This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

121.

10209

Knihovny
professorské
čís.

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

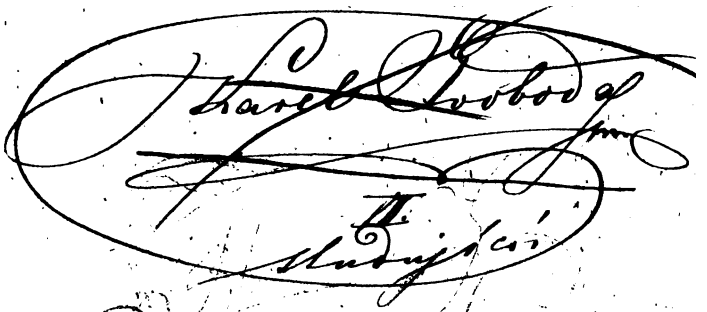

Hanka, V.
II. E. 9.

MLUVNICE

POLSKÉHO JAZYKA

Inv. 691
VIa 10
D 12

OD

VÁCLAVA HANKY.

OBECNÍ ŠKOLA REÁLNÁ V LOUNECH
73

Druhé opravené vydání.

VIa 10
Čís. inv. 161.
261

V PRAZE, 1850.
Sklad J. G. Kalvovského knihkupectví.

TK

10201
PG 6109
H3
1850
Ku-C 302

Tisk Jana Spurného v Praze.

Předmluva.

I. Slovanský jazyk.

Už okolo léta 550 rozprostraňovala se sídla Slovanův od města Novidunum při ústí Dunaje přes Dněstr až k Visle. Jornandes, kterýž to dosvědčuje, jmenuje je netoliko Slavini i Anti jako Prokop, ale i Vinidi (*Vinidarum natio populosa*) a jinými místy Veneti, protože za onoho času krajiny mezi Karpaty a baltickým mořem zanímali, v nichž Tacitovi Venedi bydleli. Tím spůsobem přešlo jméno Vendů [1] na Slovany, kteréž posud na Srbech v Lužicích a na Slovencích i Slovincích v Štyrsku, Krajnsku a Korytanech vězí, ač ho sami v jazyku svém nyní neznají. To také platí o druhém jménu Anti, jímžto Prokop východním Slovanům na zábřeží černého moře přezdívá, kteréž ale již v 7mém století zmizelo. Anti a Slavíni mluvili prý jednou řečí, již Prokop nevzdělanou — φωνὴ ἄτεχνος βάρβαρος — nazývá. Tito dva blízcí kmenové, jež Prokop i jiní Hřekové

1. ѫдн, ѫтн: Vędi, Vęti, po česku Uti, jsou Jornandesovi a Prokopovi Anti.

lépe znali, mohli arci tehdáž scela jedním jazykem hovořiti. To však se jistiti nedá o vzdálenějších kmenech, k. p. o polském při Visle, aneb o českém při Vltavě, kterýž se sem od l. 550—600 rozšířil.

II. Slovanská nářečí.

Délkou času, a pořád dalším se vzdalováním, obchodem i sousedstvím jiných národův, kdežto příležitosti buď k přijímání cizích slov, buď k přitvořování dle hřeckého, latiny a německého chybovati nemohlo, povstávala pomalu slovanská nářečí, jichžto rozličnosti sprvu nepatrné, pořád víc a více přibývalo. Ano však už za starodávna musela dle rozdílnosti kmenův aspoň dvě hlavní nářečí bývati, kteráž se dle následujících znaků rozvrhnouti mohou:

Řád *A*.	Řád *B*.
1. raz: razum,	roz: rozum.
2. iz: izdati,	vy: vydati.
3. l: zemlia,	— zemia, zemie.
postavlen,	postaven.
4. salo,	d: sadlo.
pravilo,	pravidlo.
moliti sia,	modliti sie.
5. peč, moč, noč,	pec, moc, noc.
6. zviezda,	hviezda, gviazda.
7. t, toj.	ten.
8. *Gen.* -ago,	-ego, -eho.
Dat. -omu,	-emu.
9. ptica.	ptak.

Tažme se tedy Rusa, Srba, Charváta, Slovence a Slovince v Štyrsku, Krajnště a Korytanech; pak Slováka, Čecha, Moravana, Srba v Lužicích, Poláka; a každý z těchto slovansky mluvících národův, bez dlouhého rozmýšlení, k jednomu z těchto dvou řádů přiznávati se bude. A sice k prvnímu Rus, Srb, a s ním Slavon, Bosňan, Dalmata a Bolgar, Charvát, Slovenec i Slovinec. K druhému Slovák s Čechem, Srb horno- i dolnolužický, a Polák. I máme jen deset Grammatik rozličných nářečí: spytujemeli je dle znaků svrchu položených, přichází zrovna pět nářečí pod první, a tolikéž pod druhý řád.

Pod *A.*	Pod *B.*
1. Ruské.	1. Slovácké.
2. Staroslovanské.	2. České.
3. Srbské.	3. Srbské v horní.
4. Charvátské.	4. Srbské v dolní Lužici.
5. Slovinské.	5. Polské.

K ruskému nářečí náležejí jako podřečí novohradské, v pskovské, novohradské, petrohradské a tverské gubernii, rusinské (rusňácké, maloruské) v Haliči aneb červené Rusi, v horních Uhřích i v Ukraině, a vůbec v jižní Rusi, pak běloruské v západních guberniích čili v Bělorusi; k staroslovanskému, v němž posvátné knihy církevní psány jsou, náleží i novo-bolgarské, srbské s podřečím hercegovinským a bosenským, i jest nejbližší charvátskému, tak že je nejvíce písmo, tu latinské tam graždanské,

od sebe vzdaluje; charvátské s dalmatským, slavonským i se slovinským nazývá se hromadně ilyrským, z těchto slovinské čili vindické rozpadává se opět v krajnské, štyrské i korytanské podřečí. Slovácké se ještě kolébá v ustech lidu podtatranského i v rozličných stranách Uher, neboť spisovní jazyk slovenský posud bylo, jakož i moravský jest, nářečí české, ač Bernolák podřečí trnavské, a po něm Štúr liptovské pozdvihnouti se snažili. Lužicko-srbské, které také vendické jmenují, živě rozděleno v Lužici horní i dolní, k němuž vykořeněné polabské i luneburské podřečí náležela, s nimiž skrze kašubské, nejvzdělanější polské nářečí, ještě velkopolské a malopolské, jakož i slezské a mazurské podřečí v prostonárodní mluvě v sobě obsahuje. Z toho se poznává samo od sebe, kteří z těchto národů sobě snadněji rozumějí. Podle všeho, rozumějí sobě snadněji ti, kteříž původem svým sobě příbuznější jsou. Kraju tedy svému nejbližšímu spřízněnci Charvátu mnohem snadněji porozumí, nežli Rusu, Rusovi však ještě vždy snadněji nežli Čechu. Rus Srbu a Slavonu spíše, než Poláku, ač nyní Polák jeho sousedem jest. Srbové a Charváti oddělili se sice hned v 7mém století (okole l. 630) od Slovanů, kteřížto v Červeni čili v Malorusku zůstali, a na něž teprv později jméno Rusů přešlo, i ač už tak dávno, přes 1200 let, to oddělení trvá, přece jsou s Rusy původem pokrevnější, poněvadž oba k prvnímu řádu náležejí, než Čechové a Poláci, kteříž po jazyku svém tam

náležeti nemohou. Na ten spůsob nemohou i zadunajští Srbové od lužických Srbů pocházeti, protože lužičtí s leským kmenem mnohem blíže spříznění jsou, ač jméno s nimi stejné mají. Aniž pak mohou Čechové násadou nynějších Charvátů býti, jakž o tom Dalimil náš zpívá, tak jako Charváti od Čechů pocházeti nemohou, poněvadž ne k jednomu, nýbrž ke dvěma jazyčným řádům náležejí [1], a sice Charvát k prvnímu, a Čech k druhému. Když tedy Eneáš Sylvius okolo l. 1457 o Češích (Hist. Boh. c. I.) píše, že jedním jazykem s Dalmaty mluví (*sermo genti et Dalmatis unus*), chtěl tím toliko říci, že jazyk český, nářeční slovanského jest, jako dalmatský. Myslil i Popovič, mýlen stejnými jmeny Vendi a Vindi, že lužičtí Vendové nejbližší příbuzní poledních Vindův, jeho krajanů jsou, kdežto tito s Charváty, onino pak s Čechy bližší spříznenost mají.

3. Polský jazyk.

Jazyk polský nebyl sice tak záhy jako starobolgarský a český, především však především jinými slovanskými na písemní povýšen. Pokudž nám známo, od 14. věku počaly se v něm knihy psáti, jichž číslo do prvního tisku tak velmi hojno nebylo; zvlášť ale v šestnáctém věku literatura polská mocným krokem se

1. Čechové ale pocházejí z Velo- neb Bělocharvát t. j. z Karpat, a Dalimil, pravou dobrou pověst starobylosti nám zajisté zachoval.

zdvihla, tak že písma tehdáž vydaná, co do slohu, posavad vzorem zůstávají, a ačkoli v 17tém a s počátku 18ho též se zanedbávati počínala, přece to nikdy tak hluboko neklesalo, jako v češtině, a již v druhé polovici 18ho věku povstali Spisovatelové, ješto vznik jazyka polského zotavili, a literaturu důkladnými pracemi zvelebili, což až na naše časy v slavném postupování neustalo.

Polské se rozeznává od českého jakož i ostatní nářečí širšími samohláskami: *swinia, dusza, samica; daj, łajno, jajce; junosza, jutro, luby, lud, rzucać*, což my *svině, duše, samice, dej, lejno, vejce; jinoch, libý, lid, řítiti* vyslovujeme, ale i ode všech jiných nářečí rozeznává se širším *ia* místo *ie* po

w:	wiano,		biada,	n:	śniady,
	wianek,	p:	piana,		śniadam,
	wiara,		piasek,	l:	lada,
	wiadom,		piasta,		latam,
	wiadro,		piastun,		lato,
	wiatr,	m:	miał,		las,
	wjazd,		miałki,		lasa,
	zwiady,		miana,		laska,
	zwiastuję,		mianuję,		wlazło,
	świat,		miara,		blady,
	światło,		miazga,		blask,
	kwiat,		miasto,		plask,
	gwiazda,		śmiały,		dla,
b:	biały,		śmiady,		ślad,

ślaz,	ciasny,	siarka,
szlachcic,	ciasto,	siadam,
klatka,	ź: ziaję,	siadły,
rz: rzaz,	ziarno,	siatka,
rzadki,	ż: żal,	sz: szary,
przaśnik,	żarłok,	szarga,
drzazga,	żart,	ć: cały,
strzała,	żartki,	całuję,
dź: dziatwa,	żagiew,	cz: czapka,
dziatki,	ś: siano,	czarny,
ć: ciało,	siara,	czart.

Nejznačněji pak se rozeznává nářečí polské svými nosovými zvuky *ą, ę,* místo českého *ou, u: będę, będą, sęk, sąd, kąt* atd.

Dále hlubší samohláskou, a sice tvrdou, *o* místo *a* po *ł* a *r*:

ł: żłób,	włos,	srom,
płoń,	kłos,	wron,
dłoń,	głowa,	smród,
włódarz,	słoma,	gród,
włość,	błona,	mróz,
młód,	błoto,	stróż,
młot,	dłoto,	wróg,
słód,	złoto,	bróg,
głód,	płotno,	próg,
chłód,	włokno,	drog,
kłoda,	członek,	proch,
kłoc,	r: zdrów,	groch,
płoz,	prom,	chróst,

chróściel, brona, wrota,
krowa, strona, brózda,
wrona, broda, próżny.

Hlubší samohláskou měkou *io* místo *e*:

jodła, miolę, plotka, ciolek,
wiodę, miód, rzodkiew, ciotka,
wiotchy, miocę, wrzód, cios,
wiozę, miotam, wrzos, ciokam,
wiosna, miotła, brzoza, ziołko,
wiosło, niosę, brzoskwinia, ziomek,
wioska, lód, przód, żołw,
biorę, zlod, przodek, żona,
biodro, lot, źrzódło, sionka,
piołun, lotka, śrzon, siodło,
piorę, lotny, śrzod, siódmy,
pióro, wlokę, śrzoda, siostra,
piorun, plon, środa, szósty,
piosnka, plotę, dzionek, czop,
Piotr, ploty, dziór, czoło,
czochram, pszczoła, czosnek.

Polohlásky naše *l* a *r* mírní Polák vkládáním rozličných samohlásek. Tak jest před *l* měké *i* v

wilgnę, pilśń, milczę.
wilk, pilch, milknę.

Čisté *e*: *v* wełna, pełny, pełznę.
plec, Swiętopełk, chełm.
o: żółty, żołć, żołna, żołzy.
czółno, czołgam, półk.
u po *l*: dług, tłust tłukę, słup.

Polská analogie zdá se býti *i* a *e* před *l*, ruská jest *o* před *l*, pročež jest jistě také *półk*, *półkownik* později od Rusův přijato, nebo jako v *Swiętopełk*: *pełk*, *pełkownik* by býti muselo; sem náleží *łza* místo *sełza*. Česká aneb s českou společná analogie jest *u* po *ł*; kamž také *słońce* místo *słuńce* a *mówić* s vypuštěným *ł* na srbský způsob místo *młuwić* náleží. *Kłaki* místo našeho *kluky*, slovácého *klky* má *a* po *l*, a *małż*, *bałwan* místo *mlž*, *blvan*, novočesky *mluž*, *bluvan*, klade *a* před *l*, obě nepravidelně.

Ještě větší rozličnost panuje v kladení samohlásky před *r*, totiž *a*:

w:	warga,		parsk,		tarcica.
	warczę,		parch,		tarcza.
	wark,		parkot,		targ.
	warch,	m:	martwy,		tarka.
	warkocz,		marznę,		tarkocę.
	warsta,		marchew,	ź:	ziarno.
	twardy,		markocę,	ż:	żarna.
b:	barłog,		smarż,		żart.
	bardzo,		smardz,	s:	sarn.
	barć,		smark,		sarna.
	bartnik,	d:	darn,		sarkam.
	bark,		darski [1],	cz:	czarny.
p:	part,	t:	tarnę [2],		czart.
	partacz,		tarty,	g:	garb.

1. nyní obyčejněji *dziarski*, *dziarkość* místo *darskość*.
2. nyní obyčejněji *cierpnę*.

garnę, hardy, karm,
gardło, ch: chart, karcz,
gardzę, charkać, karczma,
garść, k: karw, kark.
h: harda, karb,

Čisté *e* má: *serb* a *serce* místo *serdce*.

Měké *ie*:

w: wierzba, piersi, śmierdzę,
wierzch, pierszę, dz: dzierzba,
świerb, pierścień, dzierżawa,
świerzb, pierzchami, ć: cierpię,
świercz, pierzchliwy, cierpki,
świerczyna, m: mierzę, ścierw,
świerkot, miérznę, s: sierp,
p: pierw, mierzwa, sierdzę się,
pierwszy, mierzch, sierć,
pierdzę, mierzcha, sierść,
pierdel, śmierć, sierch.

Následující vkládají jak měké *ie* tak *a*:

wiercę, wartam,
ćwierć, czwarty,
cierlica, tarlica,
cierń, tarn i tarń.

Tak jest zwieram: zwarty, wspieram: wsparty,
umiéram: martwy, zżéram: zżarty,
ścieram: starty.

Od *krčiti* máme *křeč*, polsky *kurcz*, scela jinou analogii.

V souzvučkách liší se polština ode všech ostatních nářečí svými šeplavými zvuky *dź, ć, ź, ś.*

Tak jest: miedź *místo* měď, nać *místo* nať.

maź — maz, wieś — ves.

Hrubé *ł* nám Čechům scela vyhynulo, a jen ještě při horách ho znamenati možná. V polštině posud kvete, ano i mnohé dvojznačnosti vyhovuje, tak n. p.:

laska *jest naše* liska, łaska *naše* milost.

ludzi — — lidi, łudzi — loudí a t. d.

Břiskavé *rz* (*ř*) máme Čechové a Moravané s Poláky společně.

Místo našeho *h* v polštině všudy *g* stojí:

ginę,	hynu,	gierka,	herka.
gęś,	hus,	gadam,	hádám.
gody,	hody,	gumno,	humno.
gwiazda,	hvězda.	gniew,	hněv.
gładki,	hladký,	grom,	hrom.

Vyjímá se několik proti tomu pravidlu k. p. *haniba, haniebny* (však *ganić*), *hubka* (však i *gębka*), *hulać, rozhowor* a t. d., což od Rusínův jest přijato.

Zvukem *sr* počíná Polák mnohé slovo, kdežto my mezi ně *t* vkládáme:

srebro,	stříbro,	srebrzę,	stříbřím.
średni,	střední,	sroda,	středa.
srogi,	strohý.	sroka,	straka.

První osoby množného počtu vycházejí v polském na *my* (*emy, imy, amy*), jako druhdy v

českém východ *my* (nyní *me*) obyčejnější býval. Místo našeho *není* staré *nenie*, kteréž z *ne je* (*ne jest*) pošlo, říká Polák dosud *nie jest*.

4. Pravopis polský.

Poláci přijali písmo a s ním dílem i starý pravopis od Čechů, totiž *z*, *rz*, *cz*, *s*, *ss*, kteréžto poslední i po německu na *sch* měnice, za *ż* i *š* kladli. Nebyla to malá práce pro šeplavé a nosové zvuky, jichž ani v češtině a latině, ani v sousední němčině příkladu neměli, něco jistého ustanoviti. Bezčíslné skoušky musely předcházeti, než se jaké ustanovení z michaniny takové utvořilo. Pro oba nosové zvuky užíváno sprvu přetrženého ɸ: *bɸdɸ* t. j. *będą*, až konečně uchopeno pro vyšší v latině se nacházející *ę* místo *æ*, kteréž se v polských inkunabulích tak jako v latině jedno druhým střídalo: *swiæte* místo *swięte*[1]. Tiskem se uvádělo též puntikované *ċ* mi-

1. Tak jako u nás Husovi známost slovanské Azbuky k důslednému vystavení pravopisu českého nápomocna byla, tak také i v polštině Parkoš: „*De orthographia polonica libellus.* Edid. J. S. Bandtkie. Posnan. 1830" prospěch z ní (1440) míti mohl. Zmiňuje v předmluvě o ní, a též české knihy mu neznámy nebyly. Arci nebyl tak šlasten, že v obyčejném způsobě v, f, b, p, m, n za měké vzav, pro tvrdé buď zdvojené ff, w, pak hranaté b, p, jakož i ocasaté m, n utvořil; naopak čárkované ł za měké, a obyčejné za tvrdé (zajisté důsledněji než to jest nyní) tak jako ɸ místo ą přijal, ano i g bez potřeby zdvojil. Však ale se ani sám těchto dosti ostrovtipně ustanovených pravidel, aniž protahování zdvojených samohlásek

sto cz na vzor tisků českých, a zvlášť působením bratří českých v Polsku uvádělo se č a š se dvěma

---

aa, ee, uu přísně nedržel. Týmž spůsobem rozeznával již zdvojeným ϕϕ nynější ą od ę, pro kteréž jednoduché ϕ ponechal. Památné jest také, že na spůsob „*Az Buky*" jako Hus „A Bude celé čeledi etc. Adaam bil, byl cal, kaal czaſ, çalo z chood daal dzaal, eß ffita figi a i gee ije. ghaan krol liſ liſ mikaa, mika niſſki, niſki othooſz pige piſchno quaſ. roſſa rzϕϕſſa roſuum ſaam, ſchaad ſſzaadl, ſzak zzaraa zamno, to umee uum. vila vilaal wſta. rϕϕdz, ijϕnczϕc, ijϕczi, ijϕϕkaa vymyslil, což latině přeložiti takto bych mínil: Adam percussit, fuit integer, objurgabat tempus, corpus; gressum ulterius fecit, ut prehenderet ficos et ipsos comederet. Chanus rex calvus vulpem trahit. Nicolaus nissensis, humilis, etenim bibit superbe acidulam. Ros densat mentem ipsam. Canus considit; clericus aspicit me, hoc scit ratio. Stupidus increpavit os. Sacerdos gemens gemit, ingemiscit. Nebude i zde nemístno, když několik slov jež p. vydavatel vyložiti nemohl, objasním: str. 38 verci maak una dictone jest wiercioch, tribulum, 42 vila, stultus, stupidus, vilne, wilné, frivole, 43 uye, wié, scit, uyaas, wiąz, ulmus, vaal, wiał, flavit, 45 ffaal, Chwał, nom. prop. 46 faal, chwiał, movit, 47 fyſth, gwizd, chwist, sibilus, ffytaa, chwyta, prehendit, 49 ffaſt, chwast, herba inutilis, 71 celϕ, cielę, vitulus, 62 czyvkaa, ciuka, boh. ťuká, germ. tümft, 70 kveli, a 87 queli, kwieli, kwili, ejulat, 73 goyſzdz, goźdź, gwoźdź, clavus, 79 ſmϕϕd, ſpϕϕd, smąd, spąd, vapor, depulsio, 82 ſchad, szad, canus.

Po Parkoši vystoupili s pravopisy svými Zaborovski a Seklucian, a ti již více na veřejnost působili, neboť pravidla jejich několikráte tiskem vyšla. Zaborovski obyčejné litery za tvrdé přijav, splynné dvěma puntíky měkčil, pro temnější nosový zvuk ą s ohonkem a pro vyšší pospod punktované ą zavedl. Seklucian ale pro měké spoluzvučky čárkované zvoliv, hrubé ł a nosové ę jak se ho nyní užívá, uvedl, a důležité rz

puntíky, poněvadž *č* místo nynějšího *ć* se užívati počínalo; od čehož ale později opět odstoupeno, a k starému *cz* a *sz* navráceno. Tak se viklal pravopis polský od 14ho do 16ho věku mezi českým a německým, až jej (1570) bratří Mikoláš a Stanislav Scharfenbergerové, oba učení a slavní tiskaři krakovští, pevněji svými tisky ustanovili. Tak zaveden, zůstal s nepatrnými změnami až do 18ho věku. Knihy polské tiskly se písmem švábským až do roku 1700 [1]. Od toho času ale počalo se latinskými literami psáti i tisknouti. Onufrius Kopczyński, chtěje starý pravopis (1776—1778) obnoviti, skoro scela nový vymyslil, kterýž se až do jeho smrti (17. unora 1817) udržel. Rok před tím počal Alois Feliński starý pravopis biblí gdanské (1632) mocně zastávati, proti němuž se Jan Sniadecki, prostředek mezi Kopczyńskim a Scharfenbergery drže, spurně zasadil. Mezi

---

kde se spojené jako *ř* nevyslovuje místo obojetného *rz* ponavrhl, cožby i nyní povážení zasluhovalo. Důležitý však rozdíl měkého *i* a tvrdého *y*, kteréhož se Hus již tak záhy šťastně uchopil a přísně jej žachovával, ani Parkoš ani Záborovski nechápali, v čemž i Seklucian více pouhým cvičením nežli přísným pravidlem na větším dile uhodil. Vydáni jsou Zaborovski a Seklucian posledně A. Kucharskim v Varšavě 1825 s připojením chronologické řady pravopisů, mluvnic a slovníkův polských.

1) Ač Bratří čeští v Lešně již po l. 1629 začínali: „Drukarnia ta z wszystkich oficyn polskich zaczęła najpierwéj dzieła polskie antykwą drukować.“ Łukaszewicz o Brac. czesk. st. 409.

tím král. Tovařistvo přátel Nauk v Varšavě zvláštnímu spolku o vyšetření pravopisných pravidel péči poručilo, kterýžto spolek zdání své v dosti ohromné knize „*Rozprawy i wnioski o orthografii polskiéj. W Warszawie* 1830. XXIV. 588 str. vel. 8. tiskem vydal. Já sem se držel, pokud to etymologii v dosavadní soustavě neodporovalo, předpisů těchto, a nepatrná uchýlení moje od nich, jsou vždy svým místem důvody opatřena. Tak k. p. *but, bruzda, chrust, chruściel, dłuto, drut, kłuz, krubka, nucić, nuta, płukać, pułk, pułkownik* s *u* psány schvalovati nemohu, poněvadž analogie u přirovnání s ostatními nářečími v polském, čárkované *ó* žádá, jakož se posud od dobrých spisovatelů psalo. Tak též východy *ztwo* a *zki* ani s etymologií ani s obyčejnou výslovností se nesrovnávají, neb zůstávají vždy *stwo, ski*, a když jich etymologicky k. p. *francuzski, mężski, mężstwo, bożski, bożstwo* psáti nechcem, něco vyvrci chtíce, věrni budouce aspoň výslovnosti vyvrzme *z, ż*, tedy *francuski, męski, męstwo, boski, bóstwo:* a budem míti rozdíl, neli slyšitelný, aspoň v písmě: *francuzka* statné a *francuska* přídavné, neboť první týmže důvodem jako *gałązka, wiązki, nizki, blizki, wązki* a t. d. se psáti musí, poněvadž v *gałązek, związek, bliziutki, niziutki, wąziutki, z* dobře slyšeti jest. A nechcemeli etymologicky psáti *ludski, żmudski, wojewodstwo*, pišme bezetymologičně *ludzki, żmucki, wojewoctwo*, tak jako píšeme *kupiecki, kupiectwo* místo *kupiec-*

ski, kupiectwo; neboť *ludzki, żmudzki, wojewodztwo* žádný jazyk vysloviti bez nucení nemůže, a složení jest zde *lud, żmud* (t. j. *Żmudzin* a ne od země *Żmudź*), *wojewoda* a *ski, stwo*, ne *ludz, żmudz; wojewodz.*

Majíli se kdy slovanská nářečí vzájemně srozumitelnější písmem učiniti, pravopisem se to nejzdařileji, zvlášť oněch, ješto stejného písma užívají, docíliti může. A sice pravopisem takovým, kterýž z vlastnosti jazyka samého vyňat, všeobecná pravidla pevně stanoví, a jen na nedůslednostech vzniklé výminky odstraňuje. Takový pravopis jest tak nazvaný analogický, s dobrou výslovností se srovnávající, a již v nejstarších památkách staroslovanského písma nám za vzor svítící.

Nejprvnější a nejdůležitější požadavek k tomu jest pravé rozvržení písmen. Přirozený pořádek v polském jazyku jest následující;

Skoro ještě na rtech jest *m*, za ním *p* a hned *b*, po kterémž *f* a slaběji pronešeno *w*, jakožto přechod ze samohlásky *u*, kteréž již v ustech se tvoří, pak postupným rozvíráním *o, ą, a, ę, e, i*, dále jazykem na zuby *t, d*, po nich smíšené *c, ć, cz, dz, dź, dż* následují, a za těmi *s, ś* slaběji *z, ź*, pak *sz* slaběji *ż*; po těchto skoro prostřed ust též dvojího způsobu *rz* [1], hned za ním *r, l, ł*, na po-

1. Že dvojí *rz* máme, každý již z těchto příkladů pozná: *brzemiona* i *przemiana, drzéć* i *trzéć, grzeczny* i *krzeczet.*

nebí se rodí *n*, *ń*, a zde s počátku hrdla ještě před samohláskou *i* přechod její v souhlásku *j*, po němž v hrdle hloub a hloub *k*, *g*, *ch* a *h* se tvoří, potom konečně přichází poslednímu něco maličko podobný dech, jemuž řečtí grammatikové spiritus lenis říkají, a bez něhož se žádné samohlásky vysloviti nedá. Samohlásky ale polské nejsou tak čisty a jasny jako české, předce však *y* nic jiného není, než *i* se zarážkou po souhlásce k. p. *nyga* místo *nъiga*, aby *n* s *i* nesplývalo v *niga*. Souhlásky *cz*, *dz*, *dź*. *dż*, *sz* a *ch* mělyby se vlastně jedním jen písmenem psáti jako *c* a *ż*[1].

V prvním jest široké *rz* a v druhém ouzké, pročež v *grzeczny* ouzké *k* v široké *g* přešlo, neb původ toho slova jest *k rzeczy*. V staročeském z 13. věku psávalo se *brzedu* a *prsedu*, *drzewo* a *strsewo*, *grzech* a *chrsen*, tedy *rž* a *rs*.

1. Dle tohoto pořádku důsledněji by bylo v polštině š místo *sz*, *tś* místo *ć* a *tš* místo *cz*, aspoňby naprcti širokým dobře stály; však jednoduché tahy, jak pro široké tak pro ouzké nejlepší: *v* za *w*, *ř* za *rz*, *z* za *ż*, *s* za *sz*, *z* za *cz*, *ɦ* za ch: *Vavel*, *řez*, *zaba*, *szuka*, *zerv*, *ɦuɦ* místo *Wawel*, *rzecz*, *żaba*, *czczuka*, *czerw*, *chuch*. Viz druhá vydání *Dobrowsky's Etymologikon der Slawischen Sprachen*. Prag 1833. *Slawin. Botschaft aus Böhmen an alle Slawischen Völker*. Prag 1834. Pravopis český. Pr. 1844. 46. 47. 48. 49. Sazavo-emmauzskoje svjatoje blagověstvovanije. Pr. 1846. Počátky posvátného Jazyka slovanského. Pr. 1846. Též rusky. Rukopis kralodvorský. Deváté vydání, Pr. 1847. Ospravedlnění nejnovějších oprav českého pravopisu. Pr. 1847. Mluvnice jazyka českého od Václ. Hanky. Třetí vydání. Pr. 1849.

Slovospytný pořádek těchto 38 zvuků jest:

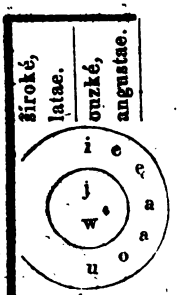

		jemná, liquida.
		retnoobojetná, labialis anceps.
w	f	retní, labiales: dyšné, asperae.
b	p	retní, labiales: střední, mediae.
		retní, labiales: němá, muta.
m		
n		nební, arcticae: tvrdá, dura.
ń		nební, arcticae: měká, mollis.
l		jazyční, linguales: plyn. měká, fluid. mollis.
ł		jazyční, linguales: plynná, tvrd., fluid. dura.
r		jazyční, linguales: proudná, vibrans.
		jazyční, linguales: proudodyšné, vibr. asper.
rz	rs	jazykodyšné, lingual. asperae: slabé, lenes.
ż	s	jazykodyšné, lingual. asperae: měké, moll.
ź	ś	jazykodyšné, lingual. asperae: silné, fortes.
ż	sz	
d	t	zubní, dentales.
dz	c	zubodyšné, dentales asperae: slabé, lenes.
dź	ć	zubodyšné, dentales asperae: měk., molles.
dż	cz	zubodyšné, dentales asperae: silné, fortes.
h	ch	hrdelní, gutturales.
g	k	ponební, palatinae.

Samohlásky s výšky jdou hudebně v nízko. Z nejvyšší samohlásky *i* přechází se v souhlásku *j*, a z nejnižší *u* v souhlásku *w*. První řada obsahuje

široké souhlásky a druhá *úzké*, mezi nimiž 8 *obojetných* postaveno jest.

V plynném nenuceném vyslovení *obojetné* jak s *širokými* tak s *úzkými* spojiti se dají, *široké* ale nikdy s *úzkými*, a naopak *úzké* nikdy s *širokými* bez nucenosti vysloviti možna není.

Podlé všech pravidel tvoření, odvozování, skloňování a časování, rozvrhují se spoluzvučky v *měké*, *tvrdé* a *obojetné*. Po měkých žádné *y*, po tvrdých žádné *i* státi nemůže, po obojetných pak jak toho sluch žádá *i* neb *y* stává. Naučená výslovnost *y* po některých měkých tak se u Polákův zakořenila, že skoro ani pochopiti nemohou, žeby *i* tam býti mohlo.

Velikou obtižnost v polštině při uvádění analogického psaní *c* spůsobuje, poněvadž jak uvidíme, mezi měké náleží, museloby se tedy i po něm dle všeobecného pravidla ne *y*, ale vždy *i* psáti, a *c* tak jako v češtině zvuk svůj podržeti: *ci*. Pro posavadní *ć*, kteréž vlastně ne měké *c*, ale měké *t́* jest, museloby se čárkované *t́* psáti, aneb k *t* čárkované *ś* připojiti, kterážto čárka před *i* psáti by se nemusela, tak jako nad *n* v *ni* čárky nekladem, tedy *ti* neb *tsi* (vyslov jako dosavadní polské *ci*). Větší ale ještě obtižnost dělá dosavadní *dzy* v nominativu množném mužského pohlaví k. p. *studzy*, *tędzy*, *srodzy* a t. d., poněvadž pravidlo téhož nominativu *i* žádá. Jak tomu vyhověti, aby se *i* psalo, a *dź* předce nevyslovovalo, věru neumím poraditi.

Vše ostatní již tolik překážek nemá a jest snadno k vyvedení. Rozvrhněm tedy spoluzvučky.

Měké jsou: j, l, rz, ż, sz, c, cz.

Twrdé: ł, r, h, ch, g, k.

Obojetné: w, f, b, p, m, n, d, t, z, s.

Poznamenání. 1) Po *j* v posavadním způsobu psaní *i* nepřichází, neboť píši *iny* místo *jiny*, *moi*, *twoi* místo *moji*, *twoji* a t. d. 2) Poněvadž v polštině poslední dvě z twrdých *g*, *k* místo *e* všudy skoro po sobie *ie* přijímají, a zvláštnost ta ve vyslovování velmi slyšna jest, muselaby se anomalie tato polštině ponechati. 3) Při obojetných pak *d* a *t*, když po nich následovati má *i*, vkládati se musí v prvním *z* a v druhém *s* před *i*: *dzi*, *tsi*.

Psaloby se tedy

po měkých:
l: lis
rz: Rzim
ż: život
sz: szidło
c: cic
cz: czin

po twrdých:
ł: łys.
r: rym.
h: hydzę.
ch: chyba.
g: gybky.
k: kych.

Po obojetných

w: wiję,	wyję,	n: niś,	nyga.
f: figa,	arfy.	d: dziw,	dynia.
b: bić,	być.	t: tsis,	tył.
p: pić,	pycha.	z: zima,	kozy.
m: miły,	myto.	s: siła,	syn.

V odvozování

iwa: mleziwa, tsietsiwa, pokrziwa.
iwo: mliwo, ogniwo, pieczіwo.
in: Konin, Lublin, Rusin, Turczin.
ina: babina, zwierzina, orzeszina, leszczina.
idło: prawidło, kadzidło, tworzidło.
izna: bielizna, ojczizna, puśtsizna.
iśtś: kopiśtś, korziśtś.
isko: pastwisko, babisko, syrzisko, oczisko.
ic: dziedzic, szlachtsic, księżic.
ica: samica, piwnica, nożica, gorczica.
ik: słowik, królik, nożik, nieboszczik.
i: tani, duźi, pierwszi, gorąci, owczi.
yni: gospodyni, bogyni, niemkyni, turkyni.
ynia: pustynia, bogynia, jaskynia.
yła: mogyła.

V skloňování

Nom. pl. I. i: chłopi, mazurzi, katsi, greci; *a jak* śpiedzy?
Acc. pl. I. y: skarby, pługy, karky.
Nom. pl. II. i: pisarzi, mężi, kupci, tkaczi.
G. D. L. VII. i: ziemi, zorzi, wieźi, duszi, sprawci, puszczi.
Nom. pl. m. i: prawi, dobrzi, chożi, tańszi, dzici, porywczi; *a jak* drodzy?

Pozn. Třeba rozeznávati *si* od *szi;* první mají vycházející v jednotném na *chy: suchi, susi, głuchy, głusi,* druhé pak i v jednotném vycházející

na *sz* a *szi*: *nasz*, *naszi*, *wasz*, *waszi* *pierwszi*, *tańszi* a t. d.

V časováních

tak jako gonię, gonisz, goni, gonił a t. d. isz, i, ił,
tak také patrzę, patrzisz, patrzi, patrził.
leżę, leżisz, leży, leżał.
gorszę, gorszisz, toczi, tocził.
łuszczę, łuszczisz, łuszczi, łuszcził.

V mluvnici této jsou sice tvořící syllaby všudy jak vlastně dlužno vytknuty, pravopis ale ještě zachován dosavádní k. p.

iva: mleziva *dle pravidla*, *proti* pokrzywa *s* y.
iwo: mliwo, ogniwo — pieczywo *s* y.
ynia: pustynia, swiątynia — jaskinia *s* i a t. d.

Ve skloněních, aby se pro neanalogický pravopis bezčíslnému počtu vznikajících tudy výmínek vyhnulo, připojen jest vždy ještě příklad v té míře výmínku požadující k. p. *bijak* k *chłopu*, *pług* k *skarbu*, *wieko* k *słowu*, *rzéka* k *rybie*, *dusza* k *ziemi*, a *rzecz* ke *kości*. V přídavných a slovesech výmínky takové poukázány jsou zvláště, cožby při zavedení analogického pravopisu vše odpadlo.

PROPRAVA.

Každá řeč složena jest ze slov; slova ze syllab, syllaby z písmen. Mluvnice tedy čili Grammatika vykládá 1) povahu a spůsobu jednotných slov, a učí 2) jak se skloňovati a 3) jak se spojovati mají. První se jmenuje Slovospyt (*Etymologia*), druhé Skloňování (*Flexio*), a třetí Skladna (*Syntaxis*).

Všecka slova se rozvrhují ve tři hlavní třídy, totiž: jména (*nomina*), slovesa (*verba*), a částečky (*particulae*).

Ouplnější rozvržení počítá osm tak nazvaných částek řeči: jméno (*nomen*), náměstku (*pronomen*), sloveso (*verbum*), příčestí (*participium*), předložku (*praepositio*), příslovku (*adverbium*), spojku (*conjunctio*), vykřičník (*interjectio*).

První čtyři částky jsou sklonny (*flexibiles*) t. j. proměňují se na konci. Ostatní čtyři jsou nesklonny t. j. zůstávají neproměnny a slovou částečky.[1]

1. Jméno jest dvojí, statné (*substantivum*) a přídavné (*adjectivum*).

a) Statné znamená buď skutečnou, samostatnou osobu čili věc, jako: *człowiek, księga*; buď vlastnost, pro sebe vzatu, jako: *umiejętność, użytek*.

b) Přídavné vyjadřuje také vlastnosti, čili povahu a spůsobu statného jména, kterouž statné ouplnějš určeno bývá, jako: *silny, użyteczny*. Náleží však vždy k statnému jménu, jako: *silny człowiek, użyteczna księga*.

Znamenáli statné jméno jen jednotlivé osoby neb věci, slove jméno vlastní (*nomen proprium*), pakli vůbec jisté tvory neb věci, obecní jméno (*nomen appellativum, commune*), n. p. *góra* se jmenuje každá hora, *Wawel* ale jen jedna.

1. Příslovky se sice stupňováním (comparatio) proměňují.

Wawel jest tedy jméno vlastní, *góra* jméno obecní. Tak také *król Władysław, miasto Warszawa, rzéka Wisła.* Při čemž k pozorování jest, že se v polštině jen vlastní jména velikým písmenem píší.

Jsou také jména *hromadná* (collectiva), kterážto jsouce odvozena od jiných jmen, formou zakončení svého nečtené množství předmětův téhož původu vyznamenávají, k. p. *kwiat* jest původ, a z něho utvořené hromadné: *kwiecie; list: liście; krzew: krzewie* a t. d. Potom jsou ještě *slovesná* jména (verbalia), od trpného příčestí tvořená k. p. *bicie, stawienie* a t. d. (v. §. 51.)

II. Náměstka (*pronomen*) stojí na místě statného jména, a jest buď náměstka statná, buď přídavná, n. p. *ja, ty* jsou statné náměstky; ale *tento, który* přídavné.

III. Sloveso (*verbum*) jeví, že něco jest, neb že se něco děje, vyjadřuje tedy *jednání* aneb *staw* osoby nebo věci, s určením při tom času, zdaž o přítomném, minulém aneb budoucím řeč jest. K. p. *jestem*, zde jest něco; *niosę, jestem niesion*, tu se něco děje.

IV. Příčestí (*participium*) vyjadřuje ponětí slovesa v spůsobě přídavného jména, a zachází se s ním jako s přídavným, n. p. *umierający Jaromir, niedostawiony kościoł.*

V. Předložka (*praepositio*) ukazuje poměr, v jakém osoba neb věc k jiné osobě neb věci se má, a řídí statná jména v jisté pády, jako: zamek *u* bramy, córka *przy* matce a t. d.

VI. Příslovka (*adverbium*) značí jakýsi stav neb jakousi povahu jednání neb vlastnosti, jako: *dobrze* czynić, *bardzo*[1] pilen.

VII. Spojka (*conjunctio*) spojuje jednotlivá slova aneb celé průpovědi (sady), jako: niebo *i* ziemia; pieczuj, *abyś* był zdrów; wiem, *że* przyjdziesz.

VIII. Vykřičník (*interjectio*) jest pouhé vykřiknutí, kteréž jakýsi pocit vyjadřuje, jako: *o! ach! ha!*

1. velmi.

UVEDENÍ.

1. Výslovnost polských písmen.

Poláci píší svůj jazyk následujícími písmeny:

a, b, c, d,
e, f, g, h, ch,
i, j, k, l, m, n,
o, p, r, s, ś, t,
u, w,
y, z.

Poněvadž jim však latinská abeceda nestačuje, doplňují ji 1) nosovými *ą*, *ę*, 2) punktikovaným *ż*, 3) čárkovanými *ć*, *ó*, *ń*, *ź*, *ś*, *ć*, *ł* a 4) spojenými *ie*, *rz*, *dz*, *dż*, *sz*, *cz*.

Nosové *ą* vyslovuje se jako francouzské *on*: *bą*, *trąd* skrze nos skoro jako *bonk*, *trond*; před *b* a *p* slyšeti jest více *om*: *dąb*, *kąpiel* skoro jako *domb*, *kompěl*; před *t* a na konci neslyšeti ani *n* ani *m*: *kwitnąć*, *wziąć*, *dają*, jako *kwitnoć*, *wzioć*, *dajo*.

Nosové *ę* dle téhož pravidla se řídí: *męka*, *węda*, *dębina*, *pępek*, *wzięła*, *kwitnęła*, *wodę* skoro jako *menka*, *wenda*, *dembina*, *pempek*, *wzieła*, *kwitneła*, *wode*.

Čárkované *é*, *ó*, *ń*, *ł* jako české *é*, *ů*, *ň* a hrubé *l*: *chléb*, *wóz*, *koń*, *ławka* jako *chlíb*, *vůz*, *koň*, *lávka*. Toto hrubé *ł* snadno se vysloví, když jazyk k podnebí zubů se dotkne, a jest zvuk ten podoben velmi k *w*, tak říkaje prostředek mezi *l* a *w*.

Čárkované *ź*, *ś*, *ć* ani jako *ž*, *š*, *č*, ani jako *z*, *s*, *c* pronášeti se nesmějí, ale zvukem šeplavým u prostřed těchto ležícím, tak jako děti neumějíce ještě dobře mluviti

1. udice.

ž, š, č, vyslovují: *źmija*[1], *śmierć, nić.* A právě týmže šeplavým zvukem se vyslovují i nečárkované *z, s, c,* když po nich *i* následuje: *ziarno, ziemia, zima; siano, sieć, siła; ciało, cielę, cichy* jakoby dítě šeplavě vyslovilo *žarno, žemja, žima, žano, žeť, žíła; čało, čelę, čichy.*

Spojené *ie, rz, sz, cz* jest naše *ě, ř, ž, č: niemy, rzéka, szelma, czekam* jako *němý, říka, želma, čekam.*

G v polských slovech vždy jako řecké *g* (*γαμμα*), místo našeho *h*, a nikdy jako bývalé české *g* nezní: *gadać, gęba, ginę, gies, góra, gumno, grod*; místo bývalého českého *g* píše Polák všudy *j*: *jarzmo, jeden, jodła, juki*[2].

2. Spřízněnost písmen.

1) a, o, u, ą, ę, y.
   i, j.
2) w, f, b, p, m.
3) n, l, r.
4) d, t.
5) z, ż; s, sz; c, cz.
6) h, ch; g, k.

3. Jich proměna.

Souzvučky 4ho a 6ho řádu přecházívají v sičící a čišící:

d v dz, t v c.
h — z, ż.
ch — s, sz.
g — dz, ż.
k — c, cz.

Viz skloněnì a odvozováni slov.

4. Ostré a protažné samohlásky.

O protahování samohlásek nynější Poláci žádného ponětí nemají, a toliko přízvukem (o kterémž níže §. 9) buď jen vyrážejí, aneb s vyražením též protahují, což u nich

1. smije, had; 2. zavazadla.

nyní žádného rozdílu nečiní, ač Čech při dobře čtoucích a mluvících Polácích ne tak sice jako v češtině, ale přece dosti patrně přízvuk od protahování rozeznává, právě na týchž pravidlech, jakož v knihách z šestnáctého věku pilně šetřeno bylo. Kteréžto protahování, co se dotýče *a*, vyjmouce *ał* minulého času, kteréž také protahovali, scela se srovnává s naším. Naopak však *a* znamenali, neboť s čárkou ostré a bez čárky protažné u nich bylo.

Nyní znamenají ještě *é* a *ó*, kteréžto první jako v českém sprostém mluvení v *i* povyšují, druhé pak jako naše *ů* s kroužkem, s nepatrnějším však protažením ponižují: *céwka, chléw, mléko* jako naše *cívka, chlív, mlíko; król, córka, góra* jako *krůl, cůrka, gůra.*

5. Dvojzvučky.

Dvojzvučky jako v češtině znějí, kromě *ou* v *ą* jest proměněno.

aj: kraj, tajny, najdę, haj, raj, maj, w najmie.
lajno, daj, wolaj atd.
oj: boj, wojsko, kroj, dojcie.
ój: gnój, mój, stój, pójdę.
uj: wuj[1], pluj, kuj, miłujcie, darujcie.
ej: miejsce, mniejszy, milejszy.
éj: oléj, kléj, mniéj.
yj: myj, kryj, stryj[2], wyjdę.
ij: pij, kij.
ą: gąbka, mąka, plątam.[3]

6. Měkké samohlásky.

Nejčastěji se směšuje *i* s *e*, a klade se po *w, f, b, p, m, n, g, k: wie, fie, bie, pie, mie, nie, gie, kie.*

wiek,	wiec,	mieść,	mienie.
ofierze,	—	nieco,	niemy.
bieg,	bieda,	gies[4],	gierka[5].
piec,	pieszy,	kieł,	kiedy.

1. ujec; 2. strýc; 3. pletu; 4. střeček; 5. frejířka.

Taktéž s *ę*, *a*, *o*, *ó*, *ą*.

więc,	pięć,	mięso,	giętki[1].	
wiara,	biada,	piana,	miasto,	niańka[2].
wiosna[3],	biodro,	piołun,	miotła,	niosę.
wiór[4],	biórko[5],	pióro,	miód.	
wiąz,	piąty,	miąższy[6].		

Všudy, kdeby po *ł* měké *ie* státi mělo, klade se *e* a *ł* se mění v *l*: *na skale*, *dole*.

Místo *rie*, *die*, *tie*, má Polák *rze*, *dzie*, *cie* (jakoby *tzie*): *drzewo*, *dzieło*, *cielę*[7]. Tak také *dzięka*, *dziobaty*[8], *dziór*[9], *dziub*[10], *cięga*[11], *ciasto*[12], *ciąg*[13], *ciotka*[14], *cios*[15], *ciurma*[16].

7. Důležitý rozdíl *i* a *y*.

Syllaby *wi*, *bi*, *pi*, *mi*, *ni*, *li* rozeznávají se podstatně od *wy*, *by*, *py*, *my*, *ny*, *ły*, poněvadž na nich i rozdílnost významu záleží.

nic, pani; nyga, panny.

Syllaby *li* a *ły* rozeznávají polská usta ještě znaleji, než česká:

dali, mali *pl.*;	dały, mały.
lis, liszka;	łyś, łyska.
lik[17], liżę;	łyk[18], łyże[19].

Jemnější syllaby *wi*, *bi*, *pi*, *mi*, při nichž se rtové jen jemně dotknou, musejí od hrubších *wy*, *by*, *py*, *my*, ješto se ku předu hnutými a zouženými rty silněji vysloví, pozorně rozeznány býti, poněvadž rozdíl ten z polských ust ještě znaleji se slyšeti dává, než z českých.

wiję, wić, widać;	wyję, wyć, wydać.
wikłać, wisieć;	zwykły, wysoki.
bił, bić;	był, być.

1. hebký; 2. chůva; 3. jaro; 4. tříška; 5. psací stolík; 6. hustý; 7. tele; 8. zobák mající; 9. cucky; 10. doupnatost; 11. prouha; 12. těsto; 13. tah; 14. tetka; 15. tes, udeření; 16. pakostníci, záškodníci; 17. počet; 18. lok; 19. brusle, želízka klouhací.

pisk;	pysk.
mi, miły, misa;	my, mylny, myszka.

Po *rz, ż, sz, cz* polská orthografie proti analogii vždy *y*, a naopak po *y, k* vždy *i* klade:

Rzym, żyła, szyroki, czysty,
ginę, srogi[1], kinę, mięki.

8. Znamenání měkých souzvuček.

Pohltíli se na konci při *n, z, s, c* měkké *i*, a spojíli se s předcházejícími souzvučkami, znamenají se *ń, ź, ś, ć* čárkou.

dzwonię:	dzwoń, dzwońcie.
gonić:	goń, gońcie.
kazić:	kaź, kaźcie.
kładę:	kładź, kładźcie.
będę:	bądź, bądźcie.
nosić:	noś, noście.
krzesać:	krześ, krzeście.
młocić:	młoć, młoćcie.
chwycić:	chwyć, chwyćcie.

Ostatní, totiž *w, b, p, m* (krom v mluvnicích) nebývají znamenány, ač po nich *i* odpadlo: *mów, gub, top, łom,* od *mówić, gubić, topić, łomić.*

9. O přízvuku polských slov.

Předposlední syllabu každého slova vyslovuje Polák zvláštním pozdvižením a důrazem. Přízvuk má tedy své ustavičné a nezměnitedlné sídlo na předposlední syllabě. Pročež není třeba přízvuku znamenati; protažnost pak jest nyní scela zanedbána (v §. 4.), tak že to polskému uchu jedno jest přízvuk též protahovati: *surowa ziemia ciało pochłonie*[2].

Stojíli jednoslabičná scela oddělená slova podlé sebe, mívá obyčejně jen jedno, a sice důležitější přízvuk. Ve

1. přísný, ukrutný; 2. požře.

spojených: *mój pan, ja chcę, on sam, tyś dał*, má druhé slovo přízvuk. V *chodź sam, idź*[1] *tam*, má první přízvuk. Chtělliby mluvící druhé slovo pozdvihnouti, přeložilby je jináč a řeklby: *sam chodź, tam idź*. Tak též na otázku *co? ta krew*, má druhé přízvuk; na otázku ale *która krew? ta krew*, má první přízvuk. Spojením s předložkou aneb s jinou částečkou tratí jednoslabičné slovo svůj přízvuk, kterýž taková částečka sama na se táhne: *pradziad, powód*[2], *zachód*[3], *napad, roztok, parow*[4], *niemoc, niepraw*. Byťby i odděleně psány byly: *przy mnie, za mną, na nas, pod nim, przed to, we dnie, nie chcę, nie dam, nie spać, nie jeść*. NB. Částečka *nie*, kterouž Poláci se statnými i s přídavnými spojují, mělaby se i se slovesy nerozlučně jako v češtině psáti: *niechcę, niedam, niespać*.

Poněvadž se kratší náměstky *mi, mię, ci, cię, si, się, mu, go* vždy jen po jiných slovech kladou, nejsou i žádného přízvuku schopny. Chtělliby mluvící schvalně důraznost na nich vyjádřiti, volilby určitější *mnie, tobie, ciebie, sobie, siebie, jemu, jego*.

Jednoslabičné spojky jako *i, a, bo, by, ni, li, że, czy, aż, pak, niż*, přívěsky v slovesech *śmy, ście* bývají podobně vedlé jiných přízvučných slov bezpřízvučny, a toliko spojením s jinými nepřízvučnými přízvuku nabývají: *czyli, niżli, żeby, żebyśmy, żebyście* atd.

V tréslabičných složených slovech, v nichž první částka dvé- a poslední jednoslabična jest, považuje se poslední za oddělené jednoslabičné slovo, a tu přízvuk jakoby nesložena byla, zůstává na předposlední první částky t. j. na první celého složeného slova: *Bolesław, Władysław, Kazimierz, Nowogrod, darmojad*, jakoby bylo *Bole-sław, Włady-sław, Kazi-mierz, Nowo-grod, darmo-jad*.

1. jdi; 2. příčina, původ; 3. západ; 4. oujezd, postranní cesta.

TVOŘENÍ SLOV.

10. Původní soustava syllab.

Nejprostější původní syllaby aneb zvuční kořenové záležejí v jednom zvuku, buďto v samohlasném, jejžto v případnosti té jako základní zvuk pozorovati třeba, aneb v souhlasném, s nímž jistá samohláska jakožto pomocný zvuk skutečně se spojuje, neb aspoň spojena býti může, aby se základní látka pro další tvoření v podstatné syllabě představovala.

Tabulka první.

Původní zvukové a původní syllaby třídy 1ní.

I.		i	y	—	—	a	o	u
		—	—	je	—	ja	—	ju
II.	w:	wi	wy	wie	we	wa	—	—
		bi	by	—	—	ba	bo	bu
		pi	—	pie	—	pa	po	—
		mi	my	mie	me	ma	mo	—
III.	—	ni	ny	nie	—	na	no	nu
		li	—	—	le	ła	—	—
		rzy	ry	rze	—	—	—	ru
IV.	—	—	dy	dzie	de	da	do	du
		ci	ty	cie	—	ta	to	tu
V.	z:	—	—	—	ze	za	—	—
		zi	—	—	że	—	—	—
	s:	si	—	się	se	—	so	su
		szy	—	—	sze	—	—	—
		—	—	—	—	—	co	—
		czy	—	—	—	cza	czo	czu

VI. h:	—	hy	—	—	ha	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
k:	—	—	—	—	ka	ko	ku

Mezi těmito označují někteří původní zvukové tři osoby, totiž osobní náměstky:

Jedn. (m)	ty	(s)	(j)
mię	cię	się	ją
mi	ci	si	ją
Množ. my	wy	—	—
ny	—	się	je

Jiné jsou poukazovací a určovací:

Jedn.: (t), ta, to. Množ.: ci, te, te.

Ještě jiné tázací, jako *k, cze* aneb *co:* kto, gdy (místo *kdy*), gdzie (místo *kdzie*), co (místo *cze*).

Jiné tvrdící, jako *nie*, aneb záporné jako *ni*: niekto, nieco; nikto, nic. Viz §. 27.

Původní syllaby *je, wie, wy, wi, by, pie, pi, my, ła, li, ry, da, du, ły, że, sie, szy, cze* (*pocze*), *czy, ka, ku* jsou zastaralé minulé časy 3tí osoby. Viz §. 45 a 134.

Ostatní pak jsou nesklonné částečky k. p. předložky, jako *o, u, w* neb *we, wy, pa* neb *po, na, z* neb *ze, s* neb *se, k* neb *ke* neb *ku*. Příslovky, spojky a vykřičníky, jako *a, i, ba, na, nie, nu, li, dzie, dy, lu, że, czy, ha, hy*. Viz §. 52, 56, 62 a 63.

Jmen ani statných ani přídavných na této tabulce žádných není, ač se připojením tvořícího zvuku odvodí, jako *dar, dań* od *da*: *dać*. Houštěji však se v 2hé třídě nalezají, kdežto se dvě souhlásky v jednu syllabu spojují, jako *bóg, dno*. Viz §. 17.

Tabulka druhá.

11. Zavřené původní syllaby 2hé třídy.

1	2	3	4	5	6	
aj	wiej	naj	doj	—	—	goj—*j*
oj	buj	łój	taj	soj	—	—
uj	—	roj	—	—	—	kij

1	2	3	4	5		6
ow	waw	now	dziw	zew	—	gow — *w*
jaw	baw	lew	—	sow	—	chow
—	paw	row	—	cew	—	kaw
ob	wab	nieb	dąb	zob	żab	gib — *b*
jeb	bab	lub	—	—	—	chyb
—	—	rob	—	cab	czub	kob
—	wap	—	dup	—	—	gąp — *p*
jap	—	lep	top	syp	szyp	chop
—	pup	rzep	—	cep	czap	kup
um	wym	niem	dom	zim	—	gom — *m*
jam	—	łom	ciem	sam	szum	chum
—	mam	ram	—	—	czum	kam
an	woń	—	dzień	zun	żen	gan — *n*
on	bań	len	ton	sen	szyn	chyn
gin	pien	ran	—	cen	czyn	kon
—	men	—	—	—	—	—
ul	wiel	—	dol	ziel	żal	gol — *l*
jal	biel	lel	ciel	sól	szał	chył
—	pol	rol	—	rał	czoł	kul
—	mił	—	—	—	—	—
or	wyr	nor	dzier	zar	żer	gor — *r*
jar	bor	—	tur	sér	szyr	chur
—	par	rar	—	car	czar	kor
—	mier	—	—	—	—	—
od	wid	nęd	dzied	zad	żad	god — *d*
ud	bied	lod	—	sied	szyd	chud
jad	pęd	rod	—	ced	czad	kad
—	mud	—	—	—	—	—
—	wet	niet	dziet	ziać	żyt	got — *t*
et	bet	let	tet	set	szet	chyt
jat	pot	rat	—	cyt	czet	kot
—	mat	—	—	—	—	—
uz	wez	niz	—	zez	żez	giz — *z*
jaz	bez	lez	taz	—	—	—

1	2	3	4	5		6
—	puz	raz	—	cuz	—	kaz
—	maz	—	—	—	—	—
aż	wież	nóż	dziż	—	żyź	guź — ź
jeż	baż	łuż	cięź	—	—	—
—	paź	reź	—	—	czyż	kóż
—	mąź	—	—	—	—	—
oś	wies	nos	dzies	—	żas	gęś — s
jas	bos	las	cies	—	—	chas
—	pes	ros	—	—	czes	kus
—	mięs	—	—	—	—	—
—	wiesz	—	—	—	—	— — sz
—	—	—	tusz	—	czasz	chysz
—	piesz	rusz	—	—	czesz	kosz
—	mysz	—	—	—	—	—
—	wiec	noc	—	—	—	— — c
—	—	lic	—	sic	szoc	—
—	piec ?	—	—	cec	—	kuc
—	moc ?	—	—	—	—	—
acz	wiecz	—	—	—	—	— — cz
jecz	becz	łucz	tocz	sycz	—	—
—	pocz	rącz	—	—	czocz	kicz
—	mecz	—	—	—	—	—
jug ?	wag	nag	dug	—	żeg	gug — g
—	bog	leg	ciąg	stąg	—	—
—	pug	rog	—	—	czyg	kig
—	mog	—	—	—	—	—
uch	wiech	niech	dech	—	—	— — ch
juch	boch	lich	cich	such	czach	choch
—	piech	ruch	—	cuch	czech	kuch
—	miech	—	—	—	—	—
ok	wiek	nik	dzięk	—	żak	guk — k
uk	bok	łuk	ciek	siek	szyk	—
jęk	pięk	rzek	—	cek	czek	kak
—	mok	—	—	—	—	—

12. Otevřené (a nedokonalé) průvodní syllaby.

2	3	4	5		6
w —	wnie	—	wz	—	—
— —	wrze	—	—	—	—
b —	bli	bdzie	bzdzie	—	—
— —	bra	—	—	—	—
p —	pnie	—	—	—	—
— —	ple	pta	—	psze	—
— —	prze	—	—	pcze	—
m —	mnie	—	—	mże	mga
— —	mle	—	—	—	—
— —	mrze	—	—	—	mk
n —	—	—	—	—	—
l —	lnę	—	łzie	—	łga
— —	—	—	—	—	łka
r — rwa	—	rdzie	—	—	—
— — rzwa	—	rty	—	—	—
d — dwa	dno	—	—	—	—
— — dba	dle	—	—	—	dch
— —	drze	—	dci	—	—
t —	—	—	—	—	—
— — tba	tle	—	—	—	tch
— — ćma	trze	—	tci	—	tka
z — zwa	zna	zda	—	—	—
— — —	źle	—	—	—	—
— — źmi	zrze	—	—	—	—
ź — żwa	źra	żda	—	—	żgę
s —	snę	—	—	—	—
— — śpie	sła	sta	s-sa	—	—
— — śmie	sra	—	sca	—	—
sz —	—	szczy	—	—	—
c — cpa	—	—	—	—	cka
cz —	cznie	—	—	—	—
— — czpie	czrze	cztu	—	—	czka

2	3	4	5		6
g - —	gnę	—	—	—	—
— - —	grze	—	—	—	—
ch - chwie	—	—	—	—	—
— - —	—	chcie	chca	—	—
k - —	kn	—	—	—	—
— - —	kle	—	—	—	—
— - —	kry	—	—	—	—

Však též některá z těchto spojení, odpadneli na konci samohláska, přijímají hnutelné aneb mírnivé *e* mezi dvě souhlásky:

wnie: wen; bdzie: bed; bra: ber.
mle mel; żgu: żeg; sna: sen.
sła: seł; sto: set; cztu: czet.

Tak jest *mk-*, *dch-*, *tk-* s přijatým *ę* v sloveso utvořeno *mknę*, *dchnę* (nyní *tchnę*), *tknę*, ukazuje se v odvozeních opět v způsobu dokonalé syllaby.

dech, *męk*, *tek* v *oddech*, *zamek*, *wątek*.

„Lnę, *żygę*, *snę* (*usnę*), *gnę* jsou pravá slovesa v první osobě jednotného počtu, jakož i *wrze*, *bli*, *bra*, *bdzie*, *pnie*, *ple*, *prze*, *mle*, *mrze*, *może*, *rdzie*, *dle*, *drze*, *tle*, *trze*, *zma*, *zrze*, *żra*, *sła*, *sra*, *sta*, *kry* zastaralé prosté minulé časy jsou, z nichž se příčestí *wrzał*, *blił*, *brał* atd. tvoří; viz §. 45 a 134.

Mgła, *dba*, *ćma*, *lzie*, *dci*, *toi* jsou jména ženským *a*, *e*, *i*, *duo* ale středním *o* opatřena; *rty* jest množný počet od starého *rzęt*. *Dwa* jest číslo v mužském dvojném počtu, v ženském *dwie*. *Wnie*, *źle* jsou pomocí *ie* tvořené příslovky od *wen*, *zet* (*zły*).

Částečka *wz*, předložena co předložka jiným slovům, dělává jen tehdáž syllabu, když před aneb po *z* přijímá *e*:

weź-mę, wze-jdę, wze-jszcie.

Jiná spojení, jako *pt-*, *kn-*, mohou vždycky jako skrácena z *pet*, *ken* neb *kon* pozorována býti, byťby již v způsobě této se nenacházela, nýbrž jen s připojenou tvořící

syllabou význam měla: *pt-ak, łm-iaź*[1]. Právě tak bylo to v zastaralých formách *dci* jakoby od *dec* nyní *cora*, a *tci* od *tec*, začež jindy *cieść*, nyní přídavného slova *synowa* užívají.

Pchać, náleží sice v tuto tabulku, ne však jako otevřená syllaba (pcha) pod §. 12., nýbrž jako zavřené *pich* pod §. 11.

Tabulka třetí.

13. Původní syllaby 3tí třídy, t. j. takové, v nichž tři (řídčeji čtyry) souhlásky spojeny bývají.

a) *-st, -szcz, sk* na konci.

1	2	3	4	5	6	
uts	—	nist	—	—	gust	*-st*
ist	pust	list	ciest	siost	chyst	
—	most	rost	—	szust	kość	
	—	—	—	czyst	—	
—	—	—	dzieszcz	—	—	*-szcz*
jeszcz	—	—	cieszcz	—	—	
—	wosk	—	desk	—	—	*-sk*
isk	pisk	łusk	ciesk	—	—	

b) *-w-* prostřed.

dw-	—	—	—	—	dwig	
	—	dwor	—	—	—	
tw-	—	twor	—	—	—	
zw-	—	zwierz	—	—	—	
dzw-	—	dzwon	—	—	dzwięk	
sw-	—	—	świd	—	—	
	—	—	świat	—	—	
szw-	—	—	—	szwest	szwig	
cw-	—	cwal	—	cwicz	cwik	
gw-	—	—	—	gwiazd	—	
chw-	—	chwal	—	—	—	
	—	chwor	chwat	chwost	—	

1. *Kniaź* ruské kníže; jiná knížata jmenují *książe* jakož i kněze *ksiądz*.

1	2	3	4	5	6
kw-	—	kwiel	—	—	—
	kwap	—	kwiat	kwas	kwok
skw-	—	skwar	—	—	—

c) *-m-* prostřed.

1	2	3	4	5	6
sm-	—	—	—	smaż	smag
czm-	—	czmyr	—	—	—
gm-	—	gmer	gmat	—	—
chm-	—	chmiel	—	—	—
	—	chmur	—	—	—

d) *-n-* prostřed.

wn-	—	—	—	—	wnuk
mn-	—	—	—	—	mnog
zn-	znob	—	—	—	—
sn-	snub	—	snad	—	śnieg
	snop	—	—	—	—
gn-	gniew	—	gnid	gniazd	—
	—	—	gniot	gnus	—
kn-	know	knur	knot	knysz	—

e) *-l-* prostřed.

wl-	—	—	wład	—	włog
	—	—	—	włos	włok
bl-	—	błan	blad	bliz	błog
	—	—	błot	—	—
	—	—	—	blesk	blek
pl-	pław	plon	płod	—	pług
	płam	plen	plet	pląs	płoch
	—	—	—	płusk	płok
ml-	—	młon	młod	—	—
	—	—	młot	mlask	mlek
dl-	—	dłoń	—	dłoż	dług
	dłub	—	dłot	—	—
tl-	tłum	—	—	—	tłuk
zl-	—	—	złot	—	—
żl-	żłob	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6
śl-	śliw	słon	ślad	śliz	sług
	słab	—	słod	—	słuch
	ślep	—	—	—	słuk
	słam	—	—	—	—
szl-	szłap	—	—	—	szlach?
czl-	człap	—	—	—	—
gl-	głow	glin	gled	gliz	głog
	głub	—	głot	głos	głuch
	głup	—	—	glist	głuk
chl-	chléw	—	chłod	—	—
	chléb	—	—	chłost	—
	chłop	—	—	—	—
kl-	—	kłon	kład	—	klig
	kłąb	—	kłot	kłós	—
	kłop	—	—	klęsk	kluk
	kłam	—	—	—	—
skl-	sklep	—	—	—	—

f) -r- prostřed.

wr-	wrzaw	wron	wrzod	—	—
	wrob	—	—	wrześ	—
	—	—	—	wrząsk	—
br-	brzew	bron	brod	brzoz	brzeg
	—	—	brat	brus	brzuch
	—	—	—	—	brak
pr-	praw	—	przed	prozd	prog
	—	—	—	pros	proch
	przym	—	—	prysk	przek
mr-	mrow	—	—	mroz	mrąg
	—	—	—	mruż	mrk
dr-	drzew	drzen	—	droz	drug
	drob	—	dręt	—	—
	drap	—	—	dresk	drk
	drzym	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6
tr-	traw	—	trud	tryz	—
	trąb	—	—	trzes	truch ?
	trap	—	trat	trzesk	trok
	trum ?	—	—	—	strak
zr-	—	zroń	—	—	—
żru	żrzeb	żarn	żerdź	—	—
sr-	serb	sarn	serd	—	—
	—	—	—	siersz	—
	sierp	—	—	sierść	—
	srom	—	—	—	—
str-	(s)trzew	stron	s(t)rzod	strzez	strzeg
	strzęp	strzal	—	—	strach
	trup	—	—	—	strzyk
	strzem	—	—	—	—
cr-	—	—	—	—	cerk ?
czr-	czerw	czarn	—	—	—
	częsp	—	czart	czerst	—
gr-	grzyw	garn	hard	gryz	—
	garb	—	grot	garst	groch
	—	—	—	—	gark
	grom	—	—	—	—
chr-	—	chran	chrzad	—	—
	charb	—	chart	chrząść	chroch
	chrop	—	—	—	chark
	chrom	—	—	—	—
kr-	krew	karn	krad	—	krąg
	karb ?	król ?	kret	krzes	kruch
	krop	—	—	karcz	kark
	karm	—	—	—	—
skr-	skrzyw	skron	skrzyd	—	skarg
	skarb	—	—	—	—
	skrzyp	—	—	skrzecz	—
	skrzem	—	—	—	—

g) *st-, szcz-, s* počátku.

1	2	3	4	5	6
st-	—	ston	stud	sciez	scig
	stąp	sciel	—	—	—
	—	star	—	—	—
szcz-	szczow	szczen	szczed	—	—
	szczeb	szczyr	szczet	szczest	szczęk
	szczep	szczerb	—	—	—
	—	szczerk	—	—	—
sk-	skyw	—	—	—	—
	skob	skał	skot	skucz	—
	skop	skor	—	—	skok
szk-	szkop?	—	szkod?	—	—
	—	szkar	szkit	—	—

Syllaby pod *a*) blíží se oněm 2hé třídy v ohledu stavení samohlásky, a dělají tak říkaje přechod z 2hé do 3tí třídy. Snadno se pochopiti dá, že slova, v nichž se samohláska pohlcuje, jako *msta* (*mest*) také sem náležejí. *Skto, szczwę,* (*skieł, szczew*) muselyby pod *g*) postaveny býti.

Dvousyllabní kořenové jako *gołąb, chałup, chorągiew, konopie, besiada, tabor, towar, topor* jsou velmi zřídka, a jsou buď přistěhovaní, buď temného odvodu, jako *żołądź*, sr. lat. glans, glandis. Jen Rus vyslovuje kořeny pod *e*) a *f*) dvousylłabně: *bereg* místo *breg, brzeg, gorod* místo *grad, grod, wołos, kołos* místo *włas, kłas, włos, kłos.*

Bereli se ohled při ouplném vyčítání původních syllab též na rozličnost samohlásek, celá jich summa vypadne. Pod *wiel* k. p. muselo by se *wal, wol;* pod *mil,* též *miel, mal, mol, myl* atd. vyčítati, a na ten spůsob by se jistě na 1000 původních syllab sebralo.

14. Určovací zvukové, ježto se původní syllabě připojují.

Ač již mnohé z těchto původních syllab samy sebou význam mající řádná slova jsou, jako *kos, wół, koń, pies,*

sam, on, přece jest jich více, které teprv připojením zvuků a z žadu zavčšením syllab, částkami řeči tvořeny bývají. A tím se otevřené syllaby, jako *da* zavírají: *daw, dał, dar, daś, dać*, a prodlužují *dali, dani, darzyć, darca, darować*. Právě tak se vytvořuje *kup, kupić, kupiec, kupiecki, kupiectwo*.

Syllaby tvořící a skloňovací.

I.	-	a	o	u	e	y	i
	-j	aj	oj	uj	ej	yj	ij
II.	-w	aw	ow	—	ew	—	iw
	-b	ab	ob	—	eb	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	-m	am	om	—	em	—	im
III.	-n	an	on	un	en	yn	in
	-l	al	ol	ul	el	yl	il
	-r	ar	or	ur	er	yr	—
IV.	-d	ad	od	ud	ed	—	—
	-t	at	ot	ut	et	yt	it
V.	-z	az?	—	uz	ez	—	—
	-ź	—	—	uż	eż	—	—
	-s	as	—	us	es	—	—
	-st	ast	ość	ust	est	—	ist
	-sk	—	—	—	esk	—	isk
	-sz	asz	osz	usz	esz	ysz	—
	-szcz	—	—	—	—	—	iszcze
	-c	ac	—	uc	ec	—	ic
	-cz	acz	ocz	ucz	ecz	—	icz
VI.	-g	ag	og	ug	eg	—	ig
	-ch	ach	och	uch	ech	—	ich
	-k	ak	ok	uk	ek	yk	ik

Sem ještě náležejí složené:

-zeń	ezn	izn
-seń	esn	—
-stw	estw	istw

Z těchto se skládají jiné, jako: *aniec, iniec, ulina, ocina, owacina, owna, arnia* atd., kteréž se snadno v prosté rozebrati dají.

15. Všeobecné poznačení pohlaví, jehož všecky sklonné částky řeči schopny jsou.

M.-	*Ž.*-a	*S.*-o
ón,	ona,	ono.
ten,	ta,	to.
sam,	sama,	samo.
jeden,	jedna,	jedno.
wszystek	wszystka,	wszystko.
wół,	krówa,	bydło[1].
dzień,	dna,	dno.
rad,	rada,	rado.
zdrów,	zdrowa,	zdrowo.
dał,	dała,	dało.
dan,	dana,	dano.
lit,	lita,	lito.

V dvojném počtu.

M. S. -a	*Ž.* -ie.
dwa,	dwie.
oba,	obie.

V množném počtu.

M. -i	*Ž.* -e, -y.	*S.* -e, -y, -a.
oni,	one,	one.
ci,	te,	te.
sami,	same,	same.
wszystcy,	wszystkie,	wszystkie.
radzi,	rade,	rade.
zdrowi,	zdrowy,	zdrowy.
pani,	żony,	drzewa.
dali,	dały,	dały.
dani,	dany,	dany.
lici,	lity,	lity.

1. dobytek.

16. Tvoření jmen statných.

Velmi mnohé původní syllaby, jako *mąż, sum, brzeg, pierść,* jsou již ve své původní způsobě hotová statná jména mužského pohlaví. Též odtažená (abstracta), až se jakožto odvozená od sloves považovati mají, záležejí často v pouhé původní syllabě bez prodloužení na konci.

sądzić:	sąd,	ciągać:	ciąg.
padać:	pad,	pocić:	pot.
krzyknę:	krzyk,	płaczę:	płacz.

Některá přijímají samohlásku před poslední souzvučkou:

mrę:	mor,	ujrzéć:	zór, pozór.
snę:	sen,	cztę:	czet, poczet.
ciekę:	tok,	rzekę:	rok.
plotę:	płot,	wiodę:	wod, nawod.
brzedę:	brod,	biorę:	bór, wybór.

Tak jest také *dzwon* od *dzwienieć* nyní *dzwonić, grom* od *grzmieć, mróz* ale od *marznę.*

Jen málo ženských jmen záleží v čisté nezjinačené původní syllabě: *kręw, leść, kość, mysz, pieść, twarz, pierść, garść, dłoń.* Od sloves odvozená ženská jména proměňují poslední souzvučku:

łeż *od* łgać, rzecz *od* rzekę.

Převelmi mnohá jména jsou samohláskou na konci prodloužena. Mužské osoby mívají zřídka *a* neb *ia*: *tata, sługa, hrabia, rękojmia, sędzia*[1].

Tím častěji mají *a* jména ženská, a sice skoro po všech souzvučkách:

trawa	wrzawa[2]	broda	woda
wierzba[3]	gęba	pięta	kita
kupa	kopa	skaza	brzoza
słoma	brama[4]	kosa	rosa
wrona	rana	duga	droga
skała	strzała	mucha	strzecha
kra	gra	sroka	łąka.

1. sudí; 2. řava, hluk; 3. vrba; 4. brána.

Že ale Polák po užších souzvučkách *a* v *ia* proměňuje, má vlastní východ ženských jmen na *ia* neb po *l*, *rz*, *ż*, *sz* místo *ia* jen *a*:

szyja	zgraja[1]	chwila	mila
kupia	karmia	wola	kula
świnia	kania	burza	zorza
wonia	tonia	wieża	kałuża
	czasza[2]	kasza.	

Před *ia* přecházejí zvukové *d*, *t*, *g*, *ch*, *k* ve své příbuzné sykavky, *s* ale v *sz*:

d	*v*	dz	przędza	*od*	przędę
			nędza	—	nędzę
			grodza	—	grod
t	*v*	c	świeca	—	świat
s	—	sz	noszę	—	nosić
g	—	ż	leża[3]	—	legać
ch	—	sz	dusza	—	duch
k	—	cz	tłucza[4]	—	tłukę.

Velmi málo jich přijímá *i*: *pani*, *łodzi* také *łodź*, *bogini*, *gospodyni*.

Místo *pradli*, *szwadli*, *maceszy* říká se raději *praczka*, *szwaczka*, *macocha*.

Krátké *i* se ještě udrželo v *łani*, *pustyni*, *jaskini*, *mistrzyni*, v zastaralém *tci* t. j. synova žena, nevěsta. Místo *dci*, jest nyní *cora*, *córka* v obyčeji.

Ženská jména bez koncové samohlásky jsou větším dílem jen skrácena. Tak jest v *głąb*, *szérz*, *ciąż*, *straż* a v mnohých jiných pohlceno na konci *a*. *Moc*, *piec* nejsou nic jiného, než skrácení neurčití způsobové *moc*, *piec* od *mogę*, *piekę*.

Všecka střední jména jsou samohláskou na konci opatřena, nejvíce pak jich jest na *o*:

słowo,	prawo,	złoto,	lato.
ziarno,	siano,	żelazo,	—

1. zběř, množství; 2. číše; 3. ležení, ohrada; 4. tluč, šrot.

koło, czoło, mięso, proso.
pióro, — — ucho.
stado, gniazdo, oko, —
Některá na *e*:
morze, gorze, łoże, lice.
pole, wole.

Měkkým *ię* jsou všecka střední jména, jimiž mladé zvířat a lidí označena jsou, tvořena a odvozena:

źrebię, gołąbię, — żydzię.
panię, szczenię, dziecię, kocię.
jagnię, cielę, prosię, —
orlę, oślę, kaczę, ptaszę.
koźlę, pacholę, wilczę —

Poslední dvě od *ptak, wilk* s obyčejnou proměnou *k* v *cz*; *ptaczę* však v *ptaszę* jako od *ptach* neb *ptacha* přešlo.

Nejčastěji mají střední jména *ie* a po měkkých spoluzvučkách *e*: *kopie, pole.*

A sice *a*) všecka slovesná (verbalia), kteráž od trpných příčestí (*t, ion,*) odvozena jsou:

picie, poczęcie; jedzenie, granie.

b) Hromadná, ku poznačení množství neb sebrání jednotných věcí, jež počítati nechcem:

kwiecie, liście, rzemienie, szczepie.
krzewie, zboże, wierzbie, dąbie.

c) Předložkou složená a od jiných jmen odvozená.

przedmieście, przedgórze, naczynie, poparcie[1].
zamorze, zastole, przymierze, przysłowie.

Od *miasto, góra, morze, stoł, mir, słowo.*

17. Mimo samohlásky jsou také všecky v §. 14. poznamenané souzvučky k odvození statných jmen obráceny. Tyto se, jakž tomu sluch připouští, se samohláskou a bez ní k původní syllabě přivěšdjí. Význam přivěšených souzvuček jest velmi rozličen a může toliko z mnoha pod každým zvukem vyčítaných příkladů poznán býti:

1. podpora.

-j, -aj, -ej, -eja, *muž.*
-ja, -eja, *žen.*

j: bój *od* biję, napój *od* piję, wuj, stryj.
pokój *od słow.* počiju, odpoczynę, gnój *od* gniję.

aj: *st.* rataj *od* rać (orać) sprzężaj[1], saraj[2], hultaj[3], zwyczaj, nahaj[4].

ej: oléj, dziej, złodziej, wodolej.

eja: kaznodzieja.[5]

ja: szyja, źmija, zbroja, zgraja.

eja: nadzieja *od st.* nadzieję się, kolej *místo* koleja.

-w, aw, ów, *muž.*
-wa, awa, owa, ew, iwa, *žen.*
-wo, iwo, *střed.*

w: staw *od* stać, stawam, gniew *od* gnę.
obuw od obuję, obuwam.
śpiew *od* pieję, śpiéwam, szew od szyję, szywam.
modrzew[6], rów *od* ryję, rywam.

aw: rękaw *od* ręka, żoraw[7].

ów: ostrów *od* ostry, Kraków *od* Krak.

wa: plewa, poszwa *od* poszyję, bitwa *od* bić, urwa[8], morwa[9], pletwa[10], klątwa, pastwa, modlitwa, pigwa[11], tykwa.

awa: dzierżawa[12], kurzawa[13], Warszawa.

owa: królowa, szewcowa, krawcowa[14].

ew: panew, jątrew[15], zarzew[16], żagiew[17], chorągiew, marchew[18], konew, cerkiew, rukiew[19], brukiew[20], miętkiew[21], rzodkiew, warząchew[22], *z* ech *a* ew.

iwa: pokrzywa (*rus.* kropiva, *č.* kopřiva), cieciwa, mleziwa.

wo: piwo, *od* piję, słowo *od st.* słuję.

iwo: mliwo *od* mleć, pieczywo *od* piekę, żniwo[23], ogniwo[24], mięsiwo[25], żelaziwo.

1. spřež; 2. tur. dvorec; 3. tulák; 4. nahajský tatar; tatarský karabáč; 5. kazatel; 6. modřín; 7. jeřáb, řeřáb; 8. strž; 9. moruše; 10. ploutev, ploutva; 11. gdoule; 12. pronájem; 13. prášenice; 14. krejčová; 15. jetrva, bratrova žena; 16. žhavé uhlí; 17. troud; 18. mrkev; 19. hořčice; 20. kelrub; 21. máta; 22. vařečka; 23. žeň; 24. článek v řetěze; 25. rozličné maso, zásoba masa.

mydliny, nowosiedliny[1], okładziny[2], poprawiny[3], przenosiny[4], szumowiny[5], woszczyny, zaręczyny[6], bobowiny, grochowiny.

una: piastuna; unka: miodunka.

no: łajno *od* łaję, okno, piętno[7], płótno, wapno, gumno, drewno, kupno[8], sukno *od* sąkać.

iono: wrzeciono, ramiono; ano: polano, kolano.

-ł, al, oł, eł, el, la, *muž.*

-l, ła, la, oła, ola, uła, ula, yła, el, *žen.*

-ło (oło), adło, idło, *střed.*

ł: rył (rylec) *od* ryję, ogniożył.

al: nosal, kowal[9], drwal[10], goral[11].

oł: chochoł, mozoł, kwiczoł, gruczoł[12], dzięcioł[13].

eł: kozieł, osieł, orzeł, węzeł, węgieł.

el: przyjaciel, czciciel, kaziciel, zbawiciel[14], gromiciel, nauczyciel, pokusiciel, Wawel, sopel[15], żużel[16], kociel, kisiel, kaszel, węgiel[17], dzięgiel[18], żagiel[19], tygiel[20]; obywatel i wierteł zdají se býti z češtiny přibrány, měliby býti: obywacie, wierciel.

la: cieśla, *tesař.*

l: myśl, latorośl.

ła: miotła, *od* miotę, igła, mgła, ćwikła[21], pchła[22], jodła, szkudła.

la: szabla, rola, grobla[23], chwila, papla.

oła: stodoła, pierdoła[24], gomoła.

ola: topola.

uła: gaduła[25] *od* gadać; ula: koszula, Jagula[26].

yła: mogiła, hrobní kopec, násep.

el: pościel, kąpiel, topiel[27], kobiel[28].

1. hody při přestěhování v nové sídlo; 2. obkladky; 3. kvas, druhý den po svatbě; 4. přestěhování; 5. pěna při varu; 6. zasnoubeniny; 7. stempl, znak; 8. koupě; 9. kovář; 10. dřevař; 11. horák; 12. žláza; 13. datel; 14. spasitel; 15. střechýl, ozher; 16. škvára; 17. uhel; 18. děhyl, janofit, janoklika; 19. plachta, parus; 20. zlevadlo; 21. červená řepa; 22. blecha; 23. hráze; 24. prdoch; 25. žváč; 26. Aneška; 27. hlubina; 28. smečka.

ło: dzieło *od* dzieję, piekło, siadło, sidło[1], mydło, zdźbło[2], światło, masło *od* mazać, hasło, krzesło[3], wiosło *od* wiozę, dziąsło[4], prząsło[5], *plur.* gusła[6], jasła.

adło: zwierciadło, prześcieradło.

idło: kadzidło, prawidło, *plur.* nosidła, *od* nosić; powidła *od* pojeść, tworzydło.

-r, arz, ar, or, orz, ur, er, erz, *muž.*

-ra, ora, ura, erza, era, *žen.*

-ro, oro, *střed.*

r: dar *od* dać, wiatr, jesiotr *od* jesiot.

arz: grobarz, piekarz *od* piekę, pisarz, młynarz, skotarz[7], łgarz, gospodarz, księgarz, rzeźbiarz.

ar: komar, piwowar[8], konar[9], puhar[10], suchar[11], ogar, zegar[12].

or: jawor, topor, gęsior, wieczor, kaczor.

orz: piskorz *od* piskać, tchórz *od* tchę, tchnę, węgorz.

ur: pazur *od* paz, mazur, kostur[13], kaptur[14], bachur[15].

er: wicher, ogier[16], Węgier, świekier[17], paździer, świder[18], bohatér[19].

erz: talerz, kanclerz, kołnierz[20], żołnierz, pacierz, pasterz, pęcherz, dziewierz[21].

ra: siostra, iskra, międzra, kołdra.

ora: sikora.

ura: bzdura[22], niemczura.

erza: wieczerza.

era: sknera[23], siekiera *od* siekać.

ro: jądro, wiadro, puzdro, żebro, śrebro, biodro, olstro[24], chuchro neb kuchro[25].

oro: jezioro.

-d, ądz, *muž.* -da, ada, oda, ęda, dź, dza, ądź,

1. osidlo; 2. stéblo; 3. židle; 4. dásně; 5. přáslo, mezikolí v plotě; 6. kouzla; 7. skoták; 8. sládek; 9. špalek; 10. korbel; 11. sušený chléb; 12. hodiny; 13. železný sochor; 14. kápě; 15. kanec, žídě; 16. hřebec; 17. tchán, test; 18. nebozéz; 19. hrdina; 20. krágel; 21. dever, mužův bratr; 22. hňup, blivoň. 23. skrblík; 24. toul na pistole; 25. rybí měchýř.

ędź, *žen.* -do, *střed.*

d: zad (zadek) *od* za; zada, drozd.

ądz: ksiądz[1], pieniądz, mosiądz.

da: krzywda, prawda, ohyda, kłoda, trzoda[2], ogroda, brozda, uzda, *plur.* dudy *od* duję.

ada: gromada, biesiada.

oda: jagoda, łagoda, łoboda, swoboda *od* swoba, swój.

ęda: gawęda[3].

dź: piędź *od* piąć, pnę, sadź[4], kadź, gawiedź, czeladź.

dza: żądza.

ądź: krawądź[5], żołądź.

ędź: gawędź; łabędź, *muž. i žen.*

do: stado, gniazdo.

-t, ot, ut, et, eć, *muž.*
-ta, ota, ć, oć, ęć, *žen.*
-to, yto, oto, ito, *střed.*

t: byt *od* być, sit[6] *od* sieję, czart, szept *místo* szepiot; *cizí* rapt, hurt[7].

ot: żywot, jękot, grzmot, kłopot, łoskot, świegot, szczebiot, rzechot, trzepiot.

ut: kogut, miekut, *meč.*

et: grzbiet, krzeczet[8].

eć: kopeć, wiecheć, poleć, pypeć, dziegieć, paznogieć, łokieć.

ta: niewiasta, pokuta, kobieta[9], łopata.

ota: czystota, dobrota, nagota, ślepota, niemota, pieszczota, gołota, *plur.* łakoty, robota, słabota (słabość), sromota[10], ciasnota, piechota.

ć: mać, nać *od* na, nić, smierć *od* mrę, pamięć *od* pomianę, włość *od* włodę, paść *od* padę, powieść *od* powieść, powiedzieć, sześć.

oć: paproć[11], dobroć, wilgoć, łakoć.

ęć: pieczęć *od sl.* pekusia, dziewięć, dziesięć.

1. kněz; 2. stádo; 3. žváč; 4. saze; 5. kraj, hrana; 6. sítí; 7. celek, na celo; 8. kršák, mršná káně; 9. ženská; 10. hanba; 11. kapradí.

to: żyto *od* żyć, żyję, sito *od* sieję, ciasto, święto[1].
yto: koryto, kopyto *od* kopać.
oto: rzeszóto; ito: jelito.
ocina, otek *jsou spojené formy.*
pierwociny *plur. od* pierwota *a* ina:
suchociny, plwociny, sierótek *od* sierota *a* ek.
-aź, *muž.* ąź, źń, izna, *žen.*
aź: *staré* wiciaź, kniaź *od* kon, robociaź.
ąź: gałąź, odrowąź[2].
źń: przyjaźń *od* przeję, bojaźń *od* boję się, kaźń.
izna: bielizna[3], golizna[4], gotowizna[5], darowizna[6], twardizna[7], robocizna[8], ojczyzna[9], pańszczyzna[10].
-ęż, *muž.* -iż, uża, eż, *žen.*
eż: oręż[11]; pawęż[12], *žen.*
iż: łaniż *od* łani.
uża: kałuża, kałużyna *od* kał.
eż: grabież[13], łupież, drapież[14], odzież[15], młodzież, kradzież.
-s, aś, oś, uś, *muž.* -sia, usia, śń, *žen.*
s: kłos *od* kłóć, czas *od st.* czaję, włos *od st.* właję.
aś: koniaś, koraś, kutaś[16], łotraś.
oś: piorkoś[17] *od* piórko.
uś: momruś[18], hajtuś[19]; babuś, matuś, *žen.*
sia: Kasia, Marysia.
usia: Anusia, Jagusia.
śń: baśń *od* baję, pieśń *od* pieję, waśń, wiśń.
-est, ust, osta, *muž.* -ość, eść, iść, uść, usta, *žen.* -stwo, *střed.*
est: szelest[20].
ust: oszust[21].
osta: starosta.
ość: żadość *od* żądać, radość *od* rad, młodość, miłość.

1. svátek; 2. odřitous, erb; 3. prádlo; 4. nahota; 5. hotovost; 6. chatrný dárek; 7. tvrď, tvrdá půda; 8. robota; 9. vlasť; 10. panská robota; 11. zbraň; 12. paveza; 13. a 14. obírání, drání dravých zvířat; 15. oděv; 16. třapec; 17. holobrádek; 18. repták; 19. procházka; 20. šustot; 21. podvodník.

eść: boleść.
iść: kopiść, korzyść, zawiść.
uść: czeluść.
usta: kapusta.
stwo: ptastwo, ludstwo, państwo, panieństwo, opilstwo, duchowieństwo.

Poláci východu *stwie* neznají, kteryž Čechům velmi důleitžý rozdíl od *stwo* dělá, k. p. *křesťanství, chrześciaństwie,* Christenthum, a *křesťanstvo, chrześciaństwo,* Christenheit, *żydowstwie,* Judenthum, *żydowstwo, żydostwo,* Judenheit.

-sk, *muž.* -ska, *žen.* -sko, isko, *střed.*

sk: Ślązk[1], Smoleńsk. ska: Polska, wojska *od* woj.
sko: *přirovnej k tomu* ski *přídavných jmen.* Słowiańsko, Polsko, wojsko.
isko: pastwisko *od* pastwa, babisko, szkapisko[2], nazwisko[3], ognisko *od* ogień, syrzysko, toporzysko *od* topor, mięsisko, krowisko, oczysko, chłopczysko, wilczysko, zamczysko.

-asz, osz, osza, usz, ysz, szcz, ąszcz, *muž.* -uszko, *střed.*

asz: pałasz.
osz: młokosz[4], rokosz[5], dobosz[6]; kokosz a roskosz *jsou ženského pohlaví.*
osza: panosza *od* pan, junosza, świętosza[7].
usz: kapelusz[8], Olkusz, katusz[9], cienkusz[10].
sz: towarzysz od towar.
yszcz: barszcz[11], gąszcz, płaszcz, głaszcz[12], dreszcz[13].
ąszcz: chrobąszcz[14], chrząszcz.
uszko: jabłuszko *od* jabło.

-c, ca, ec, ic, ąc, *muž.*
-ca, ica, *žen.* ce, *střed.*

1. Slezsko; 2. mrcha, herka; 3. příjmení; 4. holobrádek; 5. sjezd; 6. bubeník; 7. svatoušek; 8. klobouk; 9. mučírna; 10. ředina; 11. polská polévka; 12. hladkost; 13. mráz, úžas; 14. brouk, chroust.

c: szewc, učeně *místo lepšího* szwiec.

ca: zbojca, mówca, znawca, sprawca, radźca, kłamca, dozorca[1], zdrajca[2], dzierżawca[3].

ec: ojciec, jeździec, wdowiec, samiec, szwiec *místo* szewiec, żeniec, kupiec, krawiec[4], palec[5], głuszec[6], kruszec, korzec, młodzieniec *místo* młodziec *od* młod, chciwiec *z* iwy *a* iec, żabiniec *z* ina *a* iec.

ic: dziedzic, wojewodzic, szlachcic, księżyc[7].

ąc: zając, miesiąc, tysiąc.

ca: owca, praca.

ica: samica *od* samiec, sam, błaźnica, pasierbica[8], tablica, karlica[9], piwnica, kamienica[10], zakonnica[11], grzesznica, pszenica, gorczyca, nożyce *plur.* troica.

ce: słońce, *dim.* słoneczko, serce, *dim.* serdeczko.

Zdrobnělá slovce.

-iec, *muž.* ica, *žen.* -ce, *střed.*

iec: chłopiec *od* chłop, dzwoniec *od* dzwon, młyniec, stólec *od* stoł.

ica: wdowica, krowica, rybica (rybka), trubica.

ce: słowce, stadce, wiedzierce *od* wiadro.

Přirovnej k tomu ek, ka, ko.

-cz, acz, ocz, ucz, icz, *muž.* szcza, ycz, ęcz, *žen.*

cz: bicz *od* biję.

acz: pałacz[12], pieniacz[13], poganiacz, gracz, tracz, tkacz[14], posługacz, gadacz, wykładacz, siekacz, brodacz, kołacz, bogacz, rogacz.

ocz: warkocz.

ucz: trębucz[15].

icź: panicz, popowicz, podsędkowicz.

1. dohledač; 2. zrádce; 3. nájemník; 4. krejčí; 5. prst; 6. tetřev; 7. luna; 8. pastorkyně; 9. trpaslice; 10. kamenný dům; 11. jeptiška; 12. palič, žhář; 13. haštěřič, haštěřil; 14. tkadlec; 15. trubač.

szcza: tłuszcza[1].

ycz: zdobycz[2], smycz[3], słodycz[4], gorycz[5].

ęcz: poręcz[6], obręcz, doręcz[7].

aczek *viz pod zdrobnělými na* ek.

-g, og, ąg, *muž.* -ga, oga, ęga, uga, iga, yga, *žen.*

g: stog *od* stoję, brog, mozg, drobiazg[8].

og: twarog *od* twar, ostrog[9] *od* strzegę.

ąg: pstrąg *ode* pstry, mrąg *neb* morąg[10], krąg, zaprząg.

ga: miazga[11], rozga, skarga[12], wywielga[13].

oga: ostroga *od* ostry, trwoga[14].

ęga: dzięga[15], włóczęga[16], m. niedołęga[17], m. *pl.* obcęgi[18].

uga: żegluga[19].

iga: czepiga[20], *a rus.* razstriga, yga: dziadyga[21].

-ch, och, uch, iuch, *muž.* -acha, echa, ocha, ucha, *žen.*

ch: duch *od* duję, śmiech *od* śmieję się.
pośpiech *od* pośpieję, czuch *od* czuję.

och: karczoch[22], ciastoch[23], motłoch[24], ciepłoch[25].

uch: pazuch *od* paz, obuch, pastuch, makuch[26].

iuch: leniuch, smierdziuch, pleciuch[27], paluch[28], kożuch, łańcuch[29], koniuch[30], piecuch[31].

acha: rubacha[32].

echa: strzecha *od* strę, pociecha, warzęcha.

ocha: macocha *od* mać.

ucha: ślepucha[33], gaducha[34], płoducha[35], rzeżucha[36], zawierucha[37], grzebielucha[38].

1. dav, tlačenice; 2. kořist; 3. smečka; 4. sladkost, rozkoš; 5. hořkost, hoře; 6. držadlo, mádlo, zvláště u sesle; 7. něco při ruce, na snadu; 8. drobty; 9. týn: kolím ohrazené místo; 10. prouha; 11. mízha, míza; 12. žaloba; 13. strnad; 14. úžas; 15. modřina, mozol, deňha, ruský peníz, mělo by se psáti dzieńga; 16. tulač, povaleč; 17. mrzák, neduživec; 18. kleště; 19. plavba; 20. klíč; 21. dědoun; 22. artičok; 23. rozmazanec; 24. hampáratí, harampátí; 25. chouloustivec; 26. makovec, makový koláč; 27. pletkář; 28. palec opovržené; 29. řetěz; 30. pacholek od koní; 31. peciválek; 32. šašek, žertýř; 33. slepejš; 34. zeměplaz; též žváč; 35. stelná kráva; 36. řeřicha; 37. bouřlivé povětří, chumelice; 38. břeháček.

uszek z uch *a* ek *spojeno*: kożuszek, obuszek, pastuszek.
yszka z ycha *a* ka: gładyszka [1].

Viz také usz, uszka.

-k, ak, ok, yk, ek, eka, iek, ik, uk, *muž.*
-ka, yka, *žen.* ko, *stř.*

k: wzrok *od* zrzeć, ujrzeć, brak, znak.

ak: bijak[2], wojak, wojaczka, ptak, robak[3], żebrak, żebraczka.
bosak[4], prożniak[5], szczupak[6], pęcak[7], piątak, szostak, osmak.
Polak, Polka, Prażak, Prażka.

ok: łałok, łałóczek, żarłok[8], wojłok[9], szawłok[10], tłumok.

yk: język, kamyk, kamyczek, rzemyk, rzemyczek.

ek: przodek, potomek, świadek, pępek *od* pęp.

éka: kaléka[11].

iek: człowiek, sąsiek.

ik: słowik, urzędnik, nieboszczyk, rzeźnik, rzeźnica, służebnik, służebnica.

uk: pajuk[12], hajduk, maśluk[13].

ka: kréska[14], bajka, walka, troska[15], klęska, córka, dziewka.
Morawka *od* Morawiec, Rakuszanka *od* Rakuszanin, Rzymianka *od* Rzymianin, Słowianka, wojewodzianka, podstolanka, piekarczanka, młodzianki[16] *plur.*, Ślązaczka, Czeszka *od* Ślązak, Czech, Włoszka *od* Włoch, wnuczka *od* wnuk, dziedziczka, złodziéjka, siodlarka *od* siodlarz, piekarka, kucharka, gruszka, sprzączka.

yka: motyka, władyka.

ko: toporko, toporzysko, jabłoko, dziecko.

1. hladidlo; 2. bijce, též palice; 3. červ; 4. bosák, též lák k hašení ohně; 5. zahaleč; 6. štika; 7. ječná prázma; 8. žrout; 9. podsedelník; 10. měch; 11. mrzák, zohavený; 12. turecký komorník; 13. spůsob opium, též uherského vína; 14. čárka; 15. hoře, zármutek; 16. mladátka.

18. Zdrobnělá slovce.

-aczek, ek, eczek, ik, iczek, *muž.*
-ka, eczka, iczka, enka, *žen.*
-ko, eczko, iczko, usienko, usieneczko, *střed.*

aczek: synaczek, syneczek *od* synek, syn.

ek, eczek: bożek *od* bóg, dziadek, dziadeczek *od* dziad.
kijek, kijeczek *od* kij, ptaszek, ptaszeczek *od* ptach, ptak.

ik, iczek: królik, króliczek *od* król; chłopik, chłopiczek *od* chłop.
konik, koniczek, nożyk, nożyczek *od* nóż.

ka, eczka, iczka: rączka, rączeczka *od* ręka, pościełka *od* pościel.
kostka *od* kość, wieżka *od* wieża, żabka *od* żaba.
książka, książeczka *od* księga, kapka, kapeczka.
ławka, ławeczka *od* ława, brozdka, brozdeczka *od* brózda.
bótka, bóciczka; kochanka *od* kochana, krosienka *od* krosna[1].
dziewczyczka *od* dziewka, gołębiczka *od* gołębica.
duszyczka *od* dúsza, duszyca, uliczka *od* ulica.

ko, eczko, iczko, usienko, usieneczko:
oczko, oczyczko *od* oko, uszko, usienko, usieneczko *od* ucho.
brzuszko *od* brzucho, drzewko *od* drzewo, łożko *od* łoże.
jąderko *od* jądro, kołko, kolusienko, kolusieneczko *od* koło.

S přírostkem ąt *mladých* ątko:
dzieciątko *od* dziecię, prosiątko *od* prosię.
kurczątko *od* kurczę; niemowiątko *od* niemowię.

19. Složená statná jména.

S náměstkami a čísly:
tydzień *od* ty, tyż *a* dzień, samojedź.

1. tkalcovský stav.

stonog, stokłosa, stolecie.

wszędobył, wszetecznik; wszechmogącność.

S přídavnými jmény, ještо nezakončený východ *o* ráda přijímají:

wieloryb *od* wiel *a* ryba, białogłowa[1], starowiat, gołoledź, samopas[2], samochwał, cudzoziemiec, starowiarzec, dobrodziejstwo, mąkojad, złodziej, czarnolas, krotofila *místo* krotochwila.

S jinými jmény, ještо velmi často samohlásku *o* přivěšují:

nocleg, niedźwiedź *místo* miódwiedź.

Wojciech *od* woj *a* ciecha, pociecha.

Bogumił, Ludmiła *od* bóg, lud *a* mił, miła.

złotogłow, winograd, kołodziej[3], kołomaz, krwiotok.

kołowrot[4], piwowar, latopis, muchołów *od* mucha *a* łowić.

mięsopust *od* mięso *a* puścić, śrzodopoście, miodosok.

południe, ludojad, ogniożył, ziemiokres[5], okamgnienie.

wojewoda, zakonodawca, zakonodawstwo.

Se slovesy, však nejvíce jen pro vlastní jména a přezdívky:

Borzywoj, Wrocisław, Włodzimir, Śpicigniew.

wiercimak[6], wiercipięta[7], kaziświat.

S částečkami složená jména, nejhustěji s *nie*:

niecześć, niedziela *od* niedziałać, nieszczęście, nienawiść.

nieznajomość, niedbałość, niewdzięczność *od* niewdzięk.

darmojad, darmopych[8], jednochodnik, powsinoga[9].

arcybiskup, arcyksiążę, społudziędzic, społuuczeń,

1. ženská osoba, ženština; 2. dobytek bez pasáka, kůň samopasoucí se; 3. kolář; 4. hřídel, též kolovrat, spůsob nástroje při mučení; 5. obzor; 6. trdlo, tlouk; 7. pudivítr, nestálec; 8. hloupá pýcha; 9. tulák.

błogosławieństwo, Tarnogród, Wyszegród, Wielegród.

białogłowa, Bolesław, Wacław *místo* Więcesław.

S předložkami složená jména viz mezi předložkami.

Německá složená jména nahražuje sobě Polák buď *a*) jednotlivými prostými slovy, aneb *b*) rozebráním určovacího slova v přídavné jméno aneb *c*) opisováním.

a) *Ziegelhütte*, cegielnia; *Morgenstern*, jutrzenka.
Goldschmied, złotnik; *Zimmermann*, cieśla.
Glockengiesser, dzwoniarz; *Kaufmann*, kupiec.
Thiergarten, żwierzyniec; *Bildhauer*, rzeźbiarz.
Handschuh, rękawica; *Salzfass*, solniczka.
Nachtigall, słowik; *Grasmücke*, piegża.
Glockenthurm, dzwonica; *Gelbsucht*, żółtaczka.
Tischtuch, obrus; *Handtuch*, ręcznik.
Obstgarten, sad; *Weingarten*, winnica, winica.
Eisenhändler, żelaźnik; *Buchhändler*, księgarz.

b) *Hauptstadt*, stołeczne miasto, stolica.
Blutsfreund, krewny przyjaciel.
Eckhaus, narożny dom; *Neustadt*, nowe miasto,
Wassermühle, wodny młyn.
Meerwasser, morska woda.
Fussvolk, piechota, pieszy lud.
Elfenbein, słoniowa kość.
Sonnenuhr, słoneczny zegar.
Gerstenmehl, jęczmienna mąka.
Weizenbrod, pszeniczny chléb.
Rindfleisch, sztuka mięs, wołowina.
Bieressig, piwny ocet.
Nachthemd, nocna koszula.
Fuchsschwanz, lisi ogon.
Ostwind, wschodni wiatr; *Westwind*, zachodni wiatr.
Kreutzweg, krzyżowa droga; *Zugbrücke*, zwodni,
Frohnleichnahm, boże ciało. zwodzony most.

c) *Lobrede*, mowa na pochwałę, mowa pochwalna, *lépe než* chwałomowa.

Haarpuder, proch na włosy, *ne* włosoproch.
Halstuch, chustka na szyję, *ne* szyjochustka.
Ballspiel, gra w piłkę; *Kartenspiel*, gra w karty.

20. Určení pohlaví.

Dle významu jsou všecka jména mužského pohlaví, která mužskou osobu, ženského ale, která ženskou znamenají: *mąż, tata, wojewoda, syn*, jsou mužského; *żona, mama, córka*, ženského. *Papla, gaduła*, znamenáli žváče, jest mužského, pakli žváčku, ženského pohlaví; *cień*[1], *cienia* jest mužského, *cień, cieni* ženského pohlaví.

Slova na *ię*, jimiž mladé lidí a zvířat znamenána bývají, jsou středního pohlaví: *dziecię, pacholę, dziewczę; cielę, szczenię*. *Książę* ale, neznamenáli zrovna mladého knížete jest také mužského.

Podlé končení jsou 1) všecka slova mužského pohlaví, kteráž vycházejí na *n, t, r, z, s, g, ch, k* a *f*.

sen,	sagan;	mech,	proch.
len,	dzwon;	brak,	sęk.
stoł,	koł;	kwef[2],	szef.
wór,	dwór.	—	—
wóz,	mróż.		
włos,	kłos.		
róg,	stog.		

2) Všecka slova, kteráž se končí na *a*, jsou ženského pohlaví: *trawa, melna, melnica, tonia, praca*.

3) Všecka slova na *o*, jsou středního:
młóto, sadło.

Slova vycházející na *e, ie* a *ię* jsou též středního pohlaví: *serce, kwiecie, brzemię*.

Při některých končeních jsou některá slova mužského, a některá ženského pohlaví:

muž. roj,	*žen.* chwoj[3].	*muž.* kopeć,	*žen.* nić.
śpiew,	krew.	płaszcz,	gaszcz.
zab,	żob[4].	paź,	rzeź.

1. stín; 2. rouška; 3. chvoj; 4. vnada, žrádlo.

muž.		*žen.*	
drop,		szłap[1].	
dom,		karm.	
pień,		dań.	
mól,		sól.	
źwierz,		szérz.	
niedźwiedź,		miedź.	

muž.		*žen.*	
jeż,		łeż.	
ryś,		wieś.	
kosz,		mysz.	
plac,		noc.	
miecz,		tłucz.	
—		—	

Co jest zde pravidlo a co výmínka?

Dle pravidla jsou mužského pohlaví, která se končí na *j*, *w*, *b*, *p*, *m*. Žen. výmínky:

j: *kolej*, *kuczbaj*[2].

w: *krew*, *brew*[3], *ogłów*, *chorągiew* a všecka dvéslabičná (odvozená) na *ew*: *panew*, *marchew*, *cerkiew*, *konew*, *jątrew*, *zarzew*, *żagiew*, *stągiew*[4], *rukiew*, *brukiew*, *dryakiew*[5], *krokiew*, *warząchew* neb *warzęchew*, *Padew*[6].

b: *żob*, *głąb*, *głębi* naše hloub, nevšak *głąb*, *głąbia*, *głębia* naše mřeň a *głąb*, *głęba*, *głębu* naše koštál.

p: *szłap* neb *człap*, *konop*, plur. *konopie*.

m: *karm*.

Slova na *ó* větším dílem odtažená (abstracta) jsou dle pravidla žen. jako: *dań*, *broń*, *sień*, *płoń*[7], *dłoń*, *skroń*[8], *bojaźń*, *czerwień*, *goleń*, *kieszeń*[9], *jesień*, *przestrzeń*, *pogoń*, *toń*, *woń*, *ustroń*[10].

Muž. výmínky jsou: *koń*, *słoń*, *dzień*, *okuń*, *tytuń*, *ogień*, *pień*, *sypień*, *więzień*, *sierszeń*, *przekupień*, *sierpień*, *płomień*, *jęczmień*, *kamień*, *jeleń*, *dureń*, *dereń*, *korzeń*, *grudzień*, *zbrodzień*, *kwiecień*, *nożeń*, *styczeń*, *wigień*, *Poznań*, *Humań*.

Mužského i ženského pohlaví jsou *darń*, *cierń*, *gleń*[11], *krtań*.

Slova na *l* a *rz* jsou na větším díle muž.: *ul*, *ból*, *mol*, *rydel*[12], *motyl*, *kociel*. Žen. jsou: *miel*, *sól*, *stal*[13], *butel*, *kąpiel*, *kobiel*[14], *topiel*, *topol*, *kądziel*, *grążel*[15], *po-*

1. klus; 2. hrubá vlněná tkanina; 3. obočí; 4. štondev; 5. driák; 6. Padua; 7. prohlubeň na ledě; 8. židoviny; 9. kapsa; 10. oustraní, na straně; 11. kus chleba; 12. rejč; 13. ocel; 14. kabele; 15. zděř.

ściel, mięgiel, myśl (nikoli však *smysł, zamysł, umysł*), *latorośl* a všecka odtažená na *el*. Muž. i žen. jsou: *biel*[1], *gardziel*[2], *magiel, zuzel, zużel* a *żużel*[3].

Výmínky na *rz*: *twarz, potwarz*[4], *szerz, macierz*, st. *więcierz*[5], nyní muž.

Slova končící se na *dz* jsou muž. pohlaví: *wódz, ostrowidz, drobonowidz*[6] a t. d.

Východ na *dź* jest dle pravidla žen. pohlaví: *kadź, piędź, miedź, żerdź, młodź*. Muž. jsou: *śledź*[7], *niedźwiedź, gwoździe*[8], *gwiźdź*; muž. i žen. jest *tabędź*.

Východ znamenaného *ć* jest ženského pohlaví: *wić*[9], *nać, sieć, klęć*[10], *kłeć*[11], *nić, rzyć*. Muž. naproti tomu jsou: *kopeć, pypeć, Prypeć, poleć, dziegieć, paznogieć, wiecheć, łokieć, kłykieć*[12].

Na *ść* jsou ženského pohlaví: *kość, pakość, złość, miłość* a t. d. Mužské vým. jsou: *teść, gość, Brześć, Zamość*.

Slova skonávající se na *szcz* jsou muž.: *płaszcz, puszcz, tłuszcz, deszcz, dreszcz*[13], *chrobąszcz*. Muž. i žen. jest *gąszcz*.

Na čárkované *ź* jsou pohlaví žen.: *maź, więź*[14], *gałąź, odrowąź*. Muž. jest *paź*[15].

Některá srostitá na *ż* jsou pohl. muž.: *krzyż, nóż, wąż*[16], *oręż, stróż, jeż, ryż, czyż, strzyż*[17], *ostrzyż, trzebież*[18] a jména měst *Nieświéż, Paryż*. Žen. pohlaví jsou na větším díle odtažená a některá srostitá: *też, ciąż* místo *ciąża, młodzież, kradzież, straż, grabież, rogoż* a t. d.

Na čárkované *ś* jsou muž. pohlaví: *ryś, struś, karaś, łosoś, obieś*[19], a zdrobnělá vlastní jména: *Władyś, Adaś, Antoś, Ignaś* a t. d., jakož i *koś* pochlebně místo *koń*. Žen. jsou *oś, wieś, gęś, pierś, Ruś, przyciesz* a skrácená *babuś, matuś, Maryś*, místo *babusia, matusia, Marysia*.

1. blána; 2. jícen; 3. truska, okuje; 4. pomluva, obžalování; 5. vrše; 6. mikroskop; 7. hering; 8. hřeb; 9. proutek; 10. hudlaření; 11. vymlácená sláma, též povříslo; 12. kloubek u prstu; 13. mráz po těle; 14. otep; 15. páže; 16. had; 17. střízlík; 18. krč, kopanina; 19. šibeničník.

Jen velmi málo na *sz* jest muž. pohlaví: *kosz, patasz* a cizí *grosz, wiersz, fatsz*; v. též str. 32. Všecka ostatní jak srostitá tak odtažená jsou pohlaví žen.: *wesz, mysz, kokosz*[1], *roskosz* od *ros* a *kochać*. *Plesz* jest muž. i žen. pohlaví.

Jednoslabičná na *c* jsou žen.: *moc, noc, plec.*

Tak také složená: *niemoc, pomoc, przemoc, północ.* Ve výmínce jsou toliko cizí: *plac, koc*[2], *kloc* a dosti divno také domácí *piec.*

Všecka syllabou *iec* odvozená jména jsou muž.: *czepiec, wieniec, pokrowiec, garniec.* Potom dvéslabičná: *zając, tysiąc, miesiąc, pałac.*

Ženského pohlaví jsou jednoslabičná na *cz*: *rzecz*[3], *tycz*, pročež *tyczka, tęcz* místo *tęcza*[4], *siecz, tłucz, klacz*[5], *smycz, tarcz.*

Tak také složená: *obręcz, poręcz, zdobycz, odsiecz*[6].

Vyjmuta jsou muž. *miecz, bicz, klucz, płacz, rycz, kurcz, mocz.*

Mužského pohlaví jsou ale všecka syllabou *acz* odvozená, též i jednoslabičná: *kołacz, piekacz* (místo *brytfanna*), *sracz, tkacz.* Dále *warkocz.*

Určení pohlaví v množném.

Množný počet na *a* jest dle pravidla středního pohlaví: *usta, płuca, żarna*[7], *krosienka, drwa, dziąsła, niebiosa.* Předce však přijímají též mužská i ženská jména v množném *a* místo *y*, pročež *jasła, gusła, akta* místo *jasły, gusły, akty.*

Množný počet na *y* jest buď muž. neb ženského pohlaví. Muž. jsou: *cepy, cukry, dąsy*[8], *gary*[9], *hurty*[10], *kłaki*[11], *łazy*[12], *leki, łowy, wzwiady, czary, wschody, hody.* Žen. *mary, jagły, dudy, mydliny, graty*[13], *bobowiny, bosiny,*

1. slepice; 2. húně; 3. věc; 4. duha; 5. klisna; 6. osvobození neb pomoc obležených; 7. ruční mlejnec; 8. grimasy, oškleby; 9. provazy, kterýmiž se plachtou řídí; 10. šalaše na ovce; 11. lisice při kování koni; 12. pahejly; 13. staré nářadí, z něm. Geräthe.

chrzciny, jatky, kudły, łakotki, plotki. Muž. i žen. jsou *otręby, dzięki, okowy, okopy.*

Množný na *ie, e* jsou skoro všecky žen. *sanie, konopie, łubie, grabie, kurpie*[1], *okuje, pomyje, wodze*[2], *skrzele, nosze, kapcie*[3], *lice*[4], *skrzypce*[4], *szczypce*[5], *cieplice, nożyce, kleszcze, sadze, kwaśnice* a t. d. *Pieniądze* ale muž. *Drzwi, piersi, pleci, rupieci, śmieci,* jakož i *dzieci* jsou ženského pohlaví.

21. Tvoření přídavných jmen.

Přídavná jména, nechť ona jsou čistí kořenové aneb odvozena, mají mimo všeobecné označení pohlaví (*żywy, żywo, żywa*), také ještě určitější neb zakončené východy.

1)	*muž.* -y,	*střed.* -e,	*žen.* -a.
	zdrowy,	zdrowe,	zdrowa.
	żywy,	żywe,	żywa.
	jedyny,	jedyne.	jedyna.
2)	*muž.* -i,	*střed.* -ie,	*žen.* -ia.
	głupi,	głupie,	głupia.
	tani,	tanie,	tania.

Čistí kořenové,
aneb taková, která zakončený východ (*y, e, a*) přijímají:

w: nowy, lewy, dziwy, siwy, płowy, praw, krzyw.
b: luby, słaby, gruby.
p: tępy, ślepy, głupi.
m: niemy, sam; przymy, chromy.
n: iny (inny), płonny, pełen.
ł: biały, miły, mały, zły, cały, goły.
r: jary, siery, szary, chory, spory, stary.
d: rad, rudy, chudy, blady, młod, tward, śmiady, śniady, gniady, hardy.

1. łyżáky (střevice z łýči); 2. opratě, uzda; 3. łyžáky; 4. kouzle; 5. utěradlo.

dz: cudzy.
t: luty, syt, żołty, święty, kręty.
ż: duży[1], chożý[2], świeży[3].
s: bosy, łysy, rusy, kusy.
st: isty, pusty, czysty, gęsty, prost, tłusty.
cz: czczy[4], ochoczy[5].
g: nag, tęgi, mnogi, plugi, długi, srogi[6], drogi, drugi.
h: błahy[7].
ch: lich, cichy, suchy, płochy, głuchy, kruchy[8].

22. Odvozená přídavná jména.

Pomocí určitějšího východu *y*, *e*, *a* tvoří se přídavná jmena.

a) Od obou příčestí:

uczon: uczony;	umarł: umarły.
poddan: poddany;	rodził: rodziły.
dobyt: dobyty;	ospał: ospały.
jedzon: jedzony;	owdowiał: owdowiała.
przedszedł: przedeszły;	pogorzał: pogorzały.
nienadał się: nienadały;	jadł: jadły.
doskonał: doskonały;	rosł: rosły.

b) Ode jmen, však jen v složení.

bóg: niebogi, ubogi;	ręka: bezręki,
lato: stolaty, stoletni;	róg: jednorogi.
oko: czarnooki;	noga: czworonogi.

Tak také *złoty*, od *złoto*.

Pomocí určovacího *i*, *y* odvozují se přídavná jména.

a) Od přestupovacího přítomného času:

siedząc: siedzący; będąc: będący.

b) Ode jmen živoucích bytností, zvlášť zvířat. Tak jest *boży* od *bóg*, *człowieczy* od *człowiek*, *sierotczy* od *sierotek*, *pastuszy* od *pastuch*, *pieszy* od *piech* (*piechota*),

1. veliký, hrubý; 2. pěkný; 3. čerstvý; 4. tešť, prázdný; 5. ochotný; 6. přísný, ukrutný; 7. špatný, nepatrný, lehkomyslný; 8. křehký.

wieszczy od st. *wieszciec* odvozeno. Tato forma se srovnává s Genitivem jiných řečí, neb s určovacím jménem v německých skládaních.

Od ryba: rybia kość, *Fischgräte.*
jeleń: jeleni róg, *Hirschhorn.*
lew: lwia łapa, *Löwenklaue.*
orzeł: orli wzrok, *Adlerblick.*
osieł: ośle ucho, *Eselsohr.*
koza: kozie mléko, *Ziegenmilch.*
liś: lisi ogon, *Fuchsschwanz.*
gęś: gęsie skrzydło, *Gänseflügel.*
pies: psia głowa, *Hundskopf.*
zając: zająca skórka, *Hasenbalg.*
mucha: musza noga, *Fliegenfuss.*
ptak, ptach: ptasze gniazdo, *Vogelnest.*

Přídavná od středních jmen na ę (*ię*) odvozená, podrží přírostek *ęć* svého Genitivu, kdežto *ć* v c přechází: zwierzę, zwierzęcia: zwierzęcy; książę, książęcia: książęcy; cielę, cielęcia: cielęcy. *Tak též* kobieta[1], kobiecie: kobiecy.

d) Ode jmen na *ec, ca*, kdežto *c* v *cz* přechází: *sprawczy* od *sprawca*, *dozorczy* od *dozorca*[2].

c) Od náměstek: *k, kto: czy; jej: jej.*

Pomocí východů *ój*, střed. *oje*, žen. *oja*, utvořena jsou přivlastňovací od osobních náměstek a čísel *dwa, oba, trzy.*

mój, moja, moje; obój, oboja, oboje.
twój, twoja, twoje; dwój, dwoja, dwoje.
swój, swoja, swoje; trój, troja, troje.

Však také pomocí souzvuček *w, m, n, l, r, t, sz, st, ch, k* odvozují se přídavná jména:

w, ew, aw, ow, owic, iw.

w: żyw *od* żyję.
ew: martew, martwy *od* mrę (mrt), łatwy[3].
czerstew, czerstwy, rzeźwy[4], trzeźwy.

1. ženská; 2. dohledač; 3. lehký, snadný; 4. čilý, bodrý, čerstvý.

aw: łaskaw *od* łaska; białawy *od* biały.
krwawy *od* krew; czerwienawy *od* czerwony.
ćmawy *od* ćma; mdławy *od* mdły.
wszawy *od* wesz; sinawy *od* siny.
woniawy *od* wónia; modrawy *od* modry.
stonawy *od* stonać. dziurawy *od* dziura.

ow: bobowy *od* bob; wozowy *od* wóz.
borowy *od* bór; surowy *od* ser.
bukowy *od* buk; skopowy *od* skop.
dębowy *od* dąb; wieprzowy *od* wieprz.
woskowy *od* wosk; kozłowy *od* kozieł.
jodłowy *od* jodła; wojskowy *od* wojska.
brzozowy *od* brzoza. zamkowy *od* zamek.

ów, owo, owa *přivěšuje se mužským jmenům, jimiž se osoby znamenají, k utvoření přivlastňovacích*:
panów, -owa, -owo; Piotrów brat.
Dawidów, -owa, -owo; Piotrowo dziecię.
kowalów, -owa, -owo; Piotrowa córka.

owic *též* owicz *zastává místo dávných patronymikův*:
Piotrowic, Piotrowicz, Pawłowic, Pawłowicz.

iw: ogniwy *od* ogień; wadziwy *od* wada.
gniewiwy *od* gniew; wrzodliwy *od* wrzod.
łżywy *od* łeż; straszliwy *od* straszyć.
leniwy *od* leń; chętliwy[2] *od* chęć.
burzliwy *od* burzyć; pamiętliw *od* pamięć.
niegodziwy[1]; łaskotliw[3] *od* łaskota.
poczciwy. szczęśliwy *od* szczęście.

Složené formy owny, owni, owaty, owity, owski *viz pod* ny, ni, aty, isty, ity, asty, ski.

om (*zastaralé*): znajomy *od* znać; wiadomy *od* wiedzieć.
łakomy *od* łakać; widomy *od* widzieć.
n: en, ien, in; ny, ni, eny, ieny, iny.

en: pewien[4], pewna, pewno; dłużen, dłużna, dłużno *od* dług.
winien, winna, winno;
przytomny *od* przy tom; wolen, wolny.

1. ošklivý, ohyzdný, mrzký; 2. ochotný; 3. lechtivý; 4. jistý.

godzien, -ne, -na; pełen, pełny.
silen, silny *od* siła; pilen, pilny *od* pila.
próżdzien, próżny. mocen, mocny *od* moc.
ny: smutny *od* smutek; węgielny od węgieł.
ładny *od* Łada; woźny *od* wóz.
piękny, krasny *od* krasa; gwiazdny *od* gwiazda.
cielesny *od* ciało (G. cielesie); konieczny *od* koniec.
boleśny *od* boleść; wieczny *od* wiek.
służebny *od* służba; rzéczny *od* rzéka.
skromny. studniczny *od* studnica.
piśmienny *od* pismo; żelazny, śrebrny.
rybny *od* ryba; konopny, kamienny.
ludny *od* lud; sukienny *od* sukno.
sławny *od* sława; żytny, pszeniczny.
nocny *od* noc; wodny *od* woda.
dzienny *od* dzień. wapienny *od* wapno.
ni: poślednì *od* poślad; zadni *od* zad.
ostatni[1] *od* ostatek; dostatni[2], śrzedni, powszedni.
przedni *od* przed.
owny: duchowny *od* duch; domowny *od* dom.
bojowny *od* bojować; żartowny, żartomowny.
eb *a* ny: chwalebny, wielebny.
ony, iany: czerwony, zielony; wełniany *od* wełna.
śklany *od* śkło, pieszczony; drewniany, słomiany.
skorzany *od* skóra; gliniany *od* glina.
zawołany[3]. kochany[4] *od* kochać.
yny: jedyny, jedynki *od* jedno.
in, ina, ino, *tvoří přivlastňovací ženských osob:*
panin *od* pani; babin *od* baba.
Anusin, Andzin; Marysin.
matczyn *od* matka; kowalczyn *od* kowalka.
siostrzyn *od* siostra. lubuszyn *od* Lubusza.
elny, z el *a* ny.
zbawicielny[5]; śmiertelny *od* śmierć.

1. poslední; 2. hojný; 3. slavný, pověstný; 4. milovaný; 5. spasitelný.

t: et, ty, ety, aty, ity (zastar.):

et: mdeł, mdły; obły *od* ob; okrągły *od* krąg.
świattły *od* świat; ciepły; smukły[1]; ścisły[2], wesoły, kisły.

ały: zdrobniały, wspaniały, dbały.

iły: Přirovnej výš §. 22.

r: er, ry (zastar.):

er: dobry *od* doba, mokry *od* mok, ostry *od* ość.
chytry *od* chycić, chwycić; przykry *od* przek.

t: at, ut, it; aty, ity, uty.

at: głowaty, okaty, brzuchaty, włosaty, kudłaty.
popielaty, srokaty *od* sroka, bogaty *od* bóg.
rogaty *od* róg; mięszaty[3], węzłowaty.

it: obfity[4]. *místo* obchwity.

ast: gliniasty, węglasty, graniasty, drewniasty, głowiasty, strupiasty, kulasty.

ist: krwisty, oczywisty[5], kamienisty, wodnisty, wełnisty drewnisty, popielisty, węglisty, pochodzisty, rzęsisty[6], mięsisty, zamaszysty, wiekuisty, gorzysty, złocisty, stłoczysty.

owa y, z ow *a* at.
jadowaty, mchowaty, iłowaty, wrzodowaty, całkowaty.

owity, z ow *a* it:
pracowity, jadowity, chorowity, całkowity.

istew, z ist *a* ew.
młodzistwy, celistwy, płodzistwy *od* płod.

sk: ski, skie, (sko), ska.

ski: niebieski *od* niebo, niebiesa: loński *od* loni.
koński, świński *od* koń, świnia.
boski *místo* bożski *od* bóg; męski, żeński.
pogański, panieński *od* panna.
pański *od* pan, wojeński.
dworski *od* dwór, braterski.

1. vyfintěný; 2. uzký, přísný; 3. smíšený; 4. hojný; 5. očitý; 6. řásný, hustý, hojný.

morski *místo* morzski *od* morze.
czeski *místo* czeszski *od* Czech.
włoski *místo* włoszski *od* Włoch.
praski *místo* pražski *od* Praga.
mniski *místo* mniszski *od* mnich.
płaski *místo* płaszki *od* płocha.
rzéski *místo* rzészski *od* rzésza.
turecki *místo* turecski *od* Turek.
niemiecki *místo* niemiecski *od* Niemiec.
wiedeński *od* Wiédeń, wiejski *místo* wiesski *od* wieś.
saski *místo* sasski *od* Sas, miejski *od* miasto.
siostrzyński *od* siostrzyn, macierzyński *od* macierzyn.
dzieciński *od* dziecin.

owski, *z* ow *a* ski:
żydowski, ojcowski *od* ojciec.
synowski *od* syn, osłowski.

ewski: królewski, *píši též* króleski.

śny: miłośny *místo* miłostny.

sz: szy, ejszy, vlastně tvořící syllaba stupňování.

szy: tutejszy *od* tu, dzisiejszy *od* dzisiaj[1], pierwszy.
niniejszy *od* ninie, wczorajszy, jutrzejszy[2].
onegdajszy, niegdajszy, teraźniejszy[2].
inakszy *místo* inszy.

cz: acz (*zastar.*), aczy:
domaczy *od* dom, rączy[3], porywczy[4].

acny, *z* ac *a* ny: bojacny *od* boję się, zacny.

ch, ech: wiotech, wiotchy.

uchny: miluchny, małuchny, króciuchny, jaśniuchny.

k: ek, ok, ik; ki, eki, oki, iki (*zastar.*)

ek: gibki, cierpki, cienki, miałki, gorzki, szybki[5].
gładki, rzadki, krótki, nizki, ślizki, szorstki[6].
ciężki *od* ciągnąć, lekki *místo* legki.
mięki *místo* miękki, miękek.

eki: daleki *od* dal.

1. dnešní; 2. nynější; 3. ruční, čilý; 4. kvapný, náhlý; 5. rychlý; 6. drsný, srstnatý.

oki: dziwoki, dziki *od* dziwi, głęboki, széroki, wysoki.
iki: wielki *místo* wieliki *od* wiel.

23. Zdrobnělé formy přídavných jmen.

uchny, uśki, usieńki, usieneczki, uczki, utki, uteńki, uteneczki:
cieniuchny, cieniuśki, cieniusieńki, cieniusieneczki, cieniuczki, cieniutki, cieniuteńki, cieniuteneczki.
bieluchny, bieluśki, bielusieńki, bielusieneczki, bieluczki, bielutki, bieluteńki, bieluteneczki.
młodziuchny, młodziuśki, młodziusieńki, młodziusieneczki, młodziuczki, młodziutki, młodziuteńki, młodziuteneczki.
złociuchny, złociuśki, złociusieńki, złociusieneczki, złociuczki, złociutki, złociuteńki, złociuteneczki.
wąziuchny, wąziuśki, wąziusieńki, wąziusieneczki, wąziuczki, wąziutki, wąziuteńki, wąziuteneczki.
cichuchny, cichuśki, cichusieńki, cichusieneczki, cichuczki, cichutki, cichuteńki, cichuteneczki.

24. Složená přídavná jména.

Od složených statných jmen odvozená:
powodny *od* powód; wychodny *od* wychod.
Z rozličných částek řeči, kteréž určovací článek složení dělají:
powszedni *od* wesz dzień, wszeteczny *od* wsze *a* tknę.
każdodzienny *od* każdy dzień, siedmioletni *od* siedm lat.
jednomyślny *od* jedna myśl, samodrugi *od* sam drugi.
dobrowolny *od* dobra wola, złopowieśny *od* zła powieść.
twardoszyjny *od* twarda szyja, lekkomyślny *od* lekka myśl.
wielkonocny *od* wielka noc, świętoduski *od* święty duch.
ostrosieczny *od* ostra siecz, staromiejski *od* stare miasto.
małostroński *od* mała strona, śrzodoziemny *od* śrzód *a* ziemia

1. pozdní.

starożytny, starodawny *od* stary *a* żyć, dawno.
zimostradny[1] *od* zima i stradać, prawdomówny.
wełnorodny *od* wełna, bogobojny *od* bóg *a* boję się.

Složená s částečkou *nie:*

nieludski, niemądry, niegodziwy, nieśmiertelny.
niebogi, niewidomy, niezdatny[2], niezdolny.
nienasycony, nieprzebytny[3], nieprzydatny[4].
nieuśmierzony, nieustawiczny, niewzruszony[5].

25. Tvoření stupňování.

Nepravidelné stupňování (*comparatio*) tvoří se pomocí syllaby *szy* a sice od jiného kořene:

dobry: lepszy; wielki: większy *místo*
zły: gorszy; wielszy.
mały: mniejszy.

Větší díl utvořených pomocí *ki* přijímá pravidelně *szy* k poslé původní syllabě:

głęboki: głębszy; rzeski: rzeższy.
daleki: dalszy; nizki: niższy.
szeroki: szerszy; blizki: bliższy.
gładki; gładszy; ciężki: cięższy.
rzadki: rzadszy; wysoki: wyższy.
krótki: krótszy. *chybně* wyższy.

Také po jednoduché souhlásce klade se raději *szy:*

żywy: żywszy; młody: młodszy.
słaby: słabszy; blady: bladszy.
głupi: głupszy; bogaty: bogatszy.
chromy: chromszy; drogi: droższy.
tani: tańszy; tęgi: tęższy.
goły: golszy; cichy: ciszszy.
stary: starszy; suchy: suszszy.

Po dvojité souhlásce žádá blahozvučnost *iejszy:*

łatwy: łatwiejszy; ciepły: cieplejszy.

1. pozdní; 2. nehodící se, neschopný; 3. nepřestupný; 4. nepřichylný; 5. nepohnutý.

rzeźwy: rzeźwiejszy; podły: podlejszy.
hojny: hojniejszy; ścisły: ściślejszy.
pewny: pewniejszy; biegły: bieglejszy.
skromny: skromniejszy; smukły: smuklejszy.
silny: silniejszy; szczodry: szczodrzejszy.
ładny: ładniejszy; chytry: chytrzejszy.
bolesny: boleśniejszy; ostry: ostrzejszy.
mocny: mocniejszy; pstry: pstrzejszy.

V některých připouští blahozvučí *szy* i *iejszy*:

miły: milszy, milejszy; gibki[1]: gibszy, gibczejszy.
hardy: hardszy, hardziejszy; giętki[2]: giętszy, giętczejszy.
żołty: żołtszy, żołciejszy; miązki[2]: miąższy, miąźczejszy.
pusty: pustszy, puściejszy; płaski: płaszszy, płaszczejszy.
tłusty: tłustszy, tłuściejszy; darzki: darższy, darżczejszy.
gęsty: gęstszy, gęściejszy; miękki: miększy, miękczejszy.
oczywisty: oczywistszy, oczywiściejszy.
lekki: lekszy, lekczejszy.

Poslední má též *lżejszy* jako od pravého *legki*.

Některá přezvukují *a*, *ą* v *e*, *ę* a vycházející na *ony*, *o* v *e*:

biały: bielszy; mialki: mielszy.
śmiały: śmielszy; czarny: czerniejszy.
skąpy: skępszy; wązki: węższy.
mądry: mędrszy; gorący: gorętszy.
czerwony: czerwieńszy; zielony: zieleńszy.
przestrony: przestrzeńszy; uczony: uczeńszy.

Mnohá ale bez proměny zůstávají:

cały: calszy; trwały: trwalszy.
stały: stalszy; wspaniały: wspanialszy.
zuchwały: zuchwalszy; ciągły: ciąglejszy.

Předloží-li se Komparativu částečka *naj*, jest z něho Superlativ:

najlepszy, najgorszy. największy, najmniejszy.

1. hebký; 2. tuhý, hustý.

26. Tvoření a formy čisel (Numeralia.)

Prostá čísla.

I. *Základní.*	II. *Řadovní.*	I. *Základní.*	II. *Řadovní.*
1. jeden.	pierwszy.	6. sześć.	szósty, e, a.
jedno.	pierwsze.	7. siedm.	siódmy, e, a.
jedna.	pierwsza.	8. ośm.	ośmy, e, a.
2. dwa, dwie.	drugi, ie, a.	9. dziewięć.	dziewiąty, e, a.
3. trzy, trzej.	trzeci, ie, ia.	10. dziesięć.	dziesiąty, e, a.
4. cztéry.	czwarty, e, a,	100. sto.	setny, e, a.
5. pięć.	piąty, e, a.	1000. tysiąc.	tysiączny, e, a.

Jeden, jedno, jedna jest pomocí *en* tvořeno. *Dwa*, při životných *dwaj* jest muž. a střední dvojný, *dwie* žen. Tak také *oba*, *obie*. Na *trzy* a *cztéry* jest množný počet skrze *y* poznačen. *Pięć* až do *dziesięć* jsou bezpohlavná jména. *Sto* jest středního, *tysiąc* mužského pohlaví. Řadovní čísla jsou pravá přídavná jména: *pierwszy* pomocí *szy* od *pierw*, tudyž také zastaralé *pierwy, e, a; wtóry* pomocí *tor* a *dwa*, místo *dwatory* (cf. *δευτερος*), *trzeci, czwarty* pomocí *ci, ty* od svých základních utvořena. Ostatní pomocí určovacího *y, e, a* aneb *ny, ne, na*: *piąty, szósty, siódmy, ośmy, dziewiąty, dziesiąty* od *pięć, sześć* atd. *tysiączny* od *tysiąc*.

Složená čísla s *na*:

I.	II.
11. jedenaście.	jedenasty, e, a.
12. dwanaście.	dwunasty, e, a.
13. trzynaście.	trzynasty, e, a.
14. cztérnaście.	cztérnasty, e, a.
15. piętnaście.	piętnasty, e, a.
16. szesnaście.	szesnasty, e, a.
17. siedmnaście.	siedmnasty, e, a.
18. ośmnaście.	ośmnasty, e, a.
19. dziewiętnaście.	dziewiętnasty, e, a.

Složená čísla bez *na:*

	I.	II.
20.	dwadzieścia.	dwudziesty, e, a.
30.	trzydzieści.	trzydziesty, e, a.
40.	cztérdzieści.	cztérdziesty, e, a.
50.	pięćdziesiąt.	pięćdziesiąty, e, a.
60.	sześćdziesiąt.	sześćdziesiąty, e, a.
70.	siedmdziesiąt.	siedmdziesiąty, e, a.
80.	ośmdziesiąt.	ośmdziesiąty, e, a.
90.	dziewięćdziesiąt.	dziewięćdziesiąty, e, a.

Starobylého *jedenmiędzcetma* t. j. *jeden między dziesiątma, dwamiędzeetma* a t. d. v staropolských památkách ještě sem nenalezl, a *dwadzieścia jeden, dwadzieścia dwa* a t. d. jsou nyní v obyčeji. Pročež také *dwudziesty pierwszy, dwudziesty drugi, trzeci* a t. d. Právě tak *trzydzieści jeden, trzydzieści dwa* a t. d. *trzydziesty pierwszy, drugi, trzeci* až do *dziewięćdziesiąt dziewięć, dziewięćdziesiąty dziewiąty.*

dwieście,	dwa tysiące.	dwusetny,	dwutysiączny.
trzysta,	trzy tysiące.	trzechsetny,	trzechtysiączny.
cztérysta,	cztéry tysiące.	cztérechsetny,	cztérechtysiączny.
pięćset,	pięć tysięcy.	pięćsetny,	pięciotysiączny.
sześćset,	sześć tysięcy.	sześćsetny,	sześciotysiączny.
siedmset,	siedm tysięcy.	siedmsetny,	siedmiotysiączny.
ośmset,	ośm tysięcy.	ośmsetny,	ośmiotysiączny.
dziewięćset,	dziewięć tysięcy.	dziewięćsetny,	dziewięciotysiączny.
dziesięćset,	dziesięć tysięcy.	dziesięćsetny,	dziesięciotysiączny.

Po *pięć* a t. d. stojí *sto* a *tysiąc* v Genitivu: *set,*

tysięcy. Před *setny*, *tysiączny* ale stojí čísla *dwa*, *trzy*, *cztéry*, *pięć* a t. d., v Genitivu: *dwu*, *trzech*, *czterech*, *pięcio* místo *pięciu*. *Dwusetny* jest lépe než *dwóchsetny*. Tak také v skládání s přídavnými, ješto od *dzień*, *miesiąc*, *lato* odvozena jsou:

dwudzienny,	dwumiesiączny,	dwuletni.
trzydzienny,	trzymiesiączny,	trzyletni.
cztérodzienny,	cztérmiesiączny,	czterletni.
pięciodzienny,	pięciomiesiączny,	pięcioletni.
stodzienny,	stomiesiączny,	stóletni.
tysiącdzienny,	tysiącmiesiączny,	tysiącletni.

Obyčejnější jest však *dwudniowy*, *trzydniowy*, *cztérodniowy*, *pięciodniowy*, *sześciodniowy* a t. d. *Wtóropierwszy*, *trzeciodzienny*, *czwartodzienny* a t. d. Tak také přichází *drugoletni*, *trzecioletni*, *czwartoletni* a t. d. což se od *dwudniowy*, *dwuletni* významem rozeznává. Místo *jednoletni* říká se také *jednoroczny* neb jen *roczny* od *rok*. K jiným skládáním hodí se také *dwoje*, *troje*; *dwojnasobny*, *trójjęzyczny*, *trójnogi*, *trójrogi*, *trzynogi*, *trzyrogi*.

OBECNÍ ŠKOLA REALNÁ LOUNECH

Rodová čísl[illegible]

Od *dwa*, *oba*, *trzy* odvozena jsau [illegible] staralé:

Muž.	dwój,	*Střed.*	dwoje,	*Žen.*	dwoja.
	obój,		oboje,		oboja.
	trój,		troje,		troja.

Od *cztéry* ale jest *czworo*, *czwory* a pomocí *or* všecka ostatní tvořena:

pięciero,	pięciory, e, a *od* pięć.
sześcioro,	sześciory, e, a *od* sześć.
siedmioro,	siedmiory, e, a *od* siedm.
ośmioro,	ośmiory, e, a *od* ośm.
dziewięcioro,	dziewięciory, e, a *od* dziewięć.
dziesięcioro,	dziesięciory, e, a *od* dziesięć.

dziewięćdziesięcioro,	dziewięćdziesięciory, e, a.
tysięcioro,	tysięciory, e, a *od* tysiąc.
kilkoro,	kilkory, e, a *od* kilka.
kilkanaścioro,	kilkanaściory, e, a.

Všecka tato rodová čísla zastupují často základní: *dziesięcioro przykazania bożego.* Východem *aki* utvořena jsou: *jednaki, dwojaki, trojaki* atd. Místo *kilkory*, říká se *kilkoraki*, tak jako *jednoraki, czworaki, pięcioraki, sześcioraki, siedmioraki* a t. d. až do *dziewiętnastoraki* pak *iloraki*, kolikerý, *wieloraki*, mnohotný.

Násobní čísla.

pojedynczy,	czwornasobny,	stonasobny.
dwójnasobny,	pięciornasobny,	tysiącnasobny.
trójnasobny,	sześciornasobny,	wielonasobny.

Také se říká *dwoisty, troisty* atd. jakož i *pojedynczy, podwójny, potrójny, poczworny, popiątny* a t. d. Z neurčitého čísla *kilka* (st. *kila*) složeno jest pomocí *naście, dziesiąt, set, tysięcy:*

kilkanaście,	*několik od* 10 *až do* 20.
kilkadziesiąt,	*několik od* 20 *až do* 100.
kilkaset,	kilka tisięcy.

Kroć spojeno s základními čísly, tvoří příslovky (adverbia): *jedenkroć* (lépe *raz*), *dwakroć, trzykroć* atd. Z toho jsou přídavná *jednokrotny, dwukrotny, trzykrotny, cztérykrotny* neb *cztérokrotny, pięćkrotny* neb *pięciokrotny* a t. d. *ilekrotny, tylekrotny, wielekrotny.*

Čísla s předloženým *poł:*

muž.	półtora kieliszka,	półszósta talara.
	półtrzecia łokcia,	półsiódma garnca.
	półczwarta grosza,	półdziewiąta dnia.
	półpiąta korca,	półdziesiąta funta.
žen.	półtoréj godziny;	półpiątéj kwarty.
	półtrzeciéj mili;	półsiódméj kopy.
	półczwartéj miary;	półośméj ćwierci.

Czwarta, piąta, dziesiąta, jsou Genitivy nezakončených přídavných jmen místo zakončených *czwartégo, piątégo, dziesiątégo. Półtora* jest místo *pół wtora* t. j. *pół drugiégo.*

Kladeli se před řadovní číslo *samo*, znamená se tím, kolikátý kdo sám v počtu jest: *samowtor, samotrzeć, samoczwarty, samodziesiąt* a t. d.

Od čísel odvozená jména.

Syllabou *ka*:

jedniczka *od* jedna; czwórka *od* czwory.
dwójka *od* dwój; piątka *od* pięć.
trójka *od* trój; szóstka *od* sześć.

Tak také jsou *siodemka, osiemka, dziewiątka, dziesiątka* a t. d. syllabou *ka* tvořena; *jedniczka* není v obyčeji, a říká se toliko *jeden; trzeciaczka* jest třetídenní zimnice.

Syllabou *ik* a *nik* některá jména minci a důstojností:

piątnik, 5 *krecjarů;* siedmnaśnik, 17 *krejc.*
dziesiątnik, 10 *krejcarů;* dwudzieśnik, 20 *krejc.*
pięćdziesiątnik, *člowěk* 50*letý neb nad* 50 *muži.*
sześćdziesiątnik, 60*tiletý;* dziewięćdziesiątnik, 90*letý.*
setnik, *hejtman nad* 100; tysiącznik, *nad* 1000 *muži.*
dziesiątnik, *také nad* 10 *muži, rotmistr neb kaprál.*

Syllabou *ek* jména dní, aneb díl něčeho:

wtorek *od* wtory; czwartek *od* czwarty.
piątek *od* piąty; dziesiątek *od* dziesiąty.

Syllabou *ak* celek tolika jednot aneb kusů: *czwartak, piątak, szostak, siodmak, osmak.*

Pomocí *ina* částka celého:

trzecina, czwiercina, pięcina, sześcina.
siedmina, ośmina, dziesięcina, dwudzieścina.

Místo *czwiercina*, říkají více *czwierć, czwartka*, též *czwiertnia.*

Pomocí *ica: troica, połowica* také *półka.*

Hromadná čísla.

Kopa, para, tuzin, mędel.
ile, tyle, kilka, wiele, mnogo, mnogi, moc, siła, trocha, mało, wszystko, każdy, każden.
niektóry, żaden, żadny *místo* niżadny.
wszelki, wszelaki.
wszystek, wszystko, wszystka.
wszytek, wszytko, wszytka.

27. Tvoření a formy náměstek.

Náměstky záležejí buď v prostých původních zvucích aneb syllabách, jako *ja, ty, on, my, wy, sam, co,* staré *kij, czyj*; buď jsou pomocí syllaby *ój, eu, er, ak* tvořeny, jako:

mój, moje, moja *od* m.	ten, to, ta *od* t.
sen, *zastaralé od* s.	ów, owo, owa.
jenż, *zastaralé od* i, jego.	on, ono, ona.
kaki, *zastaralé od* k.	który, e, a *od* kto.
taki, takowy *od* t.	ktoren *od* który.
jaki, qualis *od* i.	inaki *od* iny (inny).

Aneb jsou složeny, přivěšujíce k sobě *to, no, koli, kolwiek.*

kto, *z* k *a* to;	tentoże, *z* ten, to, że.
tento, *z* ten *a* to;	ktokolwiek, cokolwiek.
jeżto, *zastaralé z* jeż *a* to;	którykolwiek.
ówto, *z* ów *a* to;	jakikolwiek.

Slabé určovací *ś* na konci, jest jen skrácené *si: ktoś, ktosi; coś, cosi; jakiś, jakisi; któryś, którysi* atd.

Také s předloženým *lada: ladaktoś, ladacoś, ladajakiś* a t. d.

Na konci *ż*, jakož i *ć* vyjadřují důraznost: *któż, któć, cóż, coć.* Jindy bývá *ż* vstahovací: *któryż, jegoż, jemuż.*

Nie jest tvrdčí, *ni* ale zapěrací:

niekto, nieco. nikt, niżadny, niżaden.
niektóry, niejaki. nic (*místo* nico).

V *niżaden, niżadny* odpadává rádo *ni: żaden, żadny. Każdy* pošlo z *kyżdo* (*ky* a *żdo*). *Jedenkażdy* jest jen v hromadu staženo. Staří psávali *kożden, kożdy.*

Osobné náměstky

bývají, přicházejíli v průpovědi, hned také ukazovací. Náměstky *ja* a *my* první, *ty* a *wy* druhé osoby, platí ve všem pohlaví.

m. ja sam, *s.* ja samo, *ż.* ja sama.
ty sam, ty samo, ty sama.
my sami, my samy, my samy.

Na třetí osobě se pohlaví znamená hláskami *o, a:*
on, ono, ona; ów, owo, owa.

Aneb těmito *y, e, a: iny, ine, ina; każden, każdy, każde, każda.*

Vracovací náměstka *się*, nevrací přísudek (Prädicat) na podmět toliko třetí, ale i druhé a první osoby:

1. boję się, 2. boisz się; 3. boi się.
boimy się, boicie się, boją się.
já sam od siebie, ty sam od siebie, on sam od siebie.
my sami od siebie, wy sami od siebie, oni sami od siebie.

Tázací náměstky.

jaki, który; co, coć, coż, cożć.
kto, któż; czyj, *také při tom přivlastňovací.*

Všeobecný tázací zvuk *k* přechází před *e* v *cz, cze,* druhdy místo *co.* Tudyž *czego, czemu,* zastaralé *nacz, naczże.*

Ukazovací náměstky.

Na otázku *który* aneb *jaki*, odpovídá se ukazovacími náměstkami:

sen, sijż, *zastaralé.* tenże, toże, taże.
ten, to, ta; tento, tato, tato. ten sam, to same, ta sama.

on, ono, ona. takowy, takowe, takowa.
ów, owo, owa. iny, ine, ina.

Ukazovací *ś* zachovalo se ještě v *dziś, latoś.*

Vstažné náměstky.

Vstahovací náměstky přivozují zásudek (Nachsatz) na podmět předcházející průpovědi, ať jest ukazovací náměstkou oznámen neb není: staré *jenż, jaki* místo *kaki.*

Ano i tázací náměstky bývají přivěšením *ż* vstahovací: *któż, cóż; któryż* s přivěšeným *to: któryżto.*

Také přivlastňovací *jéj, ich, czyj*, bývají skrze *ż* na konci vstahovací: *jéjż, jéjżto, ichżto, czyjże, czyjżto*, tak také Genitivy *jegoże, ichże.*

Přivlastňovací náměstky.

Na otázku *czyj* odpovídá se náměstným přídavným jmenem *mój, twój, swój, jéj, nasz, wasz, nieczyj, niczyj, kogoś*, a Genitivem *jego, ich:*

mój, moje, moja *od* m.
twój, twoje, twoja *od* ty.
swój, swoje, swoja *od* się.

Ženské *moja, twoja, swoja* skracuje se někdy, však ne tak často jako v Čechách, v *ma, twa, swa*, střední ale *moje, twoje, swoje* v *me, twe, swe.*

Poněvadž *się* vracovací náměstka všech tří osob jest, znamená *swój* nejen vlastnictví třetí, ale i druhé a první osoby, jeli podmětem průpovědi, a v té případnosti jest *swój* také *meus, tuus, noster, vester*, aneb to, co *mně, tobě, nám, vám* náleží.

Nevstahujeli se *ejus* na podmět průpovědi, užívá tu též Polák Genitivu 3tí osoby: *jego*, v množném *ich*, eorum.

To také platí o vstahovacím *jegoż, ichże.*

Jéj ejus, nesklonné od starého Genitivu *jeja*, vstahuje se na ženskou osobu.

nasz, nasze, nasza *od* nas. nieczyj *od* niekto.
wasz, wasze, wasza — was. niczyj — nikt.

Naszyniec, nostras, *waszyniec*, vestras jsou od *nasz*, *wasz* odvozená jména.

28. Tvoření a formy sloves.

Na slovesu se dá šest rozličných forem rozeznati:

I. a) *nios-ę*, *nieś-ć*. K původní syllabě *nios*, *nieś*, přidává se v přítomném čase *-ę*, v neurčitém způsobu *-ć*.

b) *pi-ję*, *pi-ć*. Původní syllaba *pi* přijímá v přítomném *-ję*, (místo *ju*), v neurčitém *-ć*.

II. *pły-nę*, *pły-nąć*. Původní syllabě *pły* se zavěšuje v přítomném *-nę*, v neurčitém *-nąć*.

III. *won-ieć*, *won-ię*. K původní syllabě *won* se přidává v neurčitém *-ieć*, v přítomném *-ię*.

IV. *sadz-ić*, *sadz-ę*. K původní syllabě *sadz* se klade v neurčitém *-ieć*, v přítomném *-ę*.

V. *siad-am*, *siad-ać*. Původní syllaba *siad* béře k sobě v přítomném *-am*, v neurčitém *-ać*.

VI. *kup-uję*, *kup-ować*. Původní syllaba *kup* se prodlužuje v přítomném zvukem *-uję*, v neurčitém *-ować*.

29. Slovesa první formy.

A. *Přítomný* -ę. *Trp. přičestí* -ion[1].
Příčestí -ł. *Neurčitý* -ć.

(1)

ziębię, ziąbł, — ziąbść.
grzebię, grzebł, grzebion, grześć *místo* grzebść.

Grzebł, *grzebść* jest již zastaralé a místo toho 5té formy *grzebał*, *grzebać* se jen užívá.

(2)

wiodę, wiodł, wiedzon, wieść.

1. Tohoto pravého příčestí užívají jen zřídka básníci; v obyčeji jest zakončené přídavné na *-y*, *-e*, *-a*.

kładę,	kładł,	kładzon,	kłaść.
bodę,	bodł,	bodzon,	bóść.
jém,	jadł,	jedzon,	jéść.

Poslední se liší toliko v přítomném čase.

gniotę,	gniotł,	gniecion,	gnieść.
plotę,	plotł,	plecion,	pleść.
miotę,	miotł,	miecion,	mieść.
rostę,	rosł,	—	rość.

Rostę není v užívání, jež v přítomném druhá forma *rosnę* zastupuje.

(3)

wiezę,	wiózł,	wiezion,	wieźć.
gryzę,	gryzł,	gryzion,	gryźć.
niosę,	niósł,	niesion,	nieść.
trzęsę,	trzsł,	trzęsion,	trząść.
pasę,	pasł,	pasion,	paść.

(4)

strzygę,	strzygł,	strzyżon,	strzyc.
strzegę,	strzegł,	strzeżon,	strzec.
żgę,	żogł,	żżon,	żec (*stare*).
mogę,	mogł,	możon,	moc.
piekę,	piekł,	pieczon,	piec.
włokę,	włokł,	wleczon,	wlec.
rzekę,	rzekł,	rzeczon,	rzec.
ciekę,	ciekł,	cieczon,	ciec.
siekę,	siekł,	sieczon,	siec.
tłukę,	tłukł,	tłuczon,	tłuc.

Zde přešlo před *on* trpného příčestí *g* v *ż*, *k* v *cz*, *gć* a *kć* ale (v neurčitém) v *c*. První čtyry píší Poláci posud proti vší analogii: *strzydz*, *strzedz*, *żedz*, *modz*.

Jest však trojí uchýlení od této obdoby (analogie).

α. *Přítomný* -ę, -ię.
Čin. příčestí -ał.
Trp. příčestí -an.
Neurčitý -ać.

rwę,	rwał,	rwan,	rwać.
szczwę,	szczwał,	szczwan,	szczwać.
żonę,	gnał,	gnan,	gnać.
ścielę,	słał,	słan,	słać.
ślę,	słał,	słan,	słać.
biorę,	brał,	bran,	brać.
ssę,	ssał,	ssan,	ssać.
łgę,	łgał,	łgan,	łgać.
szczę,	szczał,	szczan,	szczać.
śpię,	spał,	span,	spać.

Żonę se velmi zřídka užívá, místo toho se říká obyčejněji *pędzę*, a někteří píší nelepé *gnam*, tak také *szczwam*, *łgam* a *łżę*. *Kolę*, *kłot*, *kłoć* má trpné příčestí *kłót* místo *klan*.

β. Čin. příčestí -ał.
Trp. příčestí -on.
Neurčitý -eć.

pielę,	plał,	plon,	pleć.
mielę,	mlał,	mlon,	mleć.

K nepochopení jest, jak proti všemu užívání mnozí grammatíci činné příčestí *pełł*, *mełł*, třetí osobu množ. *pełli*, *mełli* uváděti mohou. *Chcę*, *chciał*, *chcieć* odchyluje se jen v trpném příčestí *chcian* místo *chcion*.

γ. Činné příčestí -ł, *se vložením* a *před* r *v původní syllabě.*
Trp. příčestí -t.
Neurčitý -eć.

prę,	parł,	part,	przeć.
żrę,	żarł,	żart,	żreć.
strę,	starł,	start,	strzeć.

Wrę má *warł* i *wrzał*, *wrzon*, *wrzeć*; *mrę*, *marł*, *mrzon*, pročež slovesné *mrzenie* a *mart*, odkudž přídavné *martew*, *martwy*, *mrzeć*.

B. *Přítomný* -ję.
Čin. příčestí -ł.

Trp. příčestí -t, n.
Neurčitý -ć.

(1) *Trpné příčestí* -t:

wiję,	wił,	wit,	wić.
wyję,	wył,	wyt,	wyć.
biję,	bił,	bit,	bić.
piję,	pił,	pit,	pić.
myję,	mył,	myt,	myć.
ryję,	rył,	ryt,	ryć.
duję,	dął,	dut,	dąć.
żuję,	żuł,	żut,	żuć.
snuję,	snuł,	snut,	snuć.
słuję,	słuł,	słut,	słuć.
kryję,	krył,	kryt,	kryć.

Stuję již není v užívání a *sieję, siać, siać* má trpné příčestí *sian* místo *siat*.

Odchylná tvoření přítomného času syllabou *dę* jsou:

idę,	—	—	iść.
jadę,	—	—	—
będę,	był,	byt,	być.
szedę,	szedł,	szet,	—

Będę, być má scela jiný přítomný čas *jestem* od *jes; idę* od neužívaného *szedę* má *szedł, szło, szła;* v neurčitém píší někteří nepravidelně *iśdź. Jadę* pak má příčestí a neurčitý *jechał, jechać.*

Následující pomocí *nę* aneb *mę* tvořená, řídí se dle té samé obdoby:

imę,	jął,	jęt,	jąć.
pnę,	piął,	pięt,	piąć.
tnę,	ciął,	cięt,	ciąć.
żnę,	żął,	żęt,	żąć.
klnę,	kłął,	kleł,	kląć (*starć*).
dmę,	dął,	dęt,	dąć.
zacznę,	-czął,	-częt,	-cząć.

Tak ode *mnę, miął, mięt, miąć* i *mnąć.*

(2) Trpné příčestí *-n* :

wieję,	wiał,	wian,	wiać.
pieję,	piał,	pian,	piać.
leję,	lał,	lan,	lać.
łaję,	łał,	łan,	łać.
dzieję,	dział,	dzian,	dziać.
zieję,	ział,	zian,	ziać.
odzieję,	odział,	odzian,	odziać.
chwieję,	chwiał,	chwian,	chwiać.
śmieję się,	śmiał się,	śmian,	śmiać się,
sprzeję,	sprzał,	sprzan,	sprzać (*staré*).
grzeję,	grzał,	grzan,	grzać.
daję,	dał,	dan,	dać.
źrzeję,	źrzał,	źrzan,	źrzać (*staré*).
graję,	grał,	gran,	grać.

Kaję się jest zastaralé, a místo *graję* říkají už *gram*; od *daję* jest budoucí čas *dam*.

Po *a* už skoro všudy východ *ję* v *m* přešel.

Tak *dbać, pchać, znać, zdać się, srać, pytać się, łkać, tkać, szczkać, czkacz* v přítomném čase *dbam, pcham, znam, zdam* a t. d. Přirovnej pátou formu. Tak se též odchyluje *stoję, stał, stać* a *boję się, bał się, bać się* jen v přítomném času, kterýž k třetí formě náleží.

Tak jest *śmiém* místo *śmieję* již dávno v obyčeji.

Přechod k druhé spřízněné formě na *nę* dělají *stanę* b. *stał, stan, stać* a *rzeknę* b. od *rzekę, rzekł, rzec*.

30. Slovesa druhé formy.

Přítomný	-nę.
Neurčitý	-nąć.
Čin. příčestí	-nął (ł).
Trp. příčestí	-nięt (ęn).

(1) -nął, -nięt.

winę,	winąć,	winął,	winięt.

(3)

płynę,	płynąć,	płynął,	płynięt.
tonę,	tonąć,	tonął,	tonięt.

Tak také složená *wzpomnę*, *zapomnę* od slovan. *manu*.

Winę, *wanę*, *linę się*, *plunę*, *płynę* srovnávají se s první formou *wiję*, *wieję*, *leję*, *płuję*, *płuję*, *odpoczne* se slovanskou *počiju*, a *klnę* pošlo ze star. *kleję*.

Také v následujících žádá blahozvučnost *nął*, *nięt*:

mnę,	miąć,	miął,	mięt.
lnę,	lnąć,	lnął,	lnięt.
lgnę,	lgnąć,	lgnął,	lgnięt.
klnę,	kląć,	klął,	klęt.
ślnę,	ślnąć,	ślnął,	ślnięt.
tarnę,	tarnąć,	tarnął,	tarnięt(*staré*)
garnę,	garnąć,	garnął,	garnięt.
snę,	snąć,	snął,	śnięt.
gnę,	giąć,	giął,	gięt.

(2) -ł *místo* -nął

má své místo, když po odvrženém *nę* ouplná, souhlásakou zavřená syllaba ostává,

więznę,	wiązł,	wiąznąć.
klęsnę,	klęsł,	klęsnąć.
gasnę,	gasł,	gasnąć.
rosnę,	rosł,	rosnąć.
drgnę,	dziargł,	drgnąć.
pachnę,	pachł,	pachnąć.
pierzchnę,	pierzchł,	pierzchnąć.
milknę,	milkł,	milknąć.

a přestupují tak říkaje v první formu spět. Také byla mnohá druhdy v první formě v obyčeji, pročež ještě starý neurčitý: *paść* od *padę*, staré *włość* od *włodę*, *siąść* od *siadę*, *lec* od *lecę*, *siąć* od *sięgę*, *zaprząc* od *zaprzągę*, *zaprzęgę*, místo nynějšího *padnąć*, *władnąć*, *legnąć*, *siągnąć*, *zaprzągnąć*.

(3) -ion *místo* -nięt

bývá řídčeji, a sice jen když před *nę* stojí *g*, *ch*, *k*:

ciągnąć,	ciągł,	ciążon,	ciąguion.

targnąć,	targł,	tarżon,	targnion.
ścignąć,	ścigł,	ściżon,	ścignion.
siągnąć,	siągł,	siążon,	siągnion.
zaprzągnąć,	-prząg,	-przężon,	—
tchnąć,	tchnął,	—	tchnion.
pomknąć,	-mknął,	—	-mknion,
cisnąć,	cisnął,	—	ciśnion.

Ukradzion není od *ukradnę*, *strzyżon* není od *strzygnę*, nobrž od *ukradę*, *strzygę*.

Zapnę, *najmę*, a podobná slovesa první formy tvoří příčestí a neurčitý spůsob také podlé druhé:

zapiął,	zapięt,	zapiąć.
najął,	najęt,	nająć.

Syllabou *nę* se tvoří začínavá slovesa (incheativa) od přídavných jmen, jako *blednę* od *blady*, *słodnę* od *słodki*. Také se krátké budoucí časy podlé této formy tvoří.

31. Slovesa třetí formy.

Neurčitý ieć (eć): wonieć, jęczeć.
Čin. příčestí iał (ał): woniał, jęczał.
Trp. příčestí ion (an): wonion, jęczon.
Přítomný ię (ę): wonię, jęczę.

świerzbieć,	świerzbiał,	świerzbion,	świerzbienie.
kipieć,	kipiał,	kipion,	kipienie.
wonieć,	woniał,	wonion,	wonienie.
gorzeć,	gorzał,	gorzan,	gorzenie.
widzieć,	widział,	widzian,	widzenie.
lecieć,	leciał,	lecion,	lecenie.
więzieć,	więział,	więzion,	więzienie.
leżeć,	leżał,	leżan,	leżenie.
wisieć,	wisiał,	wision,	wisienie.
słyszeć,	słyszał,	słyszan,	słyszenie.
krzyczeć,	krzyczał,	krzyczan,	krzyczenie.

Jednoslabičná původní slovesa této formy jsou:

tlę,	tlał,	tlon,	tleć,

ujzrzę,	-zrzał,	-zrzan,	-zrzéć.
bździę,	bździał,	bździon,	bździeć.

Dnieję, dniał, dniéć od *dzień; ćmię się, ćmiał się, ćmiéć się* od *ćma; śni się, śniło się, śnić się* 4. for. od *sen: mżę, mżał, mżéć* od *mga* místo *mgła.*

Grzmieć, grzmiał pošlo z *grzemieć,* tak jako přítomný čas *wiem* z *wiedziem* od *wiedzieć.*

Začínavá slovesa, která mají v češtině nyní jen *ím,* vycházejí v polském na *eję,* a mají v rozkazovacím *iej,* v přestupovacím *iejąc.* Taková jsou: *umieć, śmieć* (tato dvě mají v první osobě *iem: umiem, śmiem*), z částky také *miéć, miał, mian, mienie,* (sl. *iměti*), a od statných a přídavných jmen odvozená slovesa na *ieć: bieleć* od *biały, szaleć*[1] od *szał, tępieć* od *tępy, gapieć* od *gap, pleśnieć* od *pleśń, niemieć, oniemieć* od *niemy, niemczeć* od *Niemiec, słabieć* od *słaby, tleć* od *tla, modrzeć* od *modry, czerwienieć* od *czerwony, zielenieć* od *zielony, mężnieć* od *mężny, jaśnieć* od *jasny, wietszeć* od *wiotchy, bujnieć* od *bujny, ochromieć* od *chromy* a t. d.

32. Slovesa čtvrté formy.

Neurčitý	-ić:	sławić, gonić.
Čin. příčestí	-ił:	sławił, gonił.
Trp. příčestí	-ion:	sławion, gonion.
Přítomný	-ię:	sławię, gonię.

Trpné příčestí *on* po *j, l, rz, dz, ź, sz, szcz, c, cz.*

doić,	doił,	dojon,	dój.
gaić,	gaił,	gajon,	gaj.
łowić,	łowił,	łowion,	łów.
dawić,	dawił,	dawion,	daw.
wabić,	wabił,	wabion,	wab.
robić,	robił,	robion,	rób.
topić,	topił,	topion,	top.
stąpić,	stąpił,	stąpion,	stąp.

1. šíleti.

mamić,	mamił,	mamion,	mam.
łomić,	łomił,	łomion,	łom.
winić,	winił,	winion,	wiń.
mienić,	mienił,	mienion,	mień.
walić,	walił,	walon,	wal.
kwilić,	kwilił,	kwilon,	kwil.
wierzyć,	wierzył,	wierzon,	wierz.
kurzyć,	kurzył,	kurzon,	kurz.
wędzić,	wędził,	wędzon,	wędź.
rządzić,	rządził,	rządzon,	rządź.
drażnić,	drażnił,	drażnion,	drażń.
mącić,	mącił,	mącon,	mąć.
nęcić,	nęcił,	nęcon,	nęć.
maścić,	maścił,	maszczon	maść.
praszczyć,	praszczył,	praszczon,	praszcz.
grozić,	groził,	grożon,	groź.
wiesić,	wiesił,	wieszon,	wieś.
krzesić,	krzesił,	krzeszon,	krześ.
grzeszyć,	grzeszył,	grzeszon,	grzesz.
prószyć,	prószył,	prószon,	prósz.
ćwiczyć,	ćwiczył,	ćwiczon,	ćwicz.

Od jiných forem odvozená slovesa jsou buď opětovací buď činěcí (factitiva). Opětovací znamenají opětování neb delší trvání slovesného konání:

uśpić	*od* śpię.	jeździć	*od* jadę.
gonić	— gnać.	wodzić	— wiodę.
chodzić	— (szedę) iść,	nosić	— niosę.
wozić	— wiozę.	obłóczyć	— oblokę.

Činěcí slovesa od středních (neutra) první formy odvozená:

poić	*od* pić.	palić	*od sl.* płać.
koić	— *sl.* počiję.	skłonić	— *sl.* klenę.
zbawić	— zbyć.	warzyć	— wrę.
pławić	— płynę.	morzyć	— mrę.

Předce však jest *napoić* spíše od *napoj*, *gnoić* od *gnój*. a *gnój* od *gniję*, *stawić* od *stawa*, *wystowić* od *słowo*, a

słowo jakož i *sława* od *słowę* neb *słuje*, *postawić* od *staw*, *żywić* od *żyw*.

Činěcí slovesa odvozená od třetí formy proměňují *e* původní syllaby v *a*, *o*:

st. swrabić *od* świerzbieć. sadzić *od* siedzieć.
trapić — cierpieć. smrodzić — śmierdzieć.

Położyć jest spíše od *łoże*, a *łoże* od *leżeć*.

Přirovnej též *budzić* ke star. *bdzieć*, *powiesić* k *wisieć* neb *wisnąć*, *oślepić* k *oślepnąć*, *krocić* ke *krotnąć*, *ochromić* k *ochromieć*, staré *kwielić* ke *kwieleć*.

Nesčíslně jich jest ode jmen statných a přídavných odvozeno:

babić	*od* baba.	wielbić	*od* wielba.
żenić się	— żona.	okrasić	— okrasa.
hańbić	— hańba.	owdowić	— wdowa.
bębnić	— bęben.	trąbić	— trąba.

Při tom se proměňuje *g* v *ż*, *ch* v *sz*, *k* v *cz*:

ważyć	*od* waga.	suszyć	*od* suchy.
mnożyć	— mnogo.	uczyć	— uka, nauka.
służyć	— sługa.	moczyć	— mok.
pośpieszyć	— pośpiech.	męczyć	— męka.
straszyć	— strach.	ręczyć	— ręka.

Tak také *świadczyć* od *świadek*, *starczyć* místo *statczyć* od *statek*, *raczyć* od *radsze* (*radziej*, *radcz*).

Dvéslabičný neurčitý spůsob s *i*: *mścić*, *mścił* ode *msta*, *zemsta*; *czcić* místo *cześcić* (*cześcić*) od *cześć*, *chrzcić* místo *chrześcić* (*chrześcić*) od *chrzest*.

33. Slovesa páté formy.

Neurčitý	-ać:	sypać.
Čin. příčesti	-ał:	sypał.
Trp. příčesti	-an:	sypan.
Přítomný	-ę, am:	sypię, sypam.

Původní slovesa této formy mají z větší částky v přítomném *am* i *ę*, mnohá jen *am*, málo která jen *ę*.

chować,	chowam,	—
skubać,	skubam,	skubię.
drapać,	drapam,	drapię.
kłamać,	kłamam,	kłamię.
drzymać,	drzymam,	drzymię.
wołać,	wołam,	—
orać,	oram,	orzę.
żebrać,	żebram,	żebrzę.
gwizdać,	gwizdam,	gwiżdżę.
miotać,	miotam,	miocę.
gmatać,	gmatam, *také*	gmatwam.
leptać,	leptam,	lepcę.
tresktać,	tresktam,	treskcę.
wiązać,	wiązam,	wiążę.
tazać się,	tazam,	tażę się.
pląsać,	pląsam,	pląszę.
kąsać,	kąsam,	kąszę.
strugać,	strugam,	strużę.
máchać,	macham,	*st.* masze.
dychać,	dycham,	dyszę.
płakać,	— —	płaczę.
piskać,	piskam,	piszczę.
zyskać,	zyskam,	zyszczę.

34. Na místo ę první formy přichází *am*: *wierzgam*, od starého *wierzyę*.

mielam,	rozmielam,	*od*	mielę.
zbieram,	wybieram,	—	biorę.
zpieram,	wypieram,	—	piorę.
rozdzieram,	wydzieram,	—	drę.
przeżéram,	wyżéram,	—	żrę.
badam,	nabadam,	—	bodę.
składam,	wykładam,	—	kładę.
prządam,	naprządam,	—	przędę.
ukradam,	okradam,	—	kradę.
pomagam,	rozmagam,	—	mogę.
ostrzegam,	wystrzegam,	—	strzegę.

nawlekam, powlekam, — wlokę.
potłukam, wytłukam, — tłukę.
ociekam, uciekam, — ciekę.

Jadam jest od *jém*, *jadł*, *jedzon*; místo *kradę* jest v obyčeji *kradnę*.

Jen v málončkterých se samohláska nemění:

omiatam, wymiatam, *od* miotę.
zaplatam, oplatam, — płotę.
wyrastam, narastam, — rostę, rosnę.
opiekam, wypiekam, — piekę.

35. Podlé této obdoby jdou také odvozená 2hé, 3tí a 4té formy:

(1)

zamrażać:	marznę.	umawiać:	mówić.
przymykać:	przymknę,	szłapać:	szłapić.
garać:	gorzeć,	chapać:	chopić.
umilkać:	umilknę,	karać:	korzyć.
zamakać:	moknę,	chwytać:	chwycić.
zwiadać:	zwiedzieć,	buchać:	buszyć.
powiadać:	powiedzieć,	tuchać:	tuszyć.
zasmradzać:	śmierdzieć,	widać:	widzieć.
latać:	lecieć,	popierdzać:	pierdzieć.
biegać:	bieżeć,	siadać:	siedzieć.
legać:	leżeć,	łamać:	łomić.
słychać:	słyszeć,	patrzać:	patrzyć.
krzykać:	krzyczeć,	łuskać:	łuszczyć.
rąbać:	rąbić,	trzaskać:	trzeszczeć.
łapać:	łapić,	kąsać:	kusić.
zatapiać:	topić,	makać:	moczyć.
stąpać:	stąpić,	skakać:	skoczyć.

Łapić, *buszyć* i *tuchać* jest zastaralé.

(2)

Před poslední hlásku, chybíli samohláska, vloží se *ę*:

umieram: umrę, posełam: poślę.

pocieram:	potrę,	zawieram:	zawrę.
rozżegam:	rozżgę,	podpieram:	podeprę.
rzekam:	rzekę,	prześcieram:	rozpostrzę.

Zwę má *wyzywam*, místo *szczwę* chápají se formy *szczwam*, a to má *poszczuwam*.

Tak také následující, ještο *nę* druhé formy v *nam* proměňují:

spinam:	zepnę,	wyminam:	wymnę.
pożynam:	pożnę,	wycinam:	wytnę.
zaczynam:	zacznę,	zaklinam:	zaknę.

Zpominám, *zapominam* od *zpomnę*, *zapomnę*. *Nadymam* od *nadmę*.

Jiná odvrhují *nę*, vkládajíce *y*:

dychać:	wzdychać,	tchnę:	westchnę.
wysychać:	wyschnę,	zamykać:	zamknę.
połykać:	połknę,	dotykać:	dotknę.
potykać się:	potknę się.		

(3)

Místo *ię* (a *nę*) přijímá se *wam*:

bywam:	być,	obuwam:	obuję.
śpiewam:	pieję,	dośpiewam:	śpieję.
nalewam:	leję,	wybluwam:	bluję.
nadziewam:	dzieję,	grzewam:	grzeję.
ziewam:	zieję,	zakrywam:	kryję.
rozsiewam:	sieję,	wykluwam:	klunę.
odpoczywam:	odpocznę,	pluwam:	pluję.
przewiewam:	wieję,	grywam:	graję.
umywam:	myję,	okrzewam:	krzewię.
wyrywam:	ryję,	uśmiewam:	śmieję.
używam:	żyję,	pływam:	płynę.
wyszywam:	szyję,	stawam:	stanę.
zuwam:	zzuję,	orzeźwiam:	rzeźwię.

Miewam jest od starého *imieję*, nyní *mam, mieć*; *łgawam* od *łgać*, jakož i *grawam*, *drawam* od *grać*, *drać*; tak též *szczawam* od *szczać*, *spawam* od *spać*; místo *uśmiewam się* jest obyčejnější *uśmiechám się* od *śmiech*.

Sem náleží také novější Čechům neznámá forma častotlivá na *ywać* místo *awać*:

kapać:	wykapywać,	kopać:	wykopywać.
orać:	zaorywać,	igrać:	przeigrywać.
padać:	upadywać,	wywiadać:	wywiadywać.
miotać:	wymiotywać,	czytać:	przeczytywać.
gwizdać:	wygwizdywać,	świstać:	wyświstywać.
lizać:	wylizywać,	wiązać:	przewiązywać.
płązać:	zapłązywać,	pisać:	opisywać.
ciągać:	wyciągiwać,	biegać:	wybiegiwać.
skakać:	poskakiwać,	iskać:	wyiskiwać.
chować:	zachowywać,	kować:	rozkowywać.

Tak jest *wytąmywać, przelatywać, nakazywać, wymazywać, przekąsywać, podmuchywać, uciskiwać* a t. d. od *tamać, latać, kazać, mazać* a t. d. ano i *zawojewywać* od *wojewać*.

36: Opětovací slovesa na *iać*.

Poláci říkají ještě *wyganiać, pokuszać*, kdežto my říkáme *vyháněti, pokoušeti*, z čehož se widí, že tato zastaralá forma ze slovanské vedlejší formy *iati* (místo *ati*) povstala. Čechové zde proměnili *ia* v *ě*:

rozwijać:	wiję.	zabijać:	biję.
bajać:	baję.	przepijać:	piję.
pomijać:	mijȩ.	obłaczać:	oblokę.
właczać:	wlokę.		

Nejvíce jich jest od 4té formy odvozeno, z nichž mnohá jen v složení se užívají:

napajać:	napoić,	wymłacać:	młocić.
spakajać:	spokoić,	wracać:	wrócić.
stawiać:	stawić,	rzucać:	rzucić.
skrapiać:	kropić,	wyważać:	wozić.
potapiać:	topić,	zagrażać:	grozić.
przyczyniać:	czynić,	wznaszać:	nosić.
walać:	walić,	pokuszać:	kusić.
udzialać:	udzielić,	wykraczać:	kroczyć.

zmyślać:	myślić,	poruczać:	poruczyć.
kalać:	kalić,	otaczać:	toczyć.
krajać:	kroić,	prowadzać:	wodzić.
rozprawiać:	prawić,	popędzać:	pędzić.
wykłapiać:	kłopić,	ponudzać:	nudzić.
zatapiać:	topić,	wyjeżdżać:	jeździć.
zedzwaniać:	dzwonić,	sadzać:	sadzić.
skłaniać:	kłonić,	wychadzać:	chodzić.
wyganiać:	gonić,	spłacać:	płacić.
strzelać:	strzelić,	utracać:	tracić.
przytulać:	tulić,	puszczać:	puścić.
przysparzać:	sporzyć,	wyłazać:	łazić.
umarzać:	umorzyć,	urażać:	razić.
zwadzać:	zwodzić,	wieszać:	zawiesić.
obudzać:	budzić,	mieszać:	miesić.
ostudzać:	studzić,	ugaszać:	gasić.
zgadzać:	zgodzić,	rozpłaszać:	płoszyć.
przeszkadzać:	szkodzić,	maczać:	moczyć.

Ve slovanském i ruském jazyku užívá se této opětovací formy nejvíce. Též Poláci jí více užívají než Čechové, kteříž se uchylují více k šesté formě.

opajać:	opoić,	spajać:	spoić.
zatajać:	zataić,	obgajać:	obgaić.
przystawiać:	przystawić,	sprawiać:	sprawić.
oznajmiać:	oznajmić,	obłamiać:	obłomić.
przemianiać:	przemienić,	napełniać:	napełnić.
nakłaniać:	nakłonić.	przyczyniać:	przyczynić.
uwalać:	uwalić,	wychwalać:	wychwalić.
wyostrzać:	wyostrzyć,	madlać:	modlić.
uwadzać:	uwodzić,	patrzać:	patrzyć.
zagładzać:	zagładzić,	wyłudzać:	wyłudzić.
zgromadzać:	zgromadzić,	narządzać:	narządzić.
zaniecać:	zaniecić,	nawracać:	nawrócić.
poczucać:	poczucić,	rozświecać:	rozświecić.
poświęcać:	poświęcić,	zamącać:	zamącić.
nakazać:	nakazić,	zważać:	zwozić.

narażać:	narazić,	pomnażać:	pomnożyć.
zawieszać:	zawiesić,	nakwaszać:	nakwasić.
źmięszać:	źmiesić,	ogłaszać:	ogłosić.
uduszać:	udusić,	ugaszać:	ugasić.
poruszać:	poruszyć,	wysuszać:	wysuszyć.
rozłączać:	rozłączyć,	wyręczać:	wyręczyć.
pożyczać:	pożyczyć,	zniszczać:	niszczyć.

Nyní Čech raději říká: *udělovati* než *uděleti*, *uhašovati* než *uhášeti*, a od *zatratiti* tvoří se *zatracovati*, ne *zatráceti*, ač jen *utráceti* od *utratiti* v obyčeji jest.

37. Slovesa šesté formy.

Neurčitý	-ować:	kupować.
Čin. příčestí	-ował:	kupował.
Trp. příčestí	-owan:	kupowan.
Přítomný	-uję:	kupuję.

Slovesa této formy mají bez mála skoro všecka opětovací význam, a jsou od jiných již utvořených částek řeči odvozena.

Odejmen statných a přídavných jakož i od příslovek.

woj:	wojować, wojuję,	obiad:	obiadować.
gęba:	gębować,	rad:	radować się.
wiano:	wianować,	gody:	godować.
potrzeba:	potrzebować,	ślad:	śladować.
sejm:	sejmować,	szkoda:	szkodować.
pan:	panować,	pieczęć:	pieczętować.
imię:	mianować,	pokuta:	pokutować.
kamień:	kamienować,	zwiast:	zwiastować.
miły:	miłować,	krzyż:	krzyżować.
król:	królować,	noc:	nocować.
żal:	żałować,	obiec:	obcować.
dar:	darować,	praca:	pracować.
czary:	czarować,	bicz:	biczować.

biada:	biadować.	róg:	rogować.
sługa:	posługować,	rok:	rokować.
dzięka:	dziękować,	prorok:	prorokować.
opieka:	opiekować,	połgłowek:	połgłówkować.

38. Odvozování od sloves.

Odvozená slovesa od druhé formy neproměňují souhlásky před *ować*, *ować*:

bud.	přítom.	neurčitý.
zgarnę:	zgarnuję,	zgarnować.
poddźwignę:	poddźwiguję,	poddźwigować.

Však více v užívání jest *zgarniać* než *zgarnować*.

Odvozených od 4té formy jest u přirovnání s českými velmi málo, neboť jakž se v §. 36 pověděl, v té případnosti Poláci 5té formy užívají, tak jsou:

kupię:	kupuję,	utyszczę:	utyskuję.
stąpię:	występuję.		

Wyskakuję, *wypryskuję*, *wytryskuję* nejsou bezprostředně od *skoczyć*, *pryszczyć*, *trysczyć*, nýbrž od *skakać*, *pryskać*, *tryskać* odvozena, protože poslední souzvučka nezměněna zůstala, jakož při odvozování od 5té formy (*ati* a *iati*) vždy zůstává. Od *znajdę* jest *znajduję*, *znajdować*.

Tato forma, jakož i 5tá, jest k tomu, aby slovesům kratších forem, ježto přisazenou předložkou v budoucí časy přecházejí, přítomný čas tvořila.

39. Slovesa vracovací.

Ve všech formách jsou slovésa s připojenou vracovací náměstkou *się*. Jsou buď vlastně vzájemná, když obostranný oučinek znamenají: *bić się*, *spotykać się*, *wadzić się*, *rwać się*.

Taková jsou některá složená z *z*: *zejść się*, *schodzić się*, *zlecieć się*, *zstąpić się*, *zobaczyć się*.

Buď jsou vracovací činná, když se jednání na jednající podmět vrací: *myć się, rznąć się.*

Buď jsou vracovací střední, kterážto mimo spojení *się* v obyčeji nejsou, jako: *bać się, stydzieć się, dziwić się, gniewać się, szczycić się.*

K pozorování jsou ještě následující, ještě v němčině bez vracovací náměstky jsou: *spodziewać się, podobać się, śmiać się, rumienić się, pienić się, tułać się, modlić się, ocielić się, okocić się, ożrebić się, oprosić się, starać się, darzyć się, pocić się, pytać się, błyszczeć się, pryszczyć się, wyprowadzić się, błyskać się, tykać się.*

Mnohá činná přecházejí připojením *się* v střední: *warzyć: warzyć się, kurzyć: kurzyć się, budzić: budzić się, wrócić: wrócić się, wiozę: wiozę się, płoszyć: płoszyć się, trząść: trząść się, uczyć: uczyć się, rwać: rwać się.*

Právě tak bývá z *godzić: godzić się, przygodzić się, miotać: miotać się, grozić: odgrażać się, uciekać: uciekać się, wiedzieć: dowiedzieć się.*

K pozorování jsou ještě složená s *do* a *na: dowołać się, dokrzyczeć się, najeść się, napić się, nażrać się.*

40. Tvoření přítomného času.

Formy přítomného času udány jsou při formách sloves. Přicházejí však při některých formách původní budoucí časy, jako *będę*, ero, jehož přítomný čas *jestem* jest.

Složená slovesa kratších forem (1ní, 2hé, 4té), jelikož předložkami v budoucí čas přecházejí, vypůjčují sobě přítomný od delších forem t. j. od opětavých a častotlivých (5té a 6té). Pro *odzieję, obuję, zawrę, postrę, poślę*, béře se přítomný čas z 5té formy: *odziewam, obuwam, zawieram, pościeram, posełam, posyłam.*

Druhá forma obsahuje při jednom východu *uę*, jak přítomný tak také budoucí čas. Tak jest *pachnę* přítomný

a *kąsnę* pro *kąsać* budoucí čas, jehož přítomný *kąsam* k 5té formě náleží. *Odpocznę* má přítomný *odpoczywam*.

Puszczę, skoczę a jiná mnohá prostá slovesa 4té formy jsou budoucí časy, kterážto sobě přítomný od opětavé formy vypůjčovati musejí: *puszczę* od *puszczać, puszczam, skoczę* od *skakać: skakam, skaczę. Stąpię, kupię* a všickni budoucí časové složených sloves tvoří přítomný čas od 5té a 6té formy: *stąpam, kupuję*.

Složená 3tí formy vypůjčují přítomný čas od častotlivých na *iewam: wyrozumię: wyrozumiewam, omdlę: omdlewam*.

Slovesa 5té formy, jichž přítomný čas složením v budoucí se mění, brávají obyčejně prodloužilejší (častotlivou) formu *ywam* ku tvoření přítomného času. Od *pochowam: pochowywam, wykonam: wykonywam, powołam: powoływam, oczekam: oczekiwam, opłakam: opłakiwam*.

Několikos málo jich vypůjčuje přítomný čas od jiného kořene, jako *będę* od *jestem, położę* od *kładę, wyłożę* od *wykładam, nałożę, przełożę, złożę* od *nakładam, przekładam, składam*, protože od *położę* žádné opětavé formy (ani *polagać* ani *położuję*) v obyčeji není. *Weźmę* má *biorę* za přítomný čas.

41. Tvoření budoucího času.

Trvalejší budoucí čas opisuje se pomocným slovem *będę* k minulému času: *będę jadł, będę spał*, aneb k neurčitému spůsobu, při kterémž ale pomocné *będę* ne předcházeti, nýbrž následovati musí: *jeść będę, spać będę*. Krátký budoucí čas není dle formy od přítomného rozdílen: *umrę, poniosę, polezę, pojem*. Zde přechází přítomný *mrę, niosę, lezę* a t. d. jen proto v budoucí, poněvadž se předloženou předložkou jednání více určuje. Prostý, jednotný budoucí čas tvoří se dle druhé formy syllabou *nę: padnę* t. jen jednou.

Prostá slovesa, kteráž povahou svou trvalejší je-

dnání, ješto se jedním rázem neskončuje, oznamují, mívají obyčejně toliko trvalejší budoucí čas.

śpię:	będę spał.	jem:	będę jadł.
mogę:	będę mógł.	łgę:	będę łgał.

Aneb: moc będę, łgać będę *a t. d.*

Pomogę jest budoucí čas od *pomoc,* juvare, ne však od prostého *moc,* posse.

Jednotná slovesa (singularia) první formy *idę, jadę, żonę, wiodę, wiozę, niosę* (*niesę*) přestávají na předložce *po* a toliko jejich opětavá (4té formy) schopna jsou trvalejšího budoucího času.

iść:	pójdę:	będę chodził,	chodzić będę.
jechać:	pojadę:	będę jechał,	jechać będę.
gnać:	pożonę:	będę gonił,	gonić będę.
wieść:	powiodę:	będę wodził,	wodzić będę.
wieźć:	powiozę:	będę woził,	wozić będę.
nieść:	poniosę:	będę nosił,	nosić będę.

Tak také *polezę, pociekę* a t. d. *Poniosę suknię do krawca; cały dzień będziemy nosili wodę.* Krátké budoucí časy, zvlášť s předložkami *do* a *po* složené, zastupují také futurum exactum jiných jazyků: *gdy umrze, gdy krowy pożerą, gdy pojemy, gdy pożniem, dożniem jęczmień.* Neurčitě: *gdy żąć będziemy* aneb *gdy będziemy żęli* jest něco jiného a neznamená dřívější jako přešlé budoucí čas z ohledu pozdnějšího určeného, ačkoli poslední vlastně starý výhradný budoucí čas (futurum conditionale) jest. Srovnej Dobrov. Instit. Ling. Slav. p. 392.

42. Budoucí časy na *nę* (2hé formy).

Přeložíli se sloveso 1ní, 3tí neb 5té formy v druhou formu, znamená jednotlivé, dle času úplně určené, rychle pomíjející jednání, kteréž se jako přítomné mysliti nemůže, protože bez trvání jest, nýbrž jen jako budoucí: *stanę* od *stać, bodnę* od *bodę, strzygnę* od *strzygę, rzeknę* od *rzekę.* Na ten spůsob jsou budoucí časy *pobiegnę, padnę, legnę,*

siadnę, siągnę, zaprzągnę, sieknę od zastaralých forem *biegę, padę, lagę, siadę, siągę, siekę, prząge* odvozeny.

Ukradnę, ustrzygnę, naleznę, przebodnę jsou z dvojího ohledu budoucí časové, proto že jakožto složení ještě *nę* přijímají. Prostá slovesa 2hé formy, kterážto pro své delší trvání ještě budoucí čas nejsou, stanou se jím, když se jim předpojí *po, u, z* a jiné předložky:

gnę:	pognę,	minę:	pominę.
kinę:	pokinę,	ciągnę:	pociągnę.
tonę:	utonę,	wiąznę:	uwiąznę.
ginę:	zginę,	moknę:	zmoknę.

Podlé rozličnosti významu z ohledu na kratší určitý čas, aneb na delší neurčité trvání, jsou jen některá dokonaného a přitom nedokonaného budoucího času schopna, neproměňujíce formy:

mnę:	będę mnął:	mnąć będę,	wymnę.
marznę:	będę marznął:	marznąć będę,	umraznę.
cisnę:	będę cisnął:	cisnąć będę,	wycisnę.

Wtądnę: *będę wtadat* neb *wtadnąć będę* není schopno krátkého budoucího času, a vlastně po polsku měloby býti *wtodnę*: *wtadać*.

Nejvíce jich jest ale, ještě žádného delšího (nedokonaného) budoucího času schopna nejsou, než vypůjčují jej sobě obyčejně od 5té, málo kdy od 3tí formy:

gnę:	pognę:	będę gibał,	gibać będę.
wiąznę:	uwiąznę:	będę wiązł, więznął,	więznieć będę.
ciągnę:	pociągnę:	będę ciągł, ciągnął,	ciągać będę.

Zvlášť ona, ještě toliko 2hou formu přijímají ku tvoření jednotlivého budoucího času:

dłubnę:	będę dłubał,	klepnę:	będę klepał.
kopnę:	będę kopał,	padnę:	będę padał.
pierdnę:	będę pierdział,	klęsnę:	będę klęsał.

43. Budoucí čas 3tí a 4té formy.

Prostá slovesa 3tí formy mají vlastně nedokonaný budoucí čas:

widzę: będę widział, siedzę: będę siedział.
słyszę: będę słyszał. leżę: będę leżał.
milczę: będę milczał. kleczę: będę kleczał.

Dokonaný tvoří některá, ještě dle svého významu též kratšího času schopna jsou, s částečkami *o, u, po, z*: *uwidzę, usłyszę, omierzę, ożalę, zagrzemię*; zvláště začínavá: *tysieć będę: otyszę. Lecieć (polecę), bieżeć (pobiegnę)* nemohou pomocným *będę* opsána býti, proto že se trvalejší letání a běhání opětavými *latać, biegać* vyjadřují: *będę latał, będę biegał.*

Opětavá 4té formy *gonić, jeździć, wodzić, chodzić, wozić, nosić* žádají opsaný budoucí čas: *będę gonił* a t. d. a vypůjčují sobě krátký z 1ní formy: *pożonę, pojadę, powiodę, pójdę, powiozę, poniosę.* Pročež u starých složená z *wodzę: uwodzę, dowodzę* a t. d. nebývala žádný budoucí čas. U novějších však jsou *uwodzę, prowodzę, swodzę* a t. d. pravé budoucí časy, jelikož přítomný raději dle 5té formy *uwadzam, prowadzam, swadzam* tvoří.

Prvotná (jednotlivá) slovesa zavírajíce význam buď několika jednotlivých jednání, buď žádajíce delší trvání, schopna jsou delšího (nedokonaného) budoucího času:

dzwonię: będę dzwonił, żenię się: będę się żenił.
chlubię się: będę się chlubił, chwalę: będę chwalił.
proszę: będę prosił, świecę: będę świecił.

Jsouli však na jediné jednání obmezena, aneb hleděli se více na skončení než trvání takového jednání, užívá se v případnosti té krátkého (dokonaného) budoucího času s částečkami *o, u, po, z, za*, často též s jinými:

mówię:	przemówię,	chlubię się:	pochlubię się.
topię:	zatopię,	mamię:	omamię.
dzwonię:	zadzwonię,	żenię się:	ożenię się.
modlę się:	pomodlę się,	warzę:	uwarzę.
wierzę:	uwierzę,	mierzę:	zmierzę.
rodzę:	porodzę,	płodzę:	spłodzę.
szacę:	oszacę,	mnożę:	rozmnożę.
służę:	posłużę,	ciesz ę:	pocieszę.

Složená, jako *napoję, spoję* nejsou delšího budoucího času schopna. Ovšem však jejich opětavá *napajam, spajam: będę napajał, będę spajał.*

Ano i některá prostá slovesa 4té formy jsou původně krátké budoucí časy, jichžto přítomný a trvalejší budoucí toliko v 5té a 6té formě přicházejí.

stawię:	stawiam:	będę stawiał.
chybię:	chybiam:	będę chybiał.
szłapię:	szłapam:	będę szłapał.
chopię:	chapam:	będę chapał.
strzelę:	strzelam:	będę strzelał.
godzę:	zgadzam:	będę zgadzał.
sadzę:	sadzam:	będę sadzał.
wrócę:	wracam:	będę wracał.
chwycę:	chwytam:	będę chwytał.
toczę:	taczam:	będę taczał.
starczę:	starczam:	będę starczał.
puszczę:	puszczam:	będę puszczał.
marszczę:	marskam:	będę marskał.
praszczę:	praskam:	będę praskał.
kroczę:	kraczam:	będę kraczał.
skoczę:	skakam;	będę skakał.
kupię:	kupuję:	będę kupował,

Stąpię přichází jen s předložkami, pročež jsou budoucí časové *ustąpię, wstąpię* (vnitř), *wstąpię* (*wz-stąpię* nahoru), *wystąpię, postąpię, zastąpię, sstąpię* (dolů neb dohromady), *odstąpię, podstąpię, przystąpię, przestąpię, rozstąpię się,* jejichž přítomný a trvalejší budoucí čas od opětavých forem *stępuję* a *stąpam* tvořen bývá: *ustępuję, wstępuję, przystępuję* aneb *przystąpam, będę przystępował* a t. d. *Raczę* od *raczyć* (dignari), zastupuje budoucí i přítomný čas, podlé slovesa, k němuž připojeno bývá, jestli dokonaného čili nedokonaného významu.

44. Budoucí časy 5té a 6té formy.

Jednotná prostá slovesa 5té formy, t. j. taková, kteráž se zde jako prvotná zhlížeti musejí, mají jakožto nedokonaná slovesa jen delší budoucí čas; přecházejí však přece, připojíli se k nim spředu předložka, v dokonaný budoucí čas:

wołam:	będę wołał:	zawołam.
żądam:	będę żądał:	pożądam.
szeptam:	będę szeptał:	poszeptam.
rzechotam:	będę rzechotał:	zarzechotam.
czekam:	będę czekał:	poczekam.

Zyskam užívá se v Češtině v přítomném a budoucím čase, v Polském jest ale přítomný: *zyskuję*. *Niechać*, bud. *niecham*, zastupuje složené *zaniecham* neb *poniecham*. *Pośpiecham*: *będę pośpiechał*, vypůjčuje krátký budoucí čas od *pośpieszyć*: *pośpieszę*. Viz bud. časy 4té formy. Jiná, neznamenáli se celá trvalost jednání, nýbrž jen jako přechodem, berou svůj budoucí čas také z 2hé formy: *targać*: *będę targał*, *potargam*, *roztargam*, a *targnę*, *potargnę*, *roztargnę*. *Rzezać*: *będę rzezał*, *porzezam*, *urzezam*, a *rznę*, *urznę*; *szczypać*: *szczypać będę*, *poszczypam* a *szczypnę*, *rozszczypam* a *rozszczypnę*.

Přímo ode jmen odvozená slovesa 6té formy opisují svůj budoucí čas pomocným *będę*; přecházejí však přece, ač ne tak zhusta složením s předložkami v budoucí čas:

bojuję:	będę bojował:	wybojuję.
potrzebuję:	będę potrzebował:	spotrzebuję.
mianuję:	będę mianował:	pomianuję.
miłuję:	będę miłował:	zamiłuję.
czaruję:	będę czarował:	uczaruję.
raduję się:	będę się radował:	zraduję się.
pracuję:	będę pracował:	wypracuję.
biczuję:	będę biczował:	zbiczuję.
dziękuję:	będę dziękował:	podziękuję.

Přece jest od *naśladować*, *naśladuję*; od *prześlado-*

wać, *przesładuję* přítomný čas, protože význam žádného určitého budoucího času nepřipouští.

Żlituję się, *zmituję się*, *zwiastuję*, ano i prosté *daruję*, užívají se buď v přítomném neb v budoucím čase dle toho, jakž se na určitý neb neurčitý čas vztahují. Luk. 2, 10. *zwiastuję wam*, annuncio. Jan 6, 15. *zwiastuje (oznajomi) wam*, annunciabit. O mnohých zvěstováních může se říci *zwiastować będę*.

Opětavá 5té a 6té formy, zvlášť jsouli jejich prvotná v témž významu v užívání, mají jen opsaný budoucí čas, protože prvotná krátký nahražují:

ubywam:	będę ubywał:	ubędę.
zawieram:	będę zawierał:	zawrę.
słycham:	będę słychał:	usłyszę.
skaczę:	będę skakał:	skoczę.
	ać.	
rozwijam:	będę rozwijał:	rozwiję.
pomijam:	będę pomijał:	pominę.
strzelam:	będę strzelał:	strzelę.
puszczam:	będę puszczał:	puszczę.

Od *powlekam*, *powlekę*; od *nawlekam*, *nawlekę* (*nawlokę*), *nawlekę*, navlíkneli se jen jedna jehla.

Od *śpiewam*, *pływam*, bývají připojením částečky *za*, *o*, *prze*, budoucí časy *zaśpiewam*, *przepływam* tvořeny.

Upadam, *opadam*, *popadam*, *zapadam*, *usiadam*, *ulegam*, *przylegam*, *zaprzęgam*, *wyprzęgam*, nepřecházejí složením s předložkami (dle pravidla) v budoucí čas.

Častotlivá slovesa na *ywam*, *iewam* vypůjčují budoucí čas od prvotných:

pochowywam:	będę pochowywał:	pochowam.
zaniedbywam:	będę zaniedbywał:	zaniedbam.

V českém jest také mnoho sloves na *uju* (*uję*), kteréž ale v polštině mimo

kupuję:	będę kupował:	kupię,

a některých jiných na *am* v užívání nejsou:

podpalam:	będę podpalał:	podpalę.

rozniecam: będę rozniecał: rozniecę.
pożyczam: będę pożyczał: pożyczę.

Prvotné od *wyskakuję*, jest *skaczę, skakać*, že ale opětavého krátkého budoucího času *wyskaczę* v tomto smyslu se neužívá, béře se od kratší formy *skoczyć*: *wyskoczę*.

Složená 3tí formy vypůjčují přítomný čas od častotlivých: *wyrozumię, wyrozumiewam, omdleję, omdlewam.*

Slovesa (5té formy) kteráž ač od kratších forem odvozena, předce však tímto odvozením, aneb připojením částečky rozdílné významy přijímají, neřídí se přísně podlé pravidla opětavých, proto že jako jimi býti přestávají. Z nich složená tedy přecházejí také v budoucí čas, bez opisování s *będę*, jako prvotná:

kalam: będę kalał: ukalam, pokalam.

Prvotné od *kalać* jest *kalić*. *Powłaczać, zwłaczać*, neodchyluje se tak patrně významem od *powlokę, zwlokę*, jako *właczać*, pročež také *obłaczam, powłaczam, zwłaczam* ač složena jsou, význam budoucího času nemají.

Śniadać nemůže si krátký budoucí čas od *jeść, ześnieść* vypůjčiti, aby se tudy významové nepomátli, pročež jest *śniadam* nejen delšího budoucího času *będę śniadał*, ale i kratšího *pośniadam, dośniadam*, schopno, ač *jadać* opětovací od *jem* jest.

Od *rzekam, będę rzekał*, jest *narzekam* přítomný čas *odrzekam* ale budoucí, protože *narzekać*, dle ponětí žádného určitějšího času schopno není, jako *odrzekać*, při němž se na určitě dokonané jednání mysliti může.

I tehdáž, když se opětavý význam netratí, určuje se někdy přítomný čas prostých opětavých sloves předložkou ouplněji, a přechází tudy v opětavý budoucí čas:

krajać,	*přítom.* krajam,	*buď.* skrajam.
łamać,	łamię,	połamię.
latać,	latam,	nalatam,
strzelać,	strzelam,	wystrzelam.
chwytać,	chwytam,	pochwytam.

sadzać,	sadzam,	wysadzam.
rzucać,	rzucam,	wyrzucam.
starczać,	starczam,	nastarczam.

Při čemž se na více jednotných dob, v nichž celé jednání záleží, myslí. *Długo będziesz rzucał, aż wszystko z okna wyrzucasz.* Tu se více věci pomalu vyhazuje. *Zaraz ten garniec wyrzucę.* A zde se to jedním vrhem stane.

Předce však *przygadza się* od *przygadzać* pro svůj figurní význam není žádný budoucí čas, a tu se forma *przygodzić się*: *przygodzi się* bráti musí. *Porażam* stane se předloženým *z* budoucí čas: *wszystkich zporażam.* Též *ciągać, targać, siekać* a jiná podobná 5té formy, na nichž opětavý význam lpí, jsou schopna opětovavého budoucího času. Přirovnejme *rozciągnę* k *rozciągam, wytargnę* k *wytargam, usieknę* k *usiekam.*

45. Tvoření minulého času.

Prostý minulý čas jest již v Polštině dávno zastaralý, a novější pomáhají si i kdeby prostý státi měl, opsaným minulým časem, který zvlášť v básnictví velmi vadí, ujímaje rčení jadrné krátkosti: *pich, wołach.*

Opsanému minulému času základem jest příčestí (participium), s nímž pomocné slovo *em* místo *jeśm, eś* místo *jesi, śmy, ście,* spojeno bývá:

byłem *místo* był jesm,		byliśmy *místo* byli jesmy.	
byłeś	był jesi,	byliście	byli jeście.
był	był jest,	byli	byli są.

Připojíli se místo *jesm*, k příčestí *byłem*, máme předminulý t. j. předtím aneb dříve minulý čas.

byłem był, *fueram,*	byliśmy byli.
byłeś był, *fueras,*	byliście byli.
był był, *fuerat,*	byli byli.

Tak také *byłem pisał* neb *pisałem był.*

46. Tvoření žádacího (spojovacího) způsobu.

V žádacím se připojuje k příčestí částečka *by*. Označení sob děje se na té částečce:

Jedn.	1. bym,	*Množ.*	byśmy.
	2. byś,		byście.
	4. by,		by.

Tedy *a*) Nedominulý čas:

był-bym,	byli-byśmy.
był-byś,	byli-byście.
był-by,	byli-by.

b) Předminulý:

był-bym był,	byli-byśmy byli.
był-byś był,	byli-byście byli.
był-by był,	byli-by byli.

V spojovacím jest *żeby* (místo *by*) obyčejnější: *żebym szedł, żebyś szedł, żeby szedł.* Zde tedy zastupuje nedominulý také přítomný čas.

47. Tvoření způsobu přestupovacího.

Přítomný čas tohoto příčestí řídí se podlé přítomného ukazovacího, a tvoření se zřejmě vidí v časování: *niosąc* od *niosę*, *siedąc* od *siedzę*, *glądając* od *glądam*.

V starém žaltáři jsou ještě stopy přestupovacího v mužském pohlaví: *Zgromadzaiф iaco w pφchirz wodi morske. cladф w zkarbech glφbokości.* 32. 8. *czakaiф czakal iesm gospodna.* 39. 1. *iasz iest poloszil czuda na zemy oteymniф asz do concza zeme* 45. 8. *ty mszczф wszistki (wszystkie) nalezena gich.* 98. 9. *Rozczφgayф* nebo yako *skorф.* 103. 3. *wywodzф obloky od koncza szeme.* 134, 7.

Minulý čas přestupovacího způsobu tvoří se přímo od činného příčestí, když se místo *t* postaví *wszy*: *był*: *bywszy*, *gnął*: *gnowszy*, *siedział*: *siedziawszy*.

Nenílí před *t* samohlásky, vyhechá se i *w*: *padł*: *padszy, wiózł*: *wiozszy, niósł*: *niosszy* a t. d.

48. Tvoření neurčitého spůsobu.

Tvoření neurčitého, jakož i příčestí, jest výše při každé formě ukázáno. Může se tedy jen přítomný čas jakožto původ v Slovníku udati. Mělby se však při třetí a čtvrté formě neurčitý spůsob místo přítomného času udávati, proto že se z východu *ię* věděti nemůže, jestli neurčitý *ieć* čili *ić*.

Tak jako v českém zakončení neurčitého jest *ti*, tak v polském *ć*; oněch pak, ješto v přítomném *gę* a *kę* mají, končí se neurčitý na *c* tak jako v českém. Všecka ostatní neslovospytně vyváděná zakončení na *dz* a *dź*, jako nedůvodná a jen pravopis obtěžující zavrhnouti třeba. Pravda že *y* v *dz* přechází, tu ale ještě vlastního znaku infinitivu, totiž *ć* v tom není: *gć* a *kć* ale přešlo v čisté *c* (v. str. 62). *Bydź*, *dadź*, jest tak nedůsledno, jako kdyby kdo psáti chtěl, *bydł*, *dadł* místo *był*, *dał*, protože se říká *będę dadzą* a *bośdź*, *paśdź*, *ktaśdź* a t. d., kterážby se spíše *bodźć*, *padźć*, *ktadźć* a t. d. psáti mohla, a právě se píší *paść*, *ktaść*, *bość*, poněvadž se proměňuje *dz* před *ć* v *ś*, aby se to vysloviti mohlo.

49. Supinum.

Supinum jest již v Polštině tak zastaralé, že sem ho ani v nejdávnějších spisích žádné stopy naleznouti nemohl, neurčitý všudy místo něho se klade.

50. Tvoření trpného smyslu.

Trpné příčestí jest výše při každé formě ukázáno. Od tohoto se připojením pomocného slova *jestem* aneb *bywam*, *będę*, *byłem*, jiné časy a spůsoby tvoří:

pisano jest, pisano było.
pisano bywa, pisano bądź.
pisano będzie, a t. d.

Že pak *pisano jest* latinskému *scribitur* scela neodpovídá, staví se, kde smysl opětavý neb častotlivý význam připouští, pomočné *bywam: sądzeni bywamy*, judicamur.

V mnohých případnostech se trpné, zvlášť v 3tí osobě, raději opisuje částečkou *się*: *pisze się, mówi się o tém* a t. d.

Také neurčitý, spojen s *dam*, nahražuje trpný smysl: *nie dali oynia gąsić, damy go pochować*, curabimus eum sepeliri. Jinák se též trpné, neujímáli sé tudy smysla, v činné mění: *powiadają (ludzie)*, dicitur, *wołają cię* místo *tyś wołan; nie mogli go pochować* místo *nie mógł pochowan* (pochowany) *być*.

51. Slovesná jména.

Jména, ještó vlastně jednání neb nejednání slovesa vyjadřují, a kteráž proto slovesná (též příčestná) jmenujem, tvoří se zrovna od trpného příčestí, připojením *k* neb *t* protažného *ie*, kdežto *t* v *c* se mění, *o* pak v *e*, jakož i *ą* v *ę* přezvukuje:

1. pić, pit: picie,
2. winąć, winęt: winęcie,
3. siedzieć, siedzon: siedzenie,
   zajęcie *od* zajęt,
   śnięcie — śnięt,
   ścięcie — ścięt,
4. uczyć, uczon: uczenie.
5. wołać, wołan: wołanie.
6. zwiastować: zwiastowanie.
   poczęcie *od* poczęt.
   żęcie — żęt.
   a t. d.

52. Tvoření předložek.

Předložky jsou na větším díle pouzí kořenové a prosté syllaby první i druhé třídy:

1) o, na,
   u, wą-, do,
2) ob, obe, pra-.
   od, ode, pro.

w, we,	z, ze,	wz-	pod, pode.
wy-	za,	bez, beze,	nad, nade.
pa-	s, se,	przy,	roz-, rozeda-
po,	k, ku,	prze-	dla.

Do třetí třídy náležejí *przed, przez.*

Částečky *wą, wy, pa, wz, prze, pra, roz* jsou nerozlučny, protože krom v složení v užívání nejsou.

Odvozené jsou *mimo* od *minę, przeciw, przeciwko*[1]. *Między* jest od *między*, a *kromie, krom, okrom, prócz*[2], *oprócz, skrze* jsou dle formy příslovky, jako *bliże*. Složeny jsou *około* z *o* a *koło, wedle, podle, według, podług* z *we, po* a *dle* i *długo*; *ponad*[3], *ponad*[4], *poroz-*[5], *poprzek*[6], *względem, spomiędzy*[7], *sponad, wbrew*[8], *wdłuż, wszerz, zza, gwoli* (*k woli*), *nadworze*[9], *obok*[10]. Též přídavná jako *blizko*, a statná jména, jako *miasto, zamiast, pośrzód, w śrzod, w śrzodku, wstrzyc, z strany* zastávaj předložky.

53. Předložky v složení se jmény.

o: otok *od* ociekę, osoba *od* o sobie.
okoł *od* o koło.

ob: obłąk *od* ob łąk, obłok *od* ob *a* wlokę.
obec *od* ob wec.

od: odkaz, odgłos, odkład, opowiedź, odezwa.

u, wą: upad, uprawa, umysł, urok[11], ukos[12].
uraz, urząd, wątek *od* wetkać.

w: wpad, wchod, wjazd, wejście, wcielenie.

wy: wykład, wypis, wysługa, wyspa[13].

wz: wzrost *od* wzrostę, wzwod[14], wzgląd, wzgarda[15].
na niebo wstąpienie (wzstąpienie), wskrzeszenie.

bez: bezprawie, bezząb, bezżeniec, bezcenik[16], bezkost[17], bezkrólewie, bezimiennik.

1. proti; 2. mimo; 3. po i na; 4. po i nad; 5. po i roz; 6. na příč; 7. mezi; 8. venku; 9. vedlé; 10. očarování; 11. příční strana, příčka; sečení sena; 12. ostrov; 13. zdvihací most; 14. pohrdání; 15. nestyda; 16. rozmazanec.

pa: padoł, parow[1], pagórek, paklepie[2], *pl.*, parobek[3], pasierb[4], paskudnik[5], patoka[6].

po: pokój *od sl.* počiju (odpoczynę), powietrze. pomorze *od* po *a* morze, pogoń, powód.

pod: podwoda, podnożek, podnieta, podstawa. podkowa, podkownik, podwieczorek.

prze: przestąpienie, przepych[7], przesąd[8]. przesiewacz, przerębla[9], przepuklina.

przy *místo* **prze:** przyczyna, przygarść *místo* przeczyna, przegarść.

przed: przedmówa, przedpis, przedmieście. przedobozie, przedgórze, przedpiekło.

przy: przywara[10], prysięga, przygoda, przylewek. przymrozek, przymierze, przytułek[11], przyszwa[12], przystęp, przykład.

pra: pradziad, prapradziad, prababa, prawnuk.

pro: prowad *místo* prowod, prowadziciel, proporzec, prorok; *v ostatních jest* prze *místo* pro.

przeciw: przeciwnogowie, *Antipodes.*

między: międzywale, międzypiętrze[13], Międzyrzecze, międzybrwie[14].

na: nabieg, napis, nawoj[15], naręcze, najazd, nawała. namieśnik, naparstek, nadziewanka, narostek. narzędzie, naczynie, nasienie[16], namiot[17], napaść[18].

nad: nadbaba, naddziad, nadwnuk, nadstawka, nadkopycie, nadpłata, nadpłodek, nadsiew.

roz: rozum *od* roz *a* um, rozdział, rozkaz, rozboj. rozkrok, rozdroże, rozsocha, roztok, rozruch[19], rozpuk.

do: dobytek[20], dozwolenie, dokładność, dostatek. dowód, dowierność, domysł *od* do *a* myślić.

1. výmol; 2. pazdeří; 3. pacholek; 4. pastorek; 5. hnusný člověk; 6. vyčištěný med; 7. závod, horlení; 8. předsudek; 9. prohlubeň; 10. škraloup, pokléaka; 11. útočiště; 12. nárt, nártí; 13. meziponebí; 14. meziobočí; 15. vratidlo; 16. bouře; 17. semeno; 18. stan; 19. půtka, váda; 20. povstání, hluk, 21. výdělek.

z: zbytek (*sl. izbytok*), zbawca[1], zmuda[2].
z *místo* **s**: zbieracz, zbior, zbieranina, zboże[3], zgoda[4].
za: zakład, zamysł, zapad, zawornik[5], zamorze, zastole.
s: sejm *místo* sněm *od* sejmę, sniść.
spad, stok, śmietana *od* **s** *a* miotać.
są: sąsiad, sąsiek.

54. V složení s přídavnými jmény.

bezgłowy	*od* bez głowy.	bezdzietny	*od* bez dziecięcia.
bezbożny	— bez boga.	ubogi	— u boga.
bezpieczny	— bez pieczy.	wrębny	— w rąb.
pobożny	— po bogu.	nasobny	— na sobie.
poboczny	— po boku.	przespolny	— przez pole.
poziemny	— po ziemi.	zdrożny	— z drogi.
poobiedny	— po obiedzie.	sprosny	— s prosięciem.
narożny	— na rogu.	posępny[6]	— po sępu.

Některé předložky dávají přídavným jménům určitější význam: *swięty : poświętny, széroki : obszerny, ciężki : obciężny, obciężały, obmyślny, nagórny, naoczny, przemierzły, przemożny, przeważny, rozmity.*

55. Se slovesy se skládají následující:

o-

opowiedzieć, odzieć, odziewać, opiewać, omdlewać.
oświadczać, opłakiwać, opuścić, omylić się.
osłyszeć, omówić, oślepić, ocielić się.

u-

ugodzić, uderzyć, ujrzyć, usadzić, utopić.
urzekać, udawić, uspać, udać, ulegać.

w, we-

wstąpić, wkroczyć, wejdę, wejść, wepchać.
wjadę, wjechać, wpuścić, wleźć (*do dziury*).

1. vysvoboditel; 2. mařeni času; 3. obilí; 4. svornost; 5. klín, závorní kámen; 6. zasmušilý.

w- *místo* wz-

wložyć (na ramena) *místo* wzložyć, wstawać.
wleźć (na drzewo) *místo* wzleść, wstąpić, *v.* wz.

wy-

wyjść, wyjechać, wyłożyć, wysłać, wyrazić.
wyłomić, wypuścić, wyrość, wyrastać *místo* wzrość.

po-

powiedzieć, począć, posłać, podać, pozwać.
pogodzić; pokrzepić, poodstąpić, poprzestać.

na-

naczną, naczać, nasolić, nakropić, nadziewać.
nawlekać, nałomić, nasadzić, nawrócić.

do-

dojdę, dojść, dokonać, dodać, dozwolić, dostać.
dopędzić, dosiągnąć, dołożyć, dowierzyć się.

z- (*sl.* iz-)

zzuję, zzuć (*místo* izuć), zbawić (*místo* izbawić).
zbyć, zbędę, zbywać (*místo* izbyć, izbywać).

za-

zatkać, zaszyć, zawrzeć, zagoić, zacząć.
zatopić, zawadzić, zatępić, zapomnąć.

s-, se- *píšť se jen před ostrými*

spuścić, sstąpić, smykuąć, smykać.

z-, ze- *místo* s-, se- *před obstatními*

związać, zebrać, zejdę się, zejść się, zesłać.
zgromadzić, znaszać, zwierzyć, zegnać, zrzucać.

ob, obe-

obejmę, obimać, obwinąć, obuć, obejrzyć,
obstąpić, obesłać, obdarzyć, obgaić, objawić.

Po *ob* se rádo *w* odvrhuje:

obalić *od* walić, obrócić *od* wrócić, obiesić *od* wiesić.

od-, ode-

odejdę, odejść, odstąpić, odstawić, odpisać.
odpowiedzieć, oddzielić, oddać, odgarnąć.
staré ot *místo nynějšího* od: otwierać, otworzyć.

wz-, wze-, *skrácené* z-, ze-

weźmę, wziąć *od* imę, wejrzyć *místo* wzezrzeć, wzchodzić. zyskać *místo* wzyskać *od* iskać, zechcieć *od* wze *a* chcieć.

Před z a s vypouští se ve *wz* to *z*: *wzywać* místo *wz-zywać*, *wstąpić*, *wstać* místo *wzstąpić*, *wz-stać*.

pod- pode-

podleżć, podkopać, podszyć, poddać, podrazić.
podesłać, podstawić, podnapić się, podwiewać.

przy-

przyjdę, przyść, przynieść, przybędę, przybywać.
przywziąć, przywrzeć, przyukradnąć, przygrzeć.

prze-

przejdę, przejść, przelecieć, przeciągnąć.
przewlec, przemoc, przezwyciężać, przezwiedzieć.

prze- *místo* pro-

przejdę, przejść, przerazić, przewodzić, przerywać.
przedłużyć, przeklinać, przekopać, przekolić.

przed-, przede-

przedejdę, przedejść, przedchadzać, przedłożyć,
przedpisać, przedwołać, przedpowiedzieć, przedstąpić.

nad-, nade-

nadejść, nadbiegnąć, nadpadnąć, naddać.
nadsadzać, nadlepszać, nadwyszyć.

roz-, roze-

rozejdę się, rozejść się, rozbiegnąć się, rozkładać.
rozpęknąć, roztargnąć, rozprawiać, rozgodnąć.

56. Tvoření příslovek.

Prosté příslovky jsou pouzí kořenové:

1. ba, baj, ni, nie (*naše* ne), nie (*naše* ně), tu.
2. ano, aż, wen, won, wan, tak.
   staré ninie, lada, lecz.
3. precz, sna, snać *místo* snadź, pierw, skoro, wnet (*naše* hned), -kroć.

Tvrdící jsou 1) *ba, baj*, 2) *ano*, 3) *nie*, kteréž ale jen v složení v obyčeji jest: *niegdy, niegdzie*.

Záporná jsou *ni* a *nie*. *Ni* přijímá rádo mimo složení předrážku *a*: *ani*. Sice slouží námětkám a příslovkám v předrážku: *nic*. V jiných případnostech užívá se *nie*, kteráž se slovesem tak jako v českém se nespojuje: *nie mam*, ale spojovati-by se mělo: *niemam*.

Určovací *tu*, z něhož v složení *tutaj*, *tędy*, *tudzież*; *aż*.

Podlé formy jsou některé pravá jména, jako *wen*, *precz*, *snad*, *wnet*; *-kroć* jakožto závěska: *dwakroć*.

Samohláskami na konci opatřené příslovky:

c: jeszcze, ile[1], tyle[2], wiele[3], *wyšší stupně* pierwej, lépej, mniej.

ej: gorzej, więcej, *staré* drzewiej.

ie: ninie, tanie[4], pewnie[5].

a: lada, kilka[6].

o: ano, bardzo[7], skoro. *Pročež přídavná s nezakončeným východem na* o *za příslovky se berou*: mało, mnogo, drogo, sporo.

Gdy, *onędy*, *gdzie*, *kam*, *sam*, *tam*, *onam*, *inam*, tvořena jsou syllabami *dy*, *dzie* a *mo*.

Już, *zaś*, *poździe*, *dość*, *dosyć*, *kolwiek* jsou složeny; *przecię* místo *przed-się*.

57. Tvořené příslovky pomoci tvořicích syllab.

-mi: *staré* wielmi.

-mo: mimo *od* minę; darmo *od* dar. Sam, tam *jsou skráceny z* samo, tamo.

-dy, -dzie, -da, -ędy, -ąd *jsou samé určovací zarážky ku poznačení stavu, času a místa, kteréž jen s námětkami* k, s, t, ow, on, in, *a s číslem* wesz *spojovány bývají*: gdy, kiedy, kiedyś, *staré* drugdy. Gdzie, owdzie, indzie; *místo starého* weździe, (wesz-dzie) *užívá se* wszędy, wszędzie. Kędy, z kąd, *qua?* tędy, z tąd, tamtędy, z tam-

1. kolik; 2. tolik; 3. mnoho; 4. lacino; 5. jistě; 6. několik; 7. velmi.

tąd, owędy, z owąd, owtędy, z owtąd, onędy, z onąd; indy, z inąd, wszędy, wszędzie; którędy *jest složeno z* który *a* dy.

-aczej: inaczej *od* inaky.

-iek: gdziekolwiek.

-ak, -ko, ki: jednak, jednakże, jednako, jednakowo, jednakowoż *od* jeden, wszelako, jako, wspaki, *staré* wżdycki, wielorako *místo* wielojako *od* wiele *i* jaki.

58. Složené příslovky.

Z *ni: nigdzie, nikam, nikędy, znikąd, niktorędy, nigdy, nijak, nijako.*

Ze záporného *nie* všecky ostatní, odvozené od přídavných jmen: *niemile, niemito, niezmiernie, nieodbycie.*

Z tvrdčcího *nie*: *nieydzie, gdzienieydzie, niekam, niekędy, nieydy, niekiedy.*

S dokládavým *ż*: *już* z *u* a *ż; tudzież.* Ve *gdzież* jest *ż* vstažné. Se zárażkou *-si: gdzieś, gdyś, trzebaś.* Viz §. 27. s předloženým *lada*: *ladagdzieś, ladajako.*

S částečkou *kolwiek*: *ilekolwiek, gdziekolwiek, kamkolwiek.* Však se může *kolwiek* též oddělovati: *kam bym kolwiek szedł.*

S ukazovacími náměstkami *t-* (*ten*), *on*: *tedy* místo *tegdy, oneydaj,* staré *tepier* místo *tepierw* nyní *dopiero* z *te* a *pierw, pierwe, teraz* z *te* a *raz.* Ano i *gdzie, gdy, kędy, tędy,* třeba za složené (z tázacího *k* a *dzie, dy*) zhlížeti.

S ukazovacím *ś* na konci: *latoś, dziś, dzisiaj* od *lato, dzień*, a staré *wieczoraś*, t. j. *tego wieczora, ten wieczór.*

S přívěškou *kroć* (*krocie*) tvoří se číselné příslovky: *ilekroć, ilekroćkolwiek, tylekroć, tylekroćkolwiek, kilkakroć, jedenkroć*, lépe *raz, razem, dwakroć, trzykroć, pięćkroć, stokroć, tysiąckroć, wielekroć, mnogokroć częstokroć, po dwakroć* a t. d.

59. Složené s předložkami.

S předložkami složené často jen stažené částečky a jiné částky řeči zastupují příslovky.

o: owszem, *omnino;* około, oraz, osobnie, opołudniach, opodal.

w: według, wespół; łoni *místo* włoni, wzad, wtył, wprzód, wtędy, wdłuż, wewnątrz, wskroś, wskroś i wskroś, wobec *od* obec, woburącz. *Tak též* wnowie, wprawdzie, wcale, wdzięk *neb* niewdzięk.

po: pono, podług, pozajutro, pozad, poprzód, pośród, pośrzod, poprzek, poprzecz, powierzch, poślad, powierzchnie, powierzchownie, podziś, pojutrze, potém, poki, poty, powtóre, podrugie, pogotowie, pociemku, późno, pokąd, potąd, poniekąd, ponieważ, poranu, potrzykroć, pomniej, pomału, poniż, pokryjomu, poprostu, poblisko, pobocz, pocichu, pochyło, podal, pokrycie, potrzeba. *Před přídavnými na* sko *se odděluje* po: po rusku, po czesku, po niemiecku, po polsku *a t. d.*

na: naprzeciw, naprzeciwko, nagórze (na wierzchu), naprzód, nazad, nazajutrz, naostatek, nakoniec, nawet, nadoł, nadole, naupor, na przekorę, nawznak, napował, napowrót, napamięć, nadlew[1], naścieżą[2], naopak, naodpór, naprędce, nazbyt, naumyślnie, *staré* nachwał.

do: dokąd, dokądż, dotąd, dopiero, dospół, dowspół, dość, dosyć: do naga, do czysta, do góry.

z s: zjutra, zewnątrz, zowąd, zonąd, stąd, stamtąd, znikąd, spod, spomiędzy, zwłaszcza. *Nejčastěji s nezakončeným přídavným východem:* zwolna, sprosta, zgoła nic, znienacka[3], znieobaczka[4], sprędka, zrzadka, scała, zupełna, skrzywa, ścienka, ścieżka (źcieżka), zgęsta, zdaleka; znowu, *kteréž se od*

1. vrchovatě; 2. dokořán; 3. nenadále; 4. neočekávaně.

wnowie, *t. j. teď teprv, rozeznávati musí;* z-nowu *jest Genit. od* now.

za: zaś, zaraz[1], zatym, zarówno, zawdzięk, zaiste (zaiście), za życia, za pamięci, zaświeża[2] *a t. d.*

z *místo* s: zgóry, zwierzchu, sprzedu, zzadu *místo* s-zadu, spół, pospół.

od: odkąd, odtąd, odowąd, odonąd, odinąd, odniekąd, odnikąd, odewsząd, odpołu, odpoły *od* pół; odpołudnie.

wz: wzgórę, zgórę *od* wz *a* góra.

bez: bezdzięki, *t. j. nerád*, bez mała.

pod: podczas, podspod, podwioczor, podwyż.

przy: przytém, przynajmniej.

prze: przelisz, przelisz wiele, przelisz mnogo, *od* prze *a* lich.

prze *místo* pro: przecież; przeto, przebóg *t. j. darmo.*

przed: przedwczoraj *od* wczoraj, przędtym, przecię *místo* przedsię.

przez: przezto, przezprzelisz.

między: między tym.

nad: nadto, nadprzelisz, nadmiarę.

Často nahrazuje Nástrojník předložku: *kołem* místo *około, cwałem, skokiem, przodkiem, stroną, darem, nagodą, szczęściem, nawałem miastem, miasty, gorem, mnogiem więcéj. Kapaniną, częściami, razem, czasem, całkiem, milczkiem, okrakiem, okraczkiem.*

Doma posprostu, vzdělanější, ač špatněji, říkají nyní *wdomu*, nehoť i *w domu* cizím býti mohu a předce ne *doma*, tak též *do domu*, místo našeho *domů*, *wczoraj*, jsou Gen. od *dóm*, *wieczor*. Lokal *na dole* místo *w dole*; *trochę, troszkę, troszenkę* jsou Akkus. od *trocha, troszka, troszenka.*

Někdy stává Nominativ *co* místo *jako*: *co śnieg biały, co węgiel czarny.*

Ano i slovesa a celé průpovědi mohou příslovky za-

1. hned; 2. začerstva.

stávati: *stojąc, klecząc, leżąc się modlił; samochcąc, chcąc lub niechcąc, jak słuszy, jak się godzi, jak należy*, st. *nielzia* (místo *nielzia jest*) neb *nie jest lzia, nie jest można. Arcy, bodaj;* první jest rozkazovací ode *rzekę* s předloženým *a*, a druhé z *bóg* a *daj* staženo.

60. Odvozené příslovky od přídavných jmen.

Mnohá přídavná s nezakončeným středním východem *o*, kladou se za příslovky: *mnogo, mało, prosto, długo, często, dawno, niedawno, łatwo, snadno, blizko, daleko, wysoko, głęboko, nizko, széroko, podobno, lekko* místo *legko, wszystko*: *wszystko są szerzy, wszystko piekarzy.*

Jeno jest skráceno z *jedno*. *Jak, tak* stratili své *o*: *jako, wszelako* a *tylko* (toliko) ještě je zachovali.

Nejčastěji se odvozují od přídavných měkým *ie*:

żywy:	żywie,	miły:	mile,	srogi:	srodze.
gruby:	grubie,	stały:	stale,	drogi:	drodze.
dobry:	dobrze,	mądry:	mądrzę,	cichy:	cisze.
biedny:	biednie,	twardy:	twardzie,	krótki:	krótce.
silny:	silnie,	skryty:	skrycie,	wysoki:	wysoce.

Tani a *głupi* mají *tanio, głupio.*

Vycházejíli přídavná na *ski*, zůstává východ ten též příslovkám: *męski, braterski, polski, czeski, turecki* a t. d. Čech rozeznávaje zde průtažné *ský*: *král polskyj* v přídavných, zostřuje je v příslovkách v *sky*: *mluví česky.*

61. Stupňování příslovek.

Vyšší stupeň se tvoří pomocí *éj, iéj*. 1) Scela nepravidelné t. j. takové, ješto od jiných stupně odvozují, přijímají též *éj, iéj*:

dobrze:	*vyš.* lepiéj,	mało:	*vyš.* mniéj.
źle:	gorzéj,	lekko *místo* legko:	lżéj.
mnogo, wiele:	więcéj *místo* wielej.		

2) Příslovky na *ko*, *eko*, *oko* odvržením prvé těchto slabik:

głęboko:	*vyš.* głębiéj,	blizko:	*vyš.* bliżéj.
daleko:	daléj,	nizko:	niżéj.
szeroko:	szérzéj,	ślizko:	śliżéj.
wązko:	wężéj,	ciężko:	cięższéj.
słodko:	słodziéj,	wysoko:	wyszéj *místo* wyżéj.
prędko:	prędziéj,	krótko:	króciéj.
darzko:	darżéj,	szorstko:	szorściéj.

Miatko má *mieléj* i *miałczéj*. Při jiných se *ko* proměňuje v *czéj*: *szybko*: *szybczéj*, *cierpko*: *cierpczéj*, *krzepko*: *krzepczéj*, *szparko*: *szparczéj*, *miękko*: *miękczéj*, *gorzko*: *gorzczej*. *Go* se mění v *żéj*, *sto* v *ściéj*: *drogo*, *drożéj*, *tęgo*, *tęższéj*; *gęsto*, *gęściéj*. Od *rad* jest *raczéj* místo *radziéj* aneb *radniéj*. Všecky ostatní, kteréž stupňování schopny jsou, tvoří vyšší stupeň pomocí *téj*: czysty, czysto: czyściéj, twardy, twardo: twardziéj. piękny, pięknie: piękniéj, późny, późno: późniéj.

Nejvyšší stupeň se tvoří předložením povýšovací částečky *naj*: *najwięcéj*, *najpóźniéj*.

62. Spojky.

Původní spojky (*conjunctiones*) jsou:

1) i, a, by, bo, nie-, -le, li, że, iż, czy.

2) acz, albo, niż *místo* nież, byle, lada, lecz, aza.

K nim také dokládavé *ć* a *ż* náležejí. *Albo* a *niż* jsou spojeny, viz *bo* a *że*.

i, *et*, *etiam*:

w imię ojca i syna i świętego ducha; tak i my, także i; ba i, *staré* baj, ano i; i na niebie i na ziemi.

a, *sed*, *solum*, *tantum*:

ja przestrzegam, a ty swoje robisz; chleb a chleb jeść każe; ojciec a ojciec; pisze a pisze. *Před ni*, by, le, *jest pouhá předrážka*: ani, aby, ale. *Tak též i před* bo, *kdež* l *přijímá* albo, *gakoby to było z* alebo.

by, być, aby, żeby, ażeby, iżby, *ut:*
mógłby płacić gdyby tylko chciał; byłbym rad gdyby on raz poszedł spać; chcę by to zrobił; powiedz mu żeby szedł.

Bo jest též v složení *albo*, *albowiem* v užívání. Viz *albo.*

Nie (sl. *no*) spojuje se s *ż* a píše nyní bez *e*: *niż.*

Le s předrážkou *a*, *ale*, *wszak ale*, *nietylko ale i*, s předrážkou *by*: *byle* naše *leda*, a s zarážkou *pak*: *lepak* jest už zastaralé.

-li, *přívěška*:
zapytaj się był-li tam; patrz jeśli już doma. *Po* li *se klade* czy, czyli: żywli czy martew: jad-li czy miód.

Aza: azali, iza: izali, *jest naše zda, zdali.*

Jindá znamená *li* otázku aneb výminku: *mamli tam iść? wiecieli, żem chorował? będziecieli jutro doma?* Jako výmínku: *jeśli jutro doma będą.* Častěji se spojuje *li* s *jest, aza, iza, czy, niż*: *jeśli, azali, izali, czyli, niżli.* Viz *niż.*

iż, że, *ut*:
mówi, że brat jest chory: widzę, że niechce; dał że miał; powiadają iż i tu byli.

czy, czyli:
czy byłeś u niego? czyż mogą to robić? daszli czy niedasz? czyli się należy dać czyli nie?

acz, aczkolwiek:
spojeno s koli: kolwiek: acz ich było do 40 tysięcy; aczkolwiek o tém wiecie: aczkolwiek sam wiele niemam.

bo, albo, olbowiem:
bo niebyło czasu; albo daj albo weź; alboż ci niemówiłem? albowiem rzecz jest piękna przy rozumie cnota.

niż, niżli.
silniejszy niż twój brat; dwór wyszszy niżli kościół, karczma okazalsza, niżli ratusz, psarnia budowniejsza niżli szpital.

lecz, lada:
niedam, leczby prosił; brata widziałem, lecz siostry tu nie było; liście padnie, lada wiatrem zakołysano; lada fraszką łatwo się rozdraźni dziecina.

aza, azali *viz* li.

Dokládavé zvučky *ć*, *że* se často přivěšují k takovým částkám řeči, kteréž důrazu schopny jsou: *jać, myć, oné, tené, toć, wielkać była biada*; *tuć, żeć, wiemć, mamć.*

Rozkazovací způsob žádá *że*: *dajże to Pan Bóg, pojdźże, zaniechajże, idźże, patrzcieże; niechże, także, któż, cóż; gdyż, gdzież, jakże, jeśliże, przecież.*

Ponieważ složeno jest z *po* a *nie* (*nie* místo středního *ie*) a z tvořící syllaby *wad*, v nížto v polském *d* odpadlo, k čemuž ještě dokládavé *ż* přišlo. *Wszak, wszakże, inak*, odvozena jsou syllabou *ak*. Viz tvoření příslovek.

Jindy se též příslovky k spojování berou: *poczekaj aż przyjdę, ni dziś ni jutro, ladaby tam sam poszedł.*

A tak zastupují i jiné částky řeči spojky: *częścią zazdrość, częścią nienawiść; choć mu się dwoi w oczach; chociaż z jednéj świécy dwie widzi; choćbyś największe miał skarby; niewierz że kto przyjaciel, chyba że go doznasz; niecnotliwa zazdrość, chyba w nicbie jéj niemasz; lub zysk, lub strata. Ow, lubo chciwość miał, lubo serca, odrzucił ich prośby; chory i oraz ubogi; mądry tudzież i ostrożny; stąd więc pochodzi że etc. im więcéj tym lepiéj, też, jak, tak, jakże, zaiste, bądź tam, niemówiąc że*, ne dicam.

63. Vykřičníky (Interjectiones.)

Původní vykřičníky, jakožto pouhá jevení pocitů, jsou buď scela prosté jednoslabičné zvučky, jako: *o! ó! aj* neb *ej, aj aj aj! no! ha! haha! oho! he! huj! ach! och! pfuj! pfy! st! ct! ps! pst! pr!* neb také

dvěslabičné a složené jako: *nosa! hopa! hola! hela! hejsa! hejsasa! hosa! hosasa! hopsasa! aha!* staré *bawaj!*

K pozorování jsou mimo jiné:

na, nacie! ot, óto, otóż!
nu, nuże! ali, alić, aliści.
bodaj, bodajże! (z bog daj). biada, niestety, niesłychana!

Sem také náležejí formule *bogda; dali bóg; uchowaj boże! zachowaj boże, szczęść boże; pomagaj boże! bóg zapłać; dzięki bogu; sto lat zdrowia.* Potom *stuchaj, stuchajcie! mowię, padam* místo *powiadam* a podobné, jako: *trzask, prusk, tra, bęc, brum, paf, he, heta; tiu tiu, taś taś, baziu baziu, yudziu gudziu!* a jiných více.

SKLOŇOVÁNÍ
SKLONNÝCH ČÁSTEK ŘEČI.

Co pomůže počet skloněnî a časování zmenšovati, když se tím počet nepříjemně matoucích výminek v nepřehlednutelné hejno rozmnožuje, jakž to posavadní mluvnice polské ukazují. Není zajisté zbytečno i v Polském pro mužské pohlaví statných jmen dvě, pro střední v připojení k mužským tři obrazce, a pro ženské tolikéž, jakož i tři pro přídavná jména, též pro čísla i náměstky několik obrazcův skloněnî vystaviti, a slovesům mimo *jestem* a ouplné provedení s opsanými časy *żonę*, a *gonię*, sedm časování ustánoviti. Vždyť pak rozmanitost a bohatství forem jazyk spíše ozdobuje než hyzdí.

64. Skloňování jmen.

Sklonné zvučky, kteréž se na konci zavěšují, jsou z většího dílu samohlásky. Spoluzvučky se k tomu berou jen *m* a *ch*, pak syllaby *ow*, *ew*, *ęc* neb *ęt* (druhdy též *erz*, *es*) za přírostky.

Pátý pád jest Místní (Local) neb Předložní (Præpositional), proto že jen s předložkami (*w*, *na*, *po*, *przy*) stává. Šestý s předložkou *z* a některými ještě, Společní (Sociativ) slove, stojíli ale bez předložky, Nástrojní (Instrumental): *nożem*, *mieczem*, cultro, ense.

65. Znakové skloněnî.

Mužského pohlaví bez samohlásky na konci.

I.		II.	
Nom. - :	gad	*Nom.* - :	koń.
Gen. a :	gada	*Gen.* ia :	konia.
Dat. u :	gadu	*Dat.* iu :	koniu.

Ponějadž pak neživotná a z životných neosobná v Nominativu množném *i* více nemají, rozpadává se jak I. tak II. v *a* i *b*.

	(*a*) I.	(*b*)	(*a*) II.	(*b*)
Jedn.	chłop,	dęb.	koń,	cień.
Množ.	chłopi,	dęby.	konie,	cienie.

Střední na *o* a na *e*, *ę* s přírostkem i bez přírostku:

	(*c*) I.		(*c*) II.	(*d*)
Nom.	o : czoło,	ie : bicie,	pole,	ię : lwię.
Gen.	a : czoła,	ia : bicia,	pola,	ięcia : lwięcia.
Dat.	u : czołu,	iu : biciu,	polu,	ięciu : lwięciu.
Mn.	a : czoła,	ia : bicia,	pola,	ięta : lwięta.

Ženská s koncovou samohláskou *a*, *ia*, a bez samohlásky:

	III.	IV.	(*α*) V.	(*β*)
Nom.	- : kość,	a : ryba, ia :	ziemia,	- : baśń.
Gen.	i : kości,	y : ryby, i :	ziemi,	i : baśni.
Dat.	i : kości,	ie : rybie, i :	ziemi,	i : baśni.
Mn.	i : kości,	y : ryby, ie :	ziemie,	ie : baśnie.

66. Přírostkové.

Přírostek *ęc* a *ęt* vkládá se jen jmenům mladých středního pohlaví před sklonnými zvučkami. Střední jména na *mię* přijímají přírostek *en*: *brzemię*, *brzemienia*, *brzemieniu*, Množ. *brzemiona*. Přírostek *es* zachoval se ještě jen v Množném od *niebo*: *niebiosa*.

Přírostek *erz* mívaly ženské formy *dcy* a *maci*, Gen. *dcorze*, *macierze*, Dat. *dcorzy*, *macierzy*, Akk. *dcorz*, *macierz*. Místo *dcy* jest nyní jen *cora* v obyčeji.

Přírostkem *ow* se prodlužují: 1) mužský Nominativ v množném: *synowie* místo *syni*. 2) Dativ a Local životných i neživotných v jednotném; *panowi*, *skarbowi* místo *panu*, *skarbu*.

Skloněni statných jmen.

Jedno-	*Mužských i Středních.*								*Ženských.*				
tný	(a)	I. (b)	(c)	(a)	II.	(b)	(c)	(d)	III.	IV.	(α)	V.	(β)
Nom.	-	-	-o	-	-		-ie	-ię	-	-a	-ia		-
Akk.	-a	-	-o	-ia	-		-ie	-ię	-	-ę	-ię		-
Gen.	-a	-u	-a	-ia	-ia		-ia	-ięcia	-i	-y	-i		-i
Dat.	-u	-u	-u	-iu	-iu		-iu	-ięciu	-i	-ie	-i		-i
Lok.	-ie	-ie	-ie	-iu	-iu		-iu	-ięciu	-i	-ie	-i		-i
Soc.	-em	-em	-em	-iem	-iem		-iem	-ięciem	-ią	-ą	-ią		-ią
Vok.	-ie	-ie	-o	-iu	-iu		-ie	-ię	-i	-o	-io		-i
Množný													
Nom.	-i	-y	-a	-ie	-ie		-ia	-ięta	-i	-y	-ie		-ie
Akk.	-ów	-y	-a	-ióW	-ie		-ia	-ięta	-i	-y	-ie		-ie
Gen.	-ów	-ów	-	-ióW, -i	-ióW, -i		-	-ięt	-i	-	-		-i
Dat.	-om	-om	-om	-iom	-iom		-iom	-ięt om	-iom	-om	-iom		-iom
Lok.	-ach	-ach	-ach	-ich	-iach		-iach	-ięt ach	-iach	-ach	-iach		-iach
Soc.	-ami	-ami	-ami	-iami	-iami		-iami	-ięt ami	-mi	-ami	-iami		-iami

68. Všeobecná poznamenání.

Vokativ se v množném od Nominativu nerozeznává; ano i v jednotném mají jen muž. (I. a II.) a ženská III. IV. a V. Sklon.) vlastní Vokativ, nikoli pak střední.

Všecka střední jména, jakož i mužská bezživotná a ženská bez koncové samohlásky mají Akkusativ v jednotném i v množném s Nominativem stejný; mužská ale životná neosobná a ženská s koncovou samohláskou (*a*, *ia*) toliko v množném.

Ano i mužská životná jména bez koncové samohlásky nemívala druhdy zvláštního Akkusativu, než býval jako Nominativ, pročež se říká ještě: *prze bóg, brat za brat, iść za mąż, iść na zwierz, siadać na koń.* Nyní však zastupuje Genitiv onen zastaralý Akkusativ: *pana, ptaka, psa, panów*, však *ptaki, psy* od *pan, ptak, pies.*

Životná mužská jména s koncovou samohláskou *a*, řídí se s částky podlé ženských (Sklon. IV.) *tatę, stugę, władykę;* od *tata, stuga, władyka.* Poláci sklánějí také mužská jména na *ia* podlé ženských (Sklon. V.), pročež Akkusativ *sędzię, rękojmię, panoszę*, od *sędzia, rękojmia, panosza*, Sociativ *przed sędzią, rękojmią, panoszą.* Vůbec patří více na východ Nominativu, než na pohlaví, pročež v mužském Dativu *tacie, studze, władyce.*

Lokal všech ženských jmen jest v jednotném Dativu roveň; ano i mnohých jmen mužských a středních, jichž Dativ na *u* mimo *owi* vychází, ač tato svůj vlastní Lokal měkým *ie* znamenají.

Sociativ (Instrumental) v jednotném na *em* mají jen mužská a střední jména, jakož *ą* neb *ią* ženská. Východ *mi, ami, iami* v množném mívala jen ženská jména; nyní ale i mužská i střední, a dosti zřídka *y* neb *i*.

69. Skloněni mužských bez koncové samohlásky, a středních na *o*, *e*.

První skloněni: mužská.

Jedn.	(a)	(I.)	(b)	
Nom.	chłop,	bijak,	skarb,	pług.
Akk.	chłopa.	bijaka,	skarb,	pług.
Gen.	chłopa,	bijaka,	skarbu,	pługu.
Dat.	chłopu,	bijaku,	skarbu,	pługu.
Lok.	chłopu,	bijaku,	skarbie,	pługu.
Soc.	chłopem,	bijakiem,	skarbem,	pługiem.
Vok.	chłopie,	bijaku,	skarbie,	płuże.
Množný				
Nom.	chłopi,	bijacy,	skarby,	pługi.
Akk.	chłopów,	bijaków,	skarby,	pługi.
Gen.	chłopów,	bijaków,	skarbów,	pługów.
Dat.	chłopom,	bijakom,	skarbom,	pługom.
Lok.	chłopach,	bijakach,	skarbach,	pługach.
Soc.	chłopami,	bijakami,	skarbami,	pługami.

Druhé skloněni: mužská.

Gedn.	(a)	II.	(b)	
Nom.	słoń,	gracz,	cień,	miecz.
Akk.	słonia,	gracza,	cień,	miecz.
Gen.	słonia,	gracza,	cienia,	miecza.
Dat.	słoniu,	graczu,	cieniu,	mieczu.
Lok.	słoniu,	graczu,	cieniu,	mieczu.
Soc.	słoniem,	graczem,	cieniem,	mieczem.
Vok.	słoniu.	graczu,	cieniu,	mieczu.
Množný.				
Nom.	słonie,	gracze,	cienie,	miecze.
Akk.	słonie,	graczów,	cienie,	miecze.
Gen.	słoniów,	graczów,	cieniów,	mieczów.
Dat.	słoniom,	graczom,	cieniom,	mieczom.
Loc.	słoniach,	graczach,	cieniach,	mieczach.
Sok.	słoniami,	graczami,	cieniami,	mieczami.

70. Přímětky k 1mu a 2mu sklonění.

K prvnímu sklonění náležejí jména vycházející na hrubou spoluzvučku, totiž na *w, f, b, p, m, n, t, r, d, t, z, s, g, ch, k.*

K druhému pak, kteráž se 1) jemnými spoluzvučkami *j, l, ż, c,* 2) pak spojenými *dz, rz, sz, cz, szcz,* 3) čárkovanými *w, b, p, ń, ź, ś, ć* skončují, a poslední mají vždy *ia* místo *a, iu* místo *u* a t. d.

		Gen.	*Dat.*
(*a*) 1.	złodziej,	złodzieja,	złodzieju.
	król,	króla,	królu.
	mąż,	męża,	mężu.
	szwiec (szewc),	szewca,	szewcu.
2.	tchórz,	tchórza,	tchórzu.
	młokosz,	młokosza,	młokoszu.
	tkacz,	tkacza,	tkaczu.
	chrobąszcz,	chrobąszcza,	chrobąszczu.
3.	paw,	pawia,	pawiu.
	gołąb,	gołębia,	gołębiu,
	karp,	karpia,	karpiu.
	koń,	konia,	koniu.
	paź,	pazia,	paziu.
	ryś,	rysia,	rysiu.
	kmieć,	kmiecia,	kmieciu.
(*b*) 1.	kraj,	kraju,	kraju.
	chmiel,	chmielu,	chmielu.
	nóż,	noża,	nożu.
	piec,	pieca,	piecu.
2.	kierz,	krza,	krzu.
	kosz,	kosza,	koszu.
	płacz,	płaczu,	płaczu.
	barszcz,	barszczu,	barszczu.
3.	ołów,	ołówiu,	ołówiu,
	drób,	drobiu,	drobiu.
	kwap,	kwapiu,	kwapiu.

wigoń,	wigoniu,	wigoniu.
odrowąż,	odrowążiu,	odrowążiu.
karaś,	karasiu,	karasiu.
dziegieć,	dziegciu,	dziegciu.

71. Vycházející na *ów*, *ób*, *ół*, *ór*, *ód*, *óz*, *óg* pak *ój*, *ób*, *órz*, *ódz*, *ódź*, *óż* proměňují ve všech pádech mimo při neživotných Nominativu rovný Akkusativ, temné *ó* v jasné *o*: 1) *rów rowu*, *chów chowu*, *ostrów ostrowu*; *bób bobu*, *żłób żłobu*, *dziób dziobu*, *grób grobu*, *sposób sposobu*; *wół wołu*, *dół dołu*, *sół sołu*, *kół kołu*, *popiół popiołu*, *mozół mozołu*, *kościół kościoła*; *wór woru*, *bór boru*, *pobór poboru*, *spór sporu*, *tór* i *tor toru*, *twór tworu*, *otwór otworu*, *wzór wzoru*, *ozór ozoru*; *lód lodu*, *ród rodu*, *naród narodu*, *bród brodu*, *wrzód wrzodu*, *głód głodu*, *chód chodu*, *miód miodu*, *odwód odwodu*; *wóz wozu*, *powóz powozu*, *mróz mrozu*, *powróz powrozu*; *bóg boga*, *róg rogu*, *wróg wroga*, *bróg* i *brog brogu*, *próg progu*, *głóg głogu*, *stóg* i *stog stogu*, *natóg natogu*, *odłóg odłogu*. 2) *bój boja*, *tój* neb *toj toju*, *rój* i *roj roju*, *strój stroju*; *dróbdrobiu*, *węgórz węgorza*, *wódz wodza*, *gwóźdź gwoździa*, *nóż noża* a t. d.

Od pravidla toho se uchylují podržujíce temné *ó* ve všech pádech: *mól móla*, *król króla*, *tchórz tchórza*.

Vycházející na *ót* neproměňují *ó*: *bót bóta*, *drót drótu*, *szrót szrótu* a t. d.

72. Přezvuk *ą* v *ę* před koncovou spoluzvučkou v týchž pádech (§. 71) stává se: *dąb*, *ząb*, *rąb*, *obrąb*, *porąb*, *kłąb*, *jarząb*, *dziewosłąb*, *błąd*, *wrząd*, *obrząd*, *wzgląd*, *pawąz*, *krąg*, *poprąg*, a *pąd* neb *pęd*, *przewiąz* neb *przewięz* *ląg* neb *lęg*, *siąg* neb *sięg*; pak *gołąb*, *jastrząb*, *wąsl* a *wągiel*, *wąż*, *mąż*, *grążel*, *krążel*, *ksiądz*, *mosiądz*, *pieniądz*: *dębu*, *zębu* *gołębia*, *dębie*, *zębie*, *gołębiu* a t. d.

S přezvukem i bez přezvuku jsou: *głąb*, *prąd*, *swąd*, *trąd*, poslední když znamená trubce, má wždy jen *trądu*; tak *rząd* znamenáli vládu, má *rządu*, řád ale *rzędu* a *wiąz* jako *vaz* (ulmus) má *wiązu*, jako vazba ale *więzu*.

73. *Lud* též *gość, kmieć, teść, koń* řídí se v množném dle 3ho, vyjmouce Nominativ; *brat, ksiądz*, též opět s jiným Nominativem.

Množ. Nom.	ludzie,	goście,	bracia,	księża.
Akk.	ludzi,	gości,	braci,	księży.
Gen.	ludzi,	gości,	braci,	księży.
Dat.	ludziom,	gościom,	braciom,	księżom.
Lok.	o ludziach,	gościach,	braciach,	księżach.
Soc.	z ludźmi,	gośćmi,	braćmi,	księżmi.

Ludy ve významu *národy* jde pořádně dle pravidla: *ludów, ludom, ludach, ludami. Bracia i księża* se podle staršího též jako hromadná skloňují a jsou pohlaví ženského G. D. L. *braci, księży*, Akk. a Soc. *bracią, księżą*.

74. Genitiv 1ho sklonění *a, u*.

Dle pravidla mají životná *a*, bezživotná *u*. Však jsou i mnohá bezživotná *a* schopna, některá mají *a* i *u*: *duch, ducha świętego, duchu. Wót, bawół, skop* ač jsou životna, v Genitivu i Akkusativu *u*: *wołu, bawołu, skopu*.

a mají 1) jména slovanských míst: *Krakow, do Krakowa, Lwow, u Lwowa*. K těmto se připojují i cizokrajná na *burg, berg a pol*: *z Hamburga, u Bamberga do Maryampola*. Vyj. *z Neapolu*.

Složená však s *gród* a končící sa na *tok, gorod*, mají *u*: *Wyszegród, z Wyszegrodu, Nowgorod, do Nowgorodu, z Rostoku*.

2) Mnohá jiná, jako: *chléw, do chlewa, chléb, kęs chleba, czub, cep, stup, u stupa, młyn, z młyna, bochen, komin, świeren, czworościan, kiet, kościół, u kościoła, kocieł, kotła, węzeł, sér, bez séra, wieczór, aż do wieczora, kłasztor, z kłasztora, pazur, centnar, kąt, do kąta, pręt, ożóg, kańczug, obuch, kielich, żywot, płod żywota, knot, kołowrot, tatok, maśluk, szawtok, wojtok, kaduk, świat, do świata, wąs, kęs, włos, owies, korzec owsa, kłus, kutas, czworobok obrus*.

3) Zdrobnělá vycházející na *ek* a *ik* mají v Genitivu

a: *czepek czepka, członek członka, gaik gaika* a t. d. Však ę mají tato: *klejek, dowcipek, domek, domeczek, budynek, sének, séneczek, majoranek, terminek, saganek, wymysłek, pyłek, pomorek, miodek, sadek, mostek, wąsek, lasek, kwasek, wypisek, groszek, mączek, soczek, znaczek*; *maik, tomik, wersalik, kweścik.*

75. Genitiv *a* i *u*.

Ząb, kłąb, porąb, szczerb, grzyb, postrup, teorban, kaftan, piorun, tużin, gruczoł, dwór, suchar, zegar, ogród, płot, szmat, zakąt, grzbiet, las, kłos, trzos, ukos, pług, dreling, orzech, wantuch, wiek, żywotek, szczątek, pierwiastek, instrumencik, munsztuk.

V Latinských vlastních jmenech na o připojuje se *u*: *Platon, Faraon, Platona, Faraona.* Na *es, us* odvrhují to *es, us*: *Chryzyppus* neb *Chryzypp*: *Chryzyppa*; *Diogenes* neb *Diogen*: *Diogena.* Některá se zachovají jako: *Jezus, Jezusa, Chrystus, Chrystusa, Julius, Juliusa* (a *Julia*), *Sokrates, Sokratesa* (i *Sokrata*). Některá proměňují *as* a *us* v *asz* a *usz*, k. p. *Eneasz, Tomasz, Tezeusz, Wirgiliusz, Faryzeusz*, a pak jdou scela dle 2ho skloněnı. Latinsko-řecká střední na *a* připojují *t*: *poemat, axiomat*, a jsou v polském pohlaví mužského.

76. Dativ *owi* a *u*:

Přírostkem prodloužený Dativ *owi* mají jak životná tak bezživotná jména: *człowiekowi, ogrodowi*; však ale volno jest též *u* užívati: *człowieku, ogrodu. Pan* před jiným jmenem jen *u*: *Panu bogu, panu kmotrowi*, jindy též *panowi. Bóg, duch, brat, kat, świat, kwiat, czart, diabeł, chłop* a všecka jednoslabičná: *lew, łeb, kiep, sen, pies* a t. d. mají jen *u*: *Bogu, duchu, bratu* a t. d.

77. Vokativ *ie* a *u*;

ie: *pan, panie, Jan, Janie, wół, wole, osioł, ośle*

sąsiad, sąsiedzie, brat, bracie, kmotr, kmotrze, bór, borze, Bóg, Boże, człowiek, człowiecze. Čisté *e* po česku náboţně: *Chryste, uchowaj nas tego Panie Jezu Chryste!* Jindy *Chrystusie!*

u: *syn, synu*, zvlášť po *g, ch, k*: *wróg, wrogu, Czech, Czechu, leniuch, leniuchu* (*lenłusze*), *duch, duchu* (*dusze*), *słowik, słowiku, pachołek, pachołku* i *pachołcze.*

78. Lokal *u* a *ie* (*e*).

Lokal životných *u* jest roveň Dativu, však *owi* není v obyčeji jako v českém: *o Bogu, w człowieku, po posłu, na ostu, przy panu.*

Bezživotných *ie*: *w rękawie, na dębie, w młynie, w kościele, w pazurze, w sadzie, na grzbiecie, w owsie.*

Některá životná tak jako i některá neživotná mají oba východy: *przy chłopu* i *chłopie, przy sąsiadu i sąsiedzie, w boru* i *borze, w domu* i *domie*[1].

79. Po *g, ch, k* tak jako v češtině jest *u*: *na brzegu, w prochu, na początku.*

80. Množný Nom. *i, owie, e* a *y.*

Jemné *i* mají nyní jen jména osob: *drab, błazen*: *drabi, błazni.* Pročež přechází *t, r, d, t, g, ch, k* v *li, rzy, dzi, ci, dzy, si, cy*: *aniol anieli, mazur mazurzy, żyd żydzi, kat kaci, śpieg śpiedzy, mnich mnisi, grek grecy.* Jména zvířat jen tehdáž mají *i*, když jim osobnosti uděliti chceme: *lwi, tygrysi, wilcy.*

ie bez přírostku a s odvržením *in* mají odvozená jména národův a obcí na *anin*: *Słowianin Słowianie, Podolanin Podolanie, Rosijanin Rosijanie, Rzymianin Rzymianie, Egypcianin Egypcianie, Amerykanin Amerykanie, ziemianin ziemianie, dworzanin dworzanie, miesz-*

1. *Doma* (zu Hause, domi), mluví lid sprostý, a zajisté lépe než ve školách naučené *w domu*, neboť cos jiného jest *in domo* a *domi*: *w domu brata. Dodom* místo *do domu* jest naše *domů*, lat. *domum.*

czanin mieszczanie. Kteréžto *ie* ve všech ostatních pádech množného počtu odvrženo zůstává: Akk. i Gen. *Słowian*, Dat. *Słowianom*, Loc. *Słowianach*, Soc. *Słowianami* neb *Słowiany*. Ano tento poslední východ též v Nominativu s pohrdáním míti mohou: *Egypciany*, *mieszczany*.

81. Všecka ostatní životná i neživotná mají východ *y*: *staw stawy*, *stół stoły*, *kół koły*, *drąg drągi*, *wiek wieki*. Ano v pohrdání, snižování a v pouhém nevšímání mohou i jména osob tento východ *y* míti: *chłopy*, *herszty*, *pachoły*, *bogi*, *pijaki*; tak jako naopak východ s přírostkem *owie* jak jména osob tak zvířat i neživotných bytností, když totiž oněm větší vážnost, těmto pak i osobnost s vážností v řeči přimysliti chceme: *panowie*, *świadkowie*, *ptaszkowie*, *wiaterkowie*.

Dziekan a *kapłan* mají jen *dziekani*, *kapłani*.

82. Akkusativ při bezživotných a životných neosobných jest roveň Nominativu (§. 81) ale při životných osobných Genitivu (§. 83).

83. Genitiv *ów* a bez *ów*.

Poněvadž jen mužská jména prodlouženého Nominativu *owie* schopna jsou, mají Genitiv *ów*, kterýž se vypuštěním *ie* (od *owie*) tvoří jen v 1ním a 2hém skloňování. Od *domowie* k. p. bylo *domow*, potom (protažením temného *ów*) *domów*. Tak se tvoří od Nominativů *dworzanie*, *mieszczanie*, *Rzymianie* Genitivy: *dworzan*, *mieszczan*, *Rzymian* scela pravidelně. Novější ale zavěšují někdy i takovým *ów*: *dworzanów*, *mieszczanów*, *Rzymianów*. Tak se udržely kratší Genitivy *przyjaciół*, *nieprzyjaciół*, od *przyjaciele*, *nieprzyjaciele*. Tato dvě poslední v jednotném počtu k druhému skloňování náležejí.

Genit. *i* mají jen taková, ještě se dle 2ho neb 3ho skloňování řídí.

84. Dativ jest *om*: *synom*, *kogutom*, *wzorom* a Lo-

kal *ch*: *żydach*, *kołach*, *ślubach*, *dymach*. Tohoto vlastně ženského východu *ach* uchopivše se Poláci užívají ho ve všem pohlaví, ačkoli v staropolských spisech v mužském a středním pohlaví *och* a *ech* : *w panęch*, *narodziech*, *woziech*, *rogoch* v užívání bylo.

85. Sociativ neb Instrumental *ami*, *mi*, zřídka *y*.

Podobně též jest ženský východ *am*, *mi* pro vše pohlaví nyní panující: *wołami* neb *wołmi*, *zębami*, *cepami*, *rogami*, *włosami* neb *włosmi*, však mužský východ *zęby*, *cepy*, *rogy*, *włosy* také ještě, zvlášť býváli předložkou neb přídavným lépe určen, v užívání zůstává: *z możnymi pany*, *zbrojnymi szyki*, *z charty*, *z woły*, *z osły*, *z braty*, *z katy*, *z draby*, *dwoma skoki*, *trzema pręty*, *przed dwoma roki* a t. d.

86. Sklonění středních na *o*.

	Jednotný.	(c)	*Množný.*	
Nom.	słowo,	wieko.	słowa,	wieka.
Akk.	słowo,	wieko.	słowa,	wieka.
Gen.	słowa,	wieka.	słów,	wiek.
Dat.	słowu,	wieku.	słowom,	wiekom.
Loc.	słowie,	wieku.	słowach,	wiekach.
Soc.	słowem,	wiekiem.	słowami,	wieki.

Sklonění to jest 1mu mužských (vyjmi Nom. Akk. Vok. na *o*, množ. *a*, pak Gen. bez *ów*) scela rovno a obsahuje netoliko všecka střední jména na *o*, a množ. na *a*, nobrž také přídavná s východem *o*, jako *mało*, *z mała*, *k mału*, *na male*, *z małem*; *nowo*, *w nowie*; *rzadko*, *z rzadka*; *mnogo*, *mnoga*, *mnogiem*; *polsko*, *po polsku*.

87. V Lok. *ie*:

drzewo :	drzewie,	stado :	stadzie.
niebo :	niebie,	żyto :	życie.
jarzmo :	jarzmie,	koło :	kole.
okno :	oknie,	masło :	maśle.
mięso :	mięsie,	śrebro :	śrebrze.

Zde přechází *do* v *dzie: stadzie, udzie, cudzie; to* v *cie: życie, sicie, korycie; ło* v *le: kole, pudle, berle; sło* v *śle: maśle, haśle, krześle; ro* v *rze: śrebrze, futrze, olstrze.*

S přezvukem *a* v *e: wiano wienie, siano sienie, gniazdo gniezdzie, ciało ciele, zwierciadło zwierciedle, żelazo żelezie, luto lecie, miasto mieście, ciasto cieście; ą* v *ę: dziąsło dzięśle, prząsło przęśle*; *o* v *e: jezioro, jezierze, rzemiosło rzemieśle.* V jiných toho novější zanedbávají, tak jest nyní *siodle, wiośle, piorze*, ano i *wianie, sianie, żelazie, jeziorze*, *Czoło* má *czole; czele* ale jen ve figurním významu: *na czele wojska.*

Po *ch* a *k* jest *u: w uchu, oku, wieku, jabłku, łóżku, wojsku, miasteczku.* *Dobro* má *dobru* a nepravidelně tvořené *gorąco: w gorącu.*

88. Dvojný N. Akk. *ie*, G. L. *u*, D. S. *oma: mieście, miastu, miastoma* a t. d. jest již zastaralý; jen ode *sto* Nom. Akk. *dwie ście, dwie lecie* nyní *dwa lata.* *Oko* a *ucho*, nástroj zraku a sluchu, přecházejí v dvojném v ženské pohlaví: *oczy, uszy*, Gen. *oczu, uszu*, Dat. *oczom, uszom*, Lok. *oczach, uszach*, Soc. *oczyma, uszyma*, kdežto skloněnní z dvojného a množného smíšeno jest. V §. 103.

89. *Oka* v množném jsou smečky, *ucha* u jehel a u hrnců, Lok. *w okach, uchach.*

90. Množný počet *usta, wrota, jasła* (též *jasły*), *gusła, krosna* také sem náleží. *Niebo* má v množném *nieba* i *niebiosa, niebios* a t. d.

91. Genitiv jest bez koncové samohlásky, pročež vkládají *skrzydło, wiadro, jabłko, sukno, płótno, gardło* (též *garło*) a podobná, mírnivé *e* mezi poslední dvě spoluzvučky: *skrzydeł, wiader, jabłek, sukien, płócien, gardeł* (též *garł*) a t. d. Též jednoslabičná *dno, cło, tło, szkło, źdźbło, sto: den, ceł, teł, szkieł, źdźbeł, set.* *Gzło* má proti pravidlu *giezł.* Od množ. *drwa* jest *drew.* Od *dobro, ziarno, żarno* jest Genitiv *dóbr, ziarn, żarn* od *czółno, czółn* i *czółen.* Diminutiva na *szko* a *czko* při-

jímají mírnivé *e*: *jabłuszko jabłuszek*, *pudełeczko pudełeczek*. Augmentativa ale na *isko* ho nemají: *nazwisko nazwisk*, *dzbanisko dzbanisk*. Augmentativa mužských osob mají *ów*: *chłopisko chłopisków*, kteréžto *ów* někteří chybně i jiným téhož sklonění přivěšují: *tłów*, *dnów*, *bagnów* místo *tłet*, *den*, *bagien*. Tak jest v modlení *wstąpić do piekłów* místo *do piekieł*. *Cudów* a *dziwów* jest od muž. *cud*, *dziw* a ne od středního *cudo*, *dziwo*.

S přezvukem *ę* v *ą* v Genit. jsou: *mięso miąs*, *święto świąt*, *pęta pąt* i *pęt* chybně ale *pętów*.

92. Sociativ jest sice nejčastěji *ami*, však obyčejněji než při mužském sklonění též *y*: *przed laty*, *swemi usty*, *krotkimi stowy*.

93. Přímětky k 2hému sklonění.

Co se připomenulo při 1ním sklonění o rozdílu osobných, životných a bezživotných, platí také o 2hém viz §. 70.

94. Genitiv jest i zde při životných *a*: *stryja*, *króla*, *męża*, *krawca*, *piekarza*, *dobosza*, *tkacza*, *proboszcza*, po čárkovaných *ia*: *pawia*, *ucznia*, *pazia*.

Při neživotných *u*: *kraju*, *chmielu*, *ptaczu*, *otowiu*, *wigoniu*.

Předce však mají *a*: *bretnal*, *cwintnal*, *dunal*, *cal*, *dal*, *pal*, *gontal*, *ul*, *węgiel*, *kij*, *nahaj*, *karaj*.

a i *u* mají: *wab*, *jedwab*, *dereń*, *rumel*, *żagiel*, *pochmiel*, *kusz*, *pęcz*, *mlecz*, *deszcz* neb *dežd̀ż*.

95. Dativ a Lokal *u*, přírostkem prodloužený Dativ *owi* tak jako v prvním sklonění jest velmi obyčejen: *królowi*, *uczniowi*; *proboszczu*, *drobiu*. *Dzień* má tak jako v českém *ve dne*, *te*: *we dnie*, jindy ale *tu*: *w pierwszym dniu*.

96. Též Vokativ jest dle pravidla *u*: *mężu*, *złodzieju*, *paziu*.

Vycházející na *iec* proměňují *c* v *cz* a mají *e*: *ojcze*, *chłopcze*, *starcze*, *Niemcze*.

97. Nominativ množný.

Nominativ množný jest buď vážný s přírostkem *owie* aneb prostý pouhé *e*: *królowie* neb *króle*, *uczniowie* neb *uczn*ie. První více osobám a druhý neosobným bytnostem dle pravidla v §. 80 uvedeného se dává.

Vycházející na *iec* a *ic* mají *cy* i *ce*: *kupcy* i *kupce*, *rodzicy* i *rodzice*. *Szlachcic* tvoří místo množného hromadné *szlachta*, kteréž se pravidelně dle 4ho skloňuje.

Przyjaciel a *nieprzyjaciel* mají *przyjaciele*, *nieprzyjacicle* a řídí se v množném dle 1ho sklonění, pročež Akkusativ a Genitiv *przyjaciół*, *nieprzyjaciół*, *przyjaciołom*, *przyjaciołach*, *przyjaciołmi* v. §. 83. *Dzień* má *dni*, *tydzień* pravidelně *tygodnie*.

98. Genitiv *ów* a *i*.

Obyčejně oba východy v užívání jsou: *obywatelów* a *obywateli*, *gromicielów* a *gromicieli*, *pisarzów* a *pisarzy*, *ekwipażów* a *ekwipaży*, *warkoczów* a *warkoczy*.

Vycházející na *ąc* mají *ęcy*: *zające*, *miesięcy*, *tysięcy*; ale mohou též míti *ów*: *zających*, *miesiąców*, *tysiąców*. *Pieniądz* má jen *pieniędzy* a *ksiądz księdza*.

Wiertel, *grosz*, *garniec*, *korzec* mají *wierteli*, *groszy*, *garncy*, *korcy*, tak též *trzy króle*: *trzech króli*. Rovněž *ludzie ludzi*, *śledź śledzi*, *kmieć kmieci* a *dzień dni*. *Jęczmień* má *jęczmieni* i *jęczmion*.

Jména životná mívají raději *ów*: *więzień więźniów*, *przychodzień przychodniów*, *uczeń uczniów*, *słoń słoniów*, *struś strusiów*.

99. Lokal *ach*, *iach*, a Sociativ *ami*, *iami*, *mi*.

Zastaralý dvojný počet.

I. *N. A.* chłopa, *G. L.* chłopu, *D. S.* chłopama.
II. — gracza, — graczu, — graczema.

100. Skloněnı́ jmen mı́st.

Větší dı́l jmen zemı́ a mı́st, ač ženského pohlavı́ jsou, bližı́ se mužskému skloněnı́.

1. *Nom.*	Puławy,	Węgry,	2. Czechy,	3. Wadowice.
Gen.	do Puław,	Węgier,	Czech,	Wadowic.
Dat,	k Puławom,	Węgrom,	Czechom,	Wadowicom.
Lok.	w Puławach,	Węgrzech,	Czechach,	Wadowicach.
Soc.	Puławami,	Węgrami,	Czechami,	Wadowicami.

Lok. *ech*: w Niemczech, Turczech, w Inflanciech, w Prusiech, we Włoszech, Wołoszech, Węgrzech, *však už také* Węgrach, Inflantach.

101. Skloněnı́ středních na *e*.

	Jednotný.		(c) *Množný.*	
Nom.	kazanie,	pole.	kazania,	pola.
Akk.	kazanie,	pole.	kazania,	pola.
Gen.	kazania,	pola.	kazań,	pol.
Dat.	kazaniu,	polu.	kazaniom,	polom.
Lok.	kazaniu,	polu.	kazaniach,	polach.
Soc.	kazaniem,	polem.	kazaniami,	polami.

K tomuto skloněnı́ náležejı́ všecka bezživotná střednı́ jména na *e* (*ie*); staré formy na *mię*, s přı́rostkem *ien*, tyto však jen v jednotném.

Nom. Akk.	ramię,	brzemię,	plemię.
Gen.	ramienia,	brzemienia,	plemienia.
Dat.	ramieniu.	brzemieniu,	plemieniu.

V množném *ramiona* a t. d. jako *niebiosa* od *niebo* dle 1ho skloněnı́ středních. §. 86.

V Dativu má *imię* a *południe* mimo pravidelné *imieniu*, *południu*, též *imieniowi*, *południowi* s přı́rostkem.

V dvojném bývalo v N. Akk. *poli*, G. L. *polu*, D. S. *polema*.

102. Skloněni střednich životných.

Jednotný. (d)	*Množný.*
Nom. kocię,	kocięta.
Akk. kocię,	kocięta.
Gen. kocięcia,	kociąt.
Dat. kocięciu,	kociętom.
Lok. kocięciu,	kociętach.
Soc. kocięciem,	kociętami.

Toto skloněnî jest pro životná jména středního pohlaví na *ię* (*ę*), jehožto končení v jednotném s 2hým (c), v množném s 1ním (c) se srovnávají, s výminkou přírostku *ięć* a *ięt*, jejž jen toto skloněnî má: *lwię lwięcia, gąsię gąsięcia, orlę orlęcia, kurczę kurczęcia, jagnię, jagnięcia.* Množ. *lwięta lwiąt, gąsięta gąsiąt, orlęta orląt, kurczęta kurczął, jagnięta jagniąt.* Užívali se *książę* v mužském pohlaví, zastupuje Gen. *książęcia* i *księcia,* jako při mužských, Akkusativ.

Dziecię, dziecięcia proměňuje v množném své pohlaví, pročež *dzieci*, G. *dzieci* jakožto žen. pohl. dle IIIho.

V dvojném druhdy N. Akk. *kocięci*, G. L. *kociętu*, D. S. *kociętama.*

103. Skloněni třeti.

	Jednotný.		*Množný.*	
Nom.	kość	rzecz,	kości	rzeczy.
Akk.	kość	rzecz,	kości	rzeczy.
Gen.	kości	rzeczy,	kości	rzeczy.
Dat.	kości	rzeczy,	kościom	rzeczom.
Lok.	kości	rzeczy,	kościach	rzeczach.
Soc.	kością	rzeczą,	kośćmi	rzeczmi.
Vok.	kości	rzeczy,	—	—

K třetímu skloněnî náležejí jména ženská bez koncové samohlásky:

w: brew, brwi.

b : zob, zobi.
l : sól, soli ; biel, myśl.
rz : twarz.
dź : miedź, spowiedź, odpowiedź, czeladź, pięd́ź, kadź, łodź, żerdź.
ć : nić, rzyć, siéć, pleć plci, pamięć, pieczęć, śnieć. *množ.* dzieci, śmieci ; nać, chęć, chuć, śmierć, ćwierć.
ść : pięść ; cześć czci ; część części, treść treści ; paść, maść, włość ; sierć *neb* sierść, garść ; kość boleść, korzyść, złość *a všecka odtažená* (*abstracta*) *na* ość : miłość *a t. d.*
ź : maź.
ż : łeż łży, reż rży ; odzież, grabiéż.
ś : wieś wsi, oś (woś), gęś.
sz : mysz, wesz wszy.
c : noc, moc, niemoc, pomoc.
cz : rzecz, siecz, tłucz, żółcz.

Miłość v titulaturách tratí někdy *i* ve Vokativu : *Wasza Miłość, Wasza królewska Miłość* !

Soc. *mi* : *taż tšy* ; *tšmi* ; u starých dle pravidla ; u novějších též *umi* : *tšami, gęsiami.*

V dvojném bývalo N. A. *kości*, G. L. *kościu*, D. S. *kośćma.*

Starý dvojný počet *oczy, uszy* mají v Dat. *oczom, uszom*, Lok. *oczach, uszach*, Soc. *oczyma, uszyma.* V. §. 88.

104. Skloněnî čtvrté.

	Jednotný.		*Množný.*	
Nom.	ryba,	rzéka.	ryby,	rzéki.
Akk.	rybę,	rzékę.	ryby,	rzéki.
Gen.	ryby,	rzéki.	ryb,	rzék.
Dat.	rybie,	rzéce.	rybom,	rzékom.
Lok.	rybie,	rzéce.	rybach,	rzékach.
Soc.	rybą,	rzéką.	rybami,	rzékami.
Voc.	rybo,	rzéko.	—	—

K čtvrtému skloněnı́ náležejı́ nejen ženská, nobrž i všecka mužská jména na *a*, přece však sklánějı́ se mužská v množném dle 1ho skloněnı́.

Nom. sługa,	pastucha,	władyka.
D. L. słudze,	pastusze,	władyce.

Tak také *starosta*, Dat. *staroście*, množ. *starosty* a *starostowie*.

Jména důstojnostı́ a vlastnı́ jména, schopna jsou toliko mužských východů: *tata, tacie, taty, tatowie, tatów; Judzie, Ocie, Sapieże* od *Juda, Ota, Sapieha*. Tak se též skloňujı́ vlastnı́ jména na *o*: *Jagiełło, Zabiełło, Kościuszko* a t. d.

105. Ženská jména na *a*.

Akk. *ę*:	wdowę,	księżnę,	popownę,	hrabinę.
Gen. *y*:	wdowy,	księżny,	popowny,	hrabiny.
D. L. *ie*:	wdowie,	księżnie,	popownie,	hrabinie a t. d.

Tak též *podsędkownę, podstolinę, wojewodzinę* a t. d. poněvadž jsou pravá statná jména a ne přı́davná jako *bratrowa, królowa, szewcowa, krawcowa, jenerałowa* a t. d. ježto se dle přı́davných scela skloňujı́. Viz §. 122.

106. Po zvučkách, po nichž se *ie* nepsává, stojı́ v Dat. a Lok. jen *e*, kdežto *g* v *dz*, *h* v *ż*, *ch* v *sz*, *k* v *c*, *r* v *rz* přecházı́:

krówa:	krówie.	pięta:	pięcie.
arfa:	arfie.	koza:	kozie.
chyba:	chybie.	kosa:	kosie.
kopa:	kopie.	braha:	braże.
słoma:	słomie.	noga:	nodze.
rana:	ranie.	mucha:	musze.
skała:	skale.	ręka:	ręce.
para:	parze.	gąska:	gąsce.
woda:	wodzie.	taszka:	taszce.

S přezvukem: *wiara wierze, miara mierze, ofiara, ofierze; pisma* ale a *ścisma* už *pianie, ścianie*, tak jako *żona, żonie, siostra siostrze*, kteráž druhdy *pienie, ścienie*,

ženie, siestrze mívala. *Polska* má pravidelněji *Polsce* než *Polszcze*.

107. Vokativ *o*: *rybo, sługo*. Zdrobnělá ale křestná jména na *ka* mají *ku*: *Kasinku*, *Marynienku*, *Marysienku*, *Marysieneczku*, *Katynku* a t. d. viz §. 113, však též pravidelně: *Marylko*, *Kasinko*.

108. Sociativ množný *ami*: *wagami*, však od dosti dávného času zvlášť básníři chápají se s předcházejícím přídavným mužského východu: *zasłużonymi nadgrody*, *dobrymi uwagi* a t. d. Sotva to možno schvalovati.

109. Zastaralý dvojný počet.

N. A. rybie, *G. L.* rybu, *D. S.* rybama.

Dvojný od *ręka*, *noga* se ještě udržel.

Nom. Akk.	ręce,	(nodze).
Gen. Lok.	ręku,	nogu.
Dat. Soc.	rękoma,	nogama.

Nogi v množném místo *nodze*, Gen. *nóg* místo *nogu*, jest dávno v obyčeji; ano i místo *nogama* jest v písmích *nogami* dosti často.

110. Mírnivé *e* v Genitivu.

Blahozvučnost žádá vložení mírnivého *e*, když dvě spoluzvučky na konci zůstávají, jichž snadně vysloviti nelze.

barwa:	barew,	brzytwa:	brzytew.
służba:	służeb,	matka:	matek.
forma:	forem,	deska:	desek.
gadka:	gadek.	niecka:	niecek.
kréska:	krések,	ważki:	ważek.
liszka:	liszek,	koczka:	koczek.
gwiazdecka:	gwiazdeczek.		

Přece od *palma*, *palm*, od *karta*, *kart*, od *siostra*, *siostr*. Bez obtížnosti vyslovujem *módł*, *krzywd*, *gwiazd*, *walk*, *izb*, *klęsk*, *trosk*, *rózg*, *poczt*, ale i *wełn*, *sarn*, od *modła*, *krzywda* a t. d.

Měkké *ie* vkládají vycházející na *wna, mna, nna, zna* pak na *gła, kła, gra, kra:*

królewna:	królewien.	cegła:	cegieł.
trumna:	trumien.	mgła:	mgieł.
panna:	panien.	ćwikła:	ćwikieł.
bielizna:	bielizien.	gra:	gier.
sosna:	sosien.	iskra:	iskier.

Zde též přezvukuje v Genit. množ. nosové *ę* v *ą*: *pręga prąg, dzięga dziąg, wstęga wstąg, księga książ, ręka rąk, męka mąk.* Jasné *o* v temné: *mowa mów, wdowa wdów, głowa głów, krowa krów, proba prób, choroba chorób, osoba osób, zasoba zasób, szkoła szkół, rozwora rozwór, woda wód, trzoda trzód, noga nóg.*

111. Skloněni páté.

Jednotný	(α)	(β)	*Množný.*	(α)	(β)
Nom.	ziemia dusza	baśń.	ziemie	dusze	baśnie.
Akk.	ziemię duszę	baśń.	ziemie	dusze	baśnie.
Gen.	ziemi duszy	baśni.	ziem	dusz	baśni.
Dat.	ziemi duszy	baśni.	ziemiom	duszom	baśniom.
Lok.	ziemi duszy	baśni.	ziemiach	duszach	baśniach.
Soc.	ziemią duszą	baśnią.	ziemiami	duszami	baśniami.
Voc.	ziemio duszo	baśni.	—	—	—

K 5mu sklonění dle α náležejí 1) všecka ženská jména na *ia*: *karmia, zgraja, stajnia, grobla, zorza, dusza, róża, owca*, tak též *ewangielia* (*ewanielja*), *lilia* a t. d. 2) Všecka ženská jména na *i*: *pani, tani, ksieni, mistrzyni, prorokini* a t. d. 3) Množné počty na *e*: *pomyje, łubie, drabie, grabie, kurpie, skrzele, sanie, kleszcze, sadze, łyże, nosze, wodze, kapcie, skrzypce* a t. d. 4) Mužská na *ia*: *margrabia, burgrabia, hrabia, rękojmia, cieśla, zbojca, sprawca* a t. d. *Hrabia* i *sędzia* mají též Genitiv a Akkusativ: *hrabiego, sędziego,* Dat. *hrabiemu, sędziemu,* dle přídavných.

Dle β na souzvučku jako: *kolej kolei, krew krwi,*

panew panwi, konew konwi, jątrew jątrwi, zarzew, zarzwi, żagiew żagwi, marchew marchwi, rakiew, rakwi, cerkiew cerkwi, zob, karm, dań, sień, broń, pogoń, otchłań, gołeń, kiesień, kaźń, bojaźń, przyjaźń, pieśń, topiel, kąpiel, grząźel grząźli, magiel, powodź, straż, podróż, kokosz, poręcz, słodycz a některá jiná, jakož i zdrobnělá křestná a příbuzenská na *ś*: *Maryś, Anuś, Hanuś, Jaguś; matuś, ciotuś* a t. d.

112. Akkusativ *ię*: *szyję, źmiję, ziemię, świnię, pustynię, wieżę, różę, puszczę*, mnozí pak, zvláště staří, místo tohoto pravého Akkusativu do Sociativu *ią* se zabrali: *kuchnią, studnią, Grecyją, mszą, różą*; zvlášť po *l*: *wolą, dolą, groblą*. Příčina toho býti může, že staří jediné *ǫ* za *ą* i *ę* užívali.

Starý Gen. býval *ie, e*: *ziemie, baśnie, dusze*.

Dativ jmen mužských má též *iowi*: *hrabi* i *hrabiowi, zbójcowi*.

113. Vokativ jest *io*: *ziemio, świnio, różo, dolo, zbójco* a t. d. Vycházející na *i* mají Vokativ roveň Nominativu a zdrobnělá křestná a příbuzenská jména na *ś* a *ia* mají *iu*: *Kasiu, Marysiu, Małgosiu, Jagusiu, Maryniu, Marychniu, Jagulu*; *mamuniu, matuniu, ciotuniu, ciotusiu* a t. d. v. §. 107, jichžto Nominativi jsou *Kasia, Marysia, Maryś, Małgoś* a t. d., mluví se však také pravidelně *Kasio, Marysio, Bronisio, Ludwisio* a t. d.

114. Množ. Nominativ *ie*: *ziemie, dynie, groble, róże, puszcze*. Mužského pohlaví ale mají *i* a *iowie*: *burgrabi, rękojmi, cieśli, zbójcy; burgrabiowie, rękojmiowie*.

115. Množ. Gen. bez *i*: *szyj, źmij, zbroj, dyń, stajeń, chwil, fal, kul, tarcz, piwnic, owiec*. Tak též *pustyń, jaskiń*, a u starých *głowień, wozowień, zbrodzień, studzień, łazień, wisień, lusień, lucień, sukień* [1], kteréž, vyjmouce poslední, nyní *i* mají: *głowni, wozowni, studni, zbrodni, łaźni, wiśni, luśni, lutni*. Vycházející na *lnia*

1. Někteří píší tento pád nečárkovaným *n*, ale neprávě, nebo *sukien* jest Genitiv od *sukno, sukień* ale od *suknia*.

i *rnia* mají *lé* a *rá*: *cegielé, gorzelé, drukará, papierá*, však též *gorzelni*. Oba východy mají: *woń* i *woni, bań* i *bani, fręzel* i *frężli, grobel* i *grobli, tykiew* i *tykwi*. Latinská jména na *a, ya* mají jen *i*: *biblii, fakcyi, obserwacyi, prowincyi*. Jména mužského pohlaví mají *iów*: *burgrabiów, zbójców, sprawców*, a t. d., a tento mužský východ někteří nedůslední spisovatelé již i při ženských jmenech jak v tomto, tak v předešlém skloňování uchopují: *parafiów, prowincyów, muszów, wszów*; *muchów, pchłów, ćmów, gruszków* místo pravého *parafii, prowincyi, muszy, wszy, much, pcheł, ciem, gruszek*.

116. Soc. *iami*: *zbrojami, świniami, noszami, pracami*. Také však jen *i*, jako v předešlém skloňní, když přídavná předcházejí: *wysokimi jodli* místo *jodlami*.

V dvojném bývalo v N. A. *ziemi*, G. L. *ziemiu*, D. S. *ziemiama*.

117. Dvižné čili hnutedlné *e*.

Toliko čisté ostré *e* v poslední sylabě, když jen jedna spoluzvučka následuje, může v prodloužených pádech vyvrženo býti, nikoli však spojené měké *ie* a protažné *é*, kde se v českém jazyku klade. Pročež zůstává *ie* v *człowiek, kamień, płamień, rzemień, skrzemień*, a právě tak protažné *é* v *lék, lécz*, pevno a nehnutedlno. A protože *e* po *rz* a jemném *l* místo měkého *ie* stojí, jest také *e* v *orzech, rzecz, jeleń, korzeń* nehnutedlno: *orzechu, rzeczy, jelenia, korzenia*, ačkoli víceslabičná na *ec* výmínku dělají: *mędrzec, mędrca*.

Ve *brzeg* jest *e* též z té příčiny nehnutedlno, protože před ním dvě spoluzvučky stojí. Přece dovoluje silnch vyvržení *e* v *jeździec, iściec, czerwiec, czerwień*, jichžto Gen. *jeźdźca, iśćca, czerwca* a t. d. jsou. Ano i ve *wilczek*: *wilczka*, protože sylaby, v nichž *r* a *l* zároveň samohlásku zastupují, českým ustům tak drsny nejsou. Polákům není také *lnu, bzu, mchu* od *len, bez, mech* drsno, kdežto my nyní raději *lenu, bezu, mechu*

říkáme, ač jest *lnu* (odkudž *lněný, lníně, lnář*) posud v užívání.

118. Pravidla pro hnutedlné *e, o.*

Hnutedlno jest *e* 1) před *w* bez výminky: *lew, lwa, szew, szwu, panew, panwi, żagiew, żagwi, marchew, marchwi*; ano i v *cerkiew, cerkwi*. Před retnými (*b, m*) jest *e* jen v *łeb, łbu*, v *najem, najmu*.

2) Před koncovým *ń* a *ć* obyčejně: *sen, snu, dzień, dnia, pień, pnia, len, lnu, leń, lnia*; ano i v *czerwień, czerwni, sierpień, sierpnia, oścień, ostnia*. Vyjímají se dvéslabičná na *mień, leń, rzeń*: *promień, jeleń, korzeń*; dále *grzebień, jesień, pierścień*, Gen. *promienia, jelenia* a t. d.

3) Před *l* v mnohých slovech: *osioł, osła, kozioł, kozła, orzeł, orła, kieł, kła, kociołł, kotła, Gaweł, Paweł, kaszel, pytel, kachel*. Ženská jména na *iel* jako *pościel, kąpiel, kądziel*, od neurčitého spůsobu odvozená mužská na *el* (*ciel*), jako *zbawiciel, czciciel, krzciciel, kaziciel*, nepotracují nikdy *e*: *kąpieli, zbawiciela* a t. d.

4) Před *t*: *ocet, octu, poczet, pocztu, oset* má *ostu* i *osetu*; tak také v slovech pomocí *eć* odvozených: *położeć położcia, pypeć pypcia, dziegieć, paznogieć, łokieć, wiecheć*. Vyjímají se *zięć, zięcia, pieczęć, pieczęci* a *grzbiet, grzbietu*.

5) Před *s, ś* a *sz*: *pies, psa, owies, owsa, wieś, wsi, wesz, wszy*, (tak také v starém *wsze, wszego* od *wesz*).

6) Před *c* ve všech mužských jmenech: *pławiec, pławca, chłopiec, chłopca*; ano i tehdáž, když před *iec* dvě spoluzvučky stojí: *jeździec, jezdzca, iściec, istca, mędrzéc, mędrca*. Vyjímají se *piec, pieca, kléć, kleci*,

7) Před *k* ve všech pomocí *ek* odvozených: *domek, domku, dworek, dworku*; ano i když *e* po *st* stojí: *listek, listka, mostek, mostku*; *wilczek, pagórek, czosnek, czwartek*: *wilczka, pagórka, czosnku, czwartku*. Před

chřtánovým *ch* zůstává *e*: *orzech, orzecha, Czech, Czecha, mech* ale *mchu, dech, tchu*; *oddech* však *oddechu.*

119. Nehnutedlné *e.*

Nehnutedlno jest *e* 1) před *j*: *oléj, oleju, kolej kolei.*

2) Před *r* a *rz*: *ogier, ogiera, pacierz, pacierza.* Výminku dělají *kierz, krza, wicher, wichru.*

3) Před *ż, cz*: *kradzież, kradzieży, łupież, łupieży, miecz, miecza.* Výminky jsou *też, tży, reż, rży* (*żyto*).

Přede dvěma spoluzvučkama jest sice *e* nehnutedlno, pročež zůstává v *czerw, treść, boleść, część* (místo *czast*), *chrząst*; přece však dělají *chrzest, chrztu, cześć* (pocta) *czci* výminku.

120. Mírnivé *e.*

Nespojujeme nikdy dvou spoluzvuček v jednu syllabu, abychom mezi ně samohlásky nevložili. Na ten spůsob se nemohlo *żer* (t. j. žrádlo) jináče od *żre* utvořiti, než vložením *e* mezi *żr*. Při tvoření Genitivu v množném, kdežto se koncová samohláska tratí, bývá vložení mírnivého *e* potřebno, jako v *gier* od *gra, kier* od *kra, den* od *dno, set* od *sto.* V jiných případnostech žádá toho sluch, jako v *jagieł* od *jagła, jajec* od *jajce, szkieł* od *szkło, okien* od *okno.* Viz §. 91, 100.

To se stává i v předposledních syllabách některých slov na *iec*, kdyžby před *ca* v Genitivu jednotném vyslovení buď nemožno neb tuze drsno býti mělo; pročež se tedy od *szwiec, jaźwiec, kożlec*, Genitivi *szewca, jaziewca, kozielca* vložením mírnivého *e* tvoří.

121. Skloňování přídavných jmen.

Skloňování dle tohoto prvního obrazce (A.) přídavných jest už v písemním jazyku polském scela z obyčeje; poněvadž ale mezi sprostým lidem ještě se slýchá, jako: *ojców, bratów, kupców, krawców, matczyn, sio-*

strzyn, *ciołczyn*, *andzin*, *marysin* atd. a ještě dosti nezakončených přídavných se nachází, což zvlášť básníkům k důraznějšímu rčení sloužiti může, budiž tedy zde oupině postaveno.

A. První obrazec přídavných jmen.

Jedn.	-ów,	-o,	-a.
Nom.	królów,	królowo,	królowa.
Akk.	królów,	królowo,	królowę.
Gen.	królowa,	królowa,	królowy.
Dat.	królowu,	królowu,	królowie.
Lok.	królowie,	królowie,	królowie.
Soc.	królowym,	królowym,	królową.
Mn.	-i,	-a,	-y,
Nom.	królowi,	królowa,	królowy.
Akk.	królowy,	królowa,	królowy.
Gen.	królowych,	królowych,	królowych.
Dat.	królowym,	królowym,	królowym.
Lok.	królowych,	królowych,	królowych.
Soc.	krolowymi,	królowymi,	królowymi.

Podlé tohoto obrazce se skloňují 1) přivlastňovací na *ów, owo, owa* a ruská příjmení na *ow* a *ew*: *Demidow, Rumiancow, Buteniew, Tatiszczew.* Skloněni jejich jest tedy v celém jednotném, vyjmouce Sociativ *ym*, v množném pak jen v Nom. a Akkus. stejno s mužským (1ho), ženským (na *a*), a středním (na *o*) skloněním statných jmen.

M. syn Dawidów,	*S.* słowo prorokowo.
syna Dawidowa,	słowo prorokowo.
syna Dawidowa,	słowa prorokowa.
synu Dawidowu,	słowu prorokowu.
synu Dawidowie.	słowie prorokowie.

Ž. brzytwa ojcowa.
brzytwę ojcowę.
brzytwy ojcowy.
brzytwie ojcowie.

brzytwie ojcowie.
brzytwą ojcową.

Množ. M. Nom. synowie Dawidowi.
Akk. psałmy Dawidowy.
Ž. Nom. Akk. brzytwy ojcowy.
S. Nom. Akk. słowa prorokowa.

2) Přivlastňovací na *in*, *ino*, *ina* a ruská příjmení na *in*: *Derżawin*, *Karamzin*, jakož i všecka jiná nezakončená přídavná, jako *zdrów*, *gotów*, *łaskaw*, *wiadom*, *świadom*, *wart*, *bos*, *ist*, *wesoł*, *godzien*, *pewien*, *podobien*, *pełen*, *szkodzien*, *mocen*, *wdzięczen*, *bezpieczen*, zvlášť trpná příčestí: *zbawion*, *poruczon*, *znajom*, však jen s částky, neboť toliko Nom. a Akk. dle *A*, ostatní pády již dle *B* sklánějí.

Nom.	mamin,	mamino,	mamina.
	zdrów,	zdrowo,	zdrowa.
	ist,	isto,	ista.
Akk.	mamin,	mamino,	maminę.
	zdrów,	zdrowę,	zdrowo.
	ist,	isto,	istę.
Mn. N.	mamini,	maminy,	maminy.
	zdrowi,	zdrowy,	zdrowy.
	iści,	isty,	isty.
Akkus.	maminy,	maminy,	maminy.
	zdrowy,	zdrowy,	zdrowy.
	isty,	isty,	isty.

Pročež také Akkusativ *wielkęnoc* od *wielkanoc*.

Rad, *nierad*, poněvadž se ho jen jako příslovky užívá, jest toliko Nominativu schopno: *widzę go rad*, *rada*, *rado*, množ. *radzi*, *rady*, *rady*. Právě tak *chodzę bos*, *bosa*, *boso*, *chodzimy bosi*, *bosy*, *bosy*, kteréž ale, jako jiná přídavná, ostatní pády dle *B* sklánějí: *bosego*, *bosemu* a t. d.

122. B. Druhý obrazec přídavných jmen.

Jedn.	-y,	-e,	-a.
Nom.	prawy,	prawe,	prawa.
Akk.	prawy,	prawe,	prawą.
Gen.	prawego,	prawego,	prawéj.
Dat.	prawemu,	prawemu,	prawéj.
Lok.	prawém,	prawém,	prawéj.
Soc.	prawym,	prawym,	prawą.

Mn.	-i,	-e,	-e.
Nom.	prawi,	prawe,	prawe.
Akk.	prawe,	prawe,	prawe.
Gen.	prawych,	prawych,	prawych.
Dat.	prawym,	prawym,	prawym.
Lok.	prawych,	prawych,	prawych.
Soc.	prawymi,	prawymi,	prawymi.

Dle toho obrazce sklánějí se zakončená východem *y*, *e*, *a*, jak přídavná, tak místo statných užívaná: *poddany*, *święty*, *wrótny*, *złoty* (60 kr.), *ocasne*, *porożne*, *spropitne*, *królowa* (regina), *pokojowa*, a t. d.

Pro přijatý neanalogický pravopis jdou též dle *B* (ač vlastně k *C* náležejí) vycházející na *ży*, *szy*, *cy*, *czy*: *dáży*, *choży*, *świéży*, *pierwszy*, *tutejszy*, *dzisiejszy*, *chcący*, *gorący*, *śpiący*, *owczy*, *zajęczy*, *porywczy*, a všecka vlastní jména na *y*: *Xawery*, *Jèrzy*, *Walenty*, *Wincenty*, *Aloyzy*, *Walezy*, *Ambroży*, *Ignacy*, *Maurycy*, *Alexy* a t. d. Tak také *Tołstoj* neb *Tołsty*: *Tołstego* a t. d.

123. C. Třetí obrazec přídavných jmen.

Jedn.	-i,	-ie,	-ia.
Nom.	tani,	tanie,	tania.
Akk.	tani,	tanie,	tanią.
Gen.	taniego,	taniego,	taniéj.
Dat.	taniemu,	taniemu,	taniéj.
Lok.	taniém,	taniém,	taniéj.
Soc.	tanim,	tanim,	tanią.

Množný.

Nom.	tani,	tanie,	tanie.
Akk.	tanie,	tanie,	tanie.
Gen.	tanich,	tanich,	tanich.
Dat.	tanim,	tanim,	tanim.
Lok.	tanich,	tanich,	tanich.
Soc.	tanimi,	tanimi,	tanimi.

Dle *C* se řídí, která vycházejí na *i, ie, ia*: *lwi, lwie, lwia, rybi, rybie, rybia, głupi, głupie, głupia, przedni, przednie, przednia, kozi, kozie, kozia, rysi, rysie, rysia,* po *l*: *j, e, a*: *ośli, ośle, ośla, koźli, koźle, koźla,* též po *g a k*: *tęgi, tęgie, tęga, słodki, słodkie, słodka.* Acc. a Soc. v ženském pohlaví: *tęgą, słodką.* Statná, ano i vlastní jména na *i*: *podskarbi, podstoli, Antoni, Idzi, Wirgili* a t. d. A poněvadž rodová jména na *ski* a *cki* pravá přídavná jsou, také i ta: *Rzewuski, Potocki*; ženská: *Tańska, Skrzynecka* a t. d. tak ruská jména *Dołgorukoj* neb *Dołgoruki, Dołgorukiego* a t. d.

124. Všeobecné a zvláštní přímětky.

Pády obrazců *B* a *C* liší se značněji od skloněnî statných jmen: blíží se ale pádům náměstek.

Mužský Genitiv (*A. B. C.*) zastupuje zde též Akkusativ při životných osobných: *mam wielkiego brata;* při všech ostatních jest Akkus. roveň Nominativu: *kupił sobie nowy kapelusz.* Tak též v množném: *mam wielkich bratów; kupił nowe kapelusze.* Místo Vokativu stojí jen Nominativ v jednotném i množném: *miły Boże, mili przyjaciele.*

Staří nerozeznávali Lokalu od Sociativu v mužském a středním pohlaví, poněvadž se čárkované *é* jako *y*, *ě* vyslovuje; novější ale původem Kopczyńského pohlaví mužské od středního v těchto pádech rozeznávati chtějíce, píší v Lokalu i Soc. mužském *ym, im,* w středním pak *ém, iém,* však proti analogii; neb kdyby v tom důsledni býti chtěli, musiliby všecky pády muž-

ského pohlaví y neb i psáti: *prawygo, prawymu, tanigo, tanimu* a t. d. Mnohem lépe bude Lok. od Sociativu rozeznávati, jakož to ostatní nářečí činí, a jak sme to v obrazci postavili.

Množ. Nom. pro mužská osobná -i, pro všecka ostatní mužská *e* však jen v spojení s krátkým Nominativem: *stare szpargały, zielone krzaki, nowe domy, ostre noże, długie włosy.* Vezmeli se ale delší *owie,* má přídavné východ *i*: *zieleni krzakowie, ostrzy mieczowie.*

Zde přechází:

ły	v li:	mały, mali, trwały, trwali.
ry	— rzy:	stary, starzy, dobry, dobrzy.
dy	— dzi:	młody, młodzi, chudy, chudzi.
ty	— ci (tsi):	luty, luci, kręty, kręci.
gi	— dzy:	tęgi, tędzy, srogi, srodzy.
chy	— si:	suchy, susi, płochy, płosi.
hy	— zi:	błahy, błazi.
ki	— cy:	dziki, dzicy, krótki, krótcy.

Tak též *ski* v *scy* a *cki* v *ccy*: *królewski, królewscy, miejski, miejscy, turecki, turecey, niemiecki, niemieccy.*

Ano proti analogii aneb spátečnou analogií proměňují nyní i *ży* v *zi* a *szy* v *si*: *chożу, chozi, gorszy, gorsi, nasz, nasi,* čehož však před tím nebývalo, aniž to ve výslovnosti jakého základu má.

K pozorování jest též přezvuk širokých hlásek v užší 1) *o* v *e*: *zbawiony, zbawieni, zielony, zieleni, czerwony, czerwieni, wesoły, weseli, uczony, uczeni.* 2) *ia* v *ie*: *biały, bieli, śmiały, śmieli; blady* má *bledzi* i *bladzi.* 3) *ący* v *ęcy*: *gorący, goręcy.* Sociativu množného jak toho blahozvučnost žádá *ymi, imi* neb *emi, iemi* užívati volno bezevšeho rozeznání pohlaví.

Zastaralý dvojný počet.

A) *N. A.* królowa, *ż. s.* ie, *G. L.* królowu, *D. S.* królowyma.
B) — prawa, — ie, — prawu, — prawyma.
C) — tania, — i, — taniu, — taniema.

125. Skloňování čísel.

Čísla se blíží z ohledu skloňování brzo statným, brzo pak přídavným jménům a náměstkám, čím podobnější těm čili oněm bývají.

Jeden se řídí z většího dílu dle *prawy, e, a.*

Jedn.	*Nom.*	jeden,	*Žen.*	jedna.
	Akk.	jeden,		jednę.
	Gen.	jednego,		jednéj.
	Dat.	jednemu,		jednéj.
	Lok.	jedném,		jednéj.
	Soc.	jednym,		jedną.
Množ.	*Nom.*	jedni,		jedne.
	Akk.	jedne,		jedne.
	G. L.	jednych,		jednych.
	Dat.	jednym,		jednym.
	Soc.	jednymi,		jednymi.

Nom. Akk. *jedno*, množ. *jedne*, má v Gen. a v ostatních pádech scela jako *jeden.*

Nejvíce se liší skloněni dvojného počtu muž. a střed. *dwa* (osobně *dwaj*), žen. *dwie* a *oba* (*obaj*), *obie.*

Nom. Akk.	dwa, dwie.		oba, obie.
Gen. Lok.	dwu.		obu.
Dat. Soc.	dwiema.		obiema.

Nyní však již také píší Gen. Lok. *dwóch*, *obóch*, Dat. *dwóm*, *obóm*, Soc. *dwoma*, *oboma.*

Obadwa, *obudwu* a t. d. Malopolské *obydwa*, *obydwuch*, *obydwóm* a t. d.

Trzy a *cztéry* podobny jsou v sklon. statným; v mužském pohlaví píší osobně *trzéj cztéréj.*

N. A.	trzy,	cztéry.
G. L.	trzech,	cztérech.
Dat.	trzem,	cztérem.
Soc.	trzema,	cztérma i cztérema.

Pięć, sześć, siedm, ośm a t. d. až *dziewięćdziesiąt dziewięć*, dělají Akkusativ jako Nominativ; ve všech ostatních pádech přivěšuje se *iu*.

N. A. pięć,	ośm,	dziewięć,	dziesięć.
Gen. od pięciu,	ośmiu,	dziewięciu,	dziesięciu.

Dat. k pięciu, ośmiu, dziesięciu osobam. *Lok.* v pięciu, ośmiu dniach. *Soc.* před pięcią, ośmią laty. *Tak také* dwanaście: od dwunastu lat, ku dwunastu latom, we dwunastu latach, před dwunastą laty. *Tak též* dwadzieścia, trydzieści, cztérdzieści: dwudziestu, trzydziestu, cztérdziestu; pięćdziesiąt, sześćdziesiąt až dziewięćdziesiąt: pięciudziesiąt, sześciudziesiąt, dziewięciudziesiąt.

V příslovkách *pięćkroć, sześćkroć, siedmkroć* a t. d. skloňuje se první číslo: *do siedmiukroć, do dziewięciudziesiątkroć.*

Rodová čísla následujícím spůsobem se skloňují:

N. A.	oboje,	dwoje,	troje,	czworo.
Gen.	obojga,	dwojga,	trojga,	czworga.
D. L.	obojgu,	dwojgu,	trojgu,	czworgu.
Soc.	obojgiem,	dwojgiem,	trojgiem,	czworgiem.

Pół a *czwierć* zůstávají jakožto pouhá určovací slovce bez proměny, však jimi určená slova se sklánějí: *pół łokcia, półtora łokcia, za pół lata, za pół złotego, ku pół trzeciemu, po pół talara, po pół lecie, przed pół latem, przed czwierć latem, z pół czwartą kopą jaj.* Máli ale *pół* číslem určena býti, užívá se místo ní *połowa* (staré *połowica*), a tyto jakož i *czwierć* neb *czwartka* se skloňují: *do połowy, dwie połowy, trzy czwierci, z pół czwierci* neb *czwartki* a t. d.

S předložkami *pół* druhdy se skloňovala; pročež příslovky *odpołu* (Gen.), *napoły*, též *wpoły* (množ.).

Czwarty, piąty a t. d. (viz §. 26.) mají po *pół* v Ge-

nitivu místo *ego* jen *a*: *pół czwarta, za pół czwarta-grosza, do pół piąta* (též *pół pięta*) *sta*, v Dat. a Lok. *u*: *po pół szostu talaru, po pół czwartu dniu*. Mužský a střední Sociativ tvoří se jako Genitiv: *z pół piąta* (*złotym*), *pół szosta* (*groszem*). Ženský má *ą*: *z pół piątą* (*librą*).

126. Skloněnj neurčitých čísel.

N. A.	wiele,	-naście,	siła,	kilka.
G. L.	wielu,	-nastu,	siłu,	kilku.
Dat.	wielom,	-nastom,	siłom,	kilkom.
Soc.	wielą,	-nastą,	siłą,	kilką.

Jako *wiele* skloňuje se též *ile*, *tyle*, a z částky též *mało* k. p. *na górę małom wstępną wszystkich poprowadzi*. Místo *wiele* a *kilka* v řeči o osobách též v Nominativu *wielu* a *kilku* se užívá: *gdzie wielu rządzi; kilku pracują* a t. d. Tak také složená: Nom. Akk. *kilkanaście, kilkadziesiąt, kilkaset*, G. L. *kilkunastu, kilkudziesiąt, kilkuset*, Dat. *kilkomnastom, kilkomdziesiąt, kilkomset*, Soc. *kilkunastą, kilkądziesiąt, kilkąset*. Dativ však velmi zřídka přichází, poněvadž místo něho obyčejně Genitiv kladou. Právě tak *kilkatysięcy*. *Trocha, troszka, troszeczka* skloňuje se pravidelně dle *ryba*, ač se obyčejně *trochę, troszkę, troszeczkę*, tak jako v českém *trochu, trošku, trošičku* skoro vždy užívá.

Króć jest v jednotném nesklonné, v množném ale Nom. *-krocie*, Gen. *-kroci* neb *-krociów*, Dat. *-krociom*, Lok. *-kroci* neb *-krociach*, Soc. *-krocmi* neb *-krociami*.

Sto a *tysiąc* jsou dle formy skutečná statná jména; pročež se *sto* dle 1ho (c) skloněnj sklání.

Nom. sto lat. *Akk.* za sto lat.
Gen do sta *neb* stu lat.
Dat. ku stu latom.
Lok. we stu latach, po stu latach.

V Soc. pro sebe *stem, jednym stem*; ale před jinými jmeny zůstává *sto* jakožto určovací číslo bez proměny: *z inymi sto pannami; przed sto laty.*

Dvojný počet *ście* jest jen ještě v Nom. a Akk. v užívání: *dwie ście, za dwie ście złotych.* V *dwu set, ku dwiema stom, we dwu stach, ze dwiema sty* neb *stami* jsou *set, stom, stach, sty, stami* pády množného počtu s dvojným *dwu, dwiema.*

Tysiąc se skloňuje dle 2ho skloněnı́ jmen.

Nom. tysiąc talarów. *Akk.* za tysiąc złotych.
Gen. z tysiąca (jednego), z tysiąca słów.
Dat. tysiącu panom, ku tysiącu latom.
Lok. po tysiącu latach, w tysiącu kopach.

Po tysiącach latach říká se o mnoha tisících letech, pročež také *w tyle tysiącach latach.* Soc. *tysiącem* neužívá se před jinými slovy, než užívá se Genitivu *tysięcy*: *przed tysięcy laty*; chcemeli určitě o mnoha tisících letech mluviti, postaví se zřejmě *wielą* neb *kilką* k tomu: *przed wielą tysięcy laty, z kilką tysięcy ludu.* Soc. *z dwiema tysiącema* má se jen v dvojném počtu užívati, jinak *tysięcy*: *trzema tysięcy, pięciu tysięcy,* zvlášť když počítané následuje: *przed sześciu tysięcy laty.*

Wszystek, wszystka, wszystko má též ještě pády od zastaralého *wesz, wsza, wsze.*

Gedn. Nom.	wszystek	(wesz),	*Ž.* wszystka	(wsza).
Akk.	wszystek	(wesz),	wszystkę	(wszę).
Gen.	wszystkiego	wszego,	wszystkiej	wszéj.
Dat.	wszystkiemu	wszemu,	wszystkiej	wszéj.
Loc.	wszystkiem	wszem,	wszystkiej	wszéj.
Sok.	wszystkim	wszym,	wszystką	wszą.
Mn. Nom.	wszystcy wszyscy	(wszy),	*Ž.* wszystkie	(wsze).
Akk.	wszystkie	(wsze),	wszystkie	(wsze).
G. L.	wszystkich	wszech,	wszystkich	wszech.
Dat.	wszytkim	wszem,	wszystkim	wszem.
Soc.	wszystkimi	wszemi,	wszystkimi	wszemi.

Střední *wszystko, wsze,* Akk. *wszystko, wsze,* množ. *wszystka* místo *wsza,* skloňuje se v ostatních pádech jako mužské *wesz.*

127. Skloňování náměstek.

Osobné náměstky *ja, my, ty, wy,* a vracovací *siebie* mají scela vlastní sklonění:

Gedn.	*Nom.*	ja.	ty.	
	Akk.	mnie, mię.	ciebie, cię.	siebie, się.
	Gen.	mnie.	ciebie.	siebie.
	D. L.	mnie, mi.	tobie, ci.	sobie, si.
	Soc.	mną.	tobą.	sobą.
Množ.	*Nom.*	my.	wy.	
	A. G. L.	nas.	was.	
	Dat.	nam.	wam.	
	Soc.	nami.	wami.	

Genitiv v jednotném zastupuje tedy také Akkusativ. Ano i v množném jsou staří Akkusativi *ny, wy,* dávno od Genitivů *nas, was* vypuzeni. V jednotném jest Lokal, jako větším dílem při statných jmenech, Dativu, v množném pak, jako u přídavných, Genitivu roveň. *Siebie* a t. d. vstahuje se též na množný počet, pročež jest zde *sobie* Dativ a také Lokal: *my o sobie, wy o sobie, oni o sobie nic niewiedzieli.*

V dvojném bývalo:

N. A. na, *Ž. s.* nie, *G. L.* najú, *D. S.* nama.
wa, — wie, wajú wama.

Pády (s přírostky *n, b*) *mnie, mnie, ciebie, tobie, siebie, sobie* jsou s důrazem, a kladou se 1) na počátku průpovědi, 2) po předložce, 3) po slovese neb jiných slovech jen tehdáž, když je důrazem povýšiti chceme. V jiných případnostech kladou se krátké *mię, cię, się, mi, ci, si,* ač se místo *si,* kteréž se jen v sprostém lidu zachovalo, u vycvičených vždy *sobie* nachází. Velmi zřídka se na-

lezá *na cię, mimo się, na się, w się,* místo *na ciebie, mimo siebie, na siebie, w siebie.*

128. Tak jako *mnie,* a t. d. ne od *ja,* nobrž od straceného Nominativu tvořeno jest, tak také není *jego* od *on,* nobrž od zastaralého *i* s přírostkem *en*: *jen,* střed. *je,* žen. *ja,* jehožto místo nyní *on* zastupuje. *On* skloňuje se takto:

Gedn.	*Nom.*	on,	*Ž.* oño,	*S.* ona.
	Akk.	jego,	je,	ję, ją.
	Gen.	jego,	jego,	jéj.
	Dat.	jemu,	jemu,	jéj.
	Lok.	o niém,	o niém,	o niéj.
	Soc.	im,	im,	ją.
Množ.	*Nom.*	oni,	*S.* one,	*Ž.* ony.
	Akk.	je,	je,	je.
	Gen.	ich,	ich,	ich.
	Dat.	im,	im,	im.
	Lok.	o nich,	o nich,	o nich.
	Soc.	imi,	imi,	imi.

Mužský Akkusativ *ji* (v rukopisech a starých tiscích stojí *gi*), jakož i potažné *jenż, jenże* jsou již zastaraly. V množném mužský i ženský Akkusativ životných osobných jest též roveň Genitivu: *ich.*

Po předložce přechází *j* v *n*, pročež místo *jego, jemu* a t. d. po všech předložkách vždy *niego, niemu* a t. d. státi musí:

Gedn.	*Akk.*	zań,	za nie,	za nią.
	Gen.	z niego,	z niego,	z niéj.
	Dat.	ku niemu,	ku niemu,	ku niéj.
	Lok.	przy niém,	przy niém,	przy niéj.
	Soc.	z nim,	z nim,	z nią.
Množ.	*Akk.*	po nie,	za nie,	przez nie.
	Gen.	od nich,	z nich,	u nich.
	Dat.	ku nim,	przeciw nim,	przeciwko nim.
	Lok.	w nich,	przy nich,	o nich.
	Soc.	z nimi,	za nimi,	przed nimi.

Od *jego, jemu* jsou *go, mu* dovolená skracování, kteráž však jen po jiných částkách řeči v průpovědi státi mohou, neklademe-li se v ně důraznosti: *widziałem go, dałem mu to.*

Akkusativ *ni* (*n-ji*) skracuje se často po předložkách *o, na, za, po,* ano i po *w, z, nad, pod, przed, przez: oń, nań, zań, poń, weń, seń, nadeń, podeń, przedeń, przezeń.* Ano i po předložkách *do, dla: doń, dlań* skracují nedůsledně.

V Instrumentalu se říká *nim, nią, nimi,* bez předložky místo *im, ją, imi* skoro vždycky.

129. Ukazovací *ten, to, ta,* skloňuje se jako *jeden, jedna, jedno.*

Gedn.	*Nom.* ten,	tento,	*Ž.* tą,	tato.
	Akk. ten,	tento,	tę,	tęto.
	Gen. tego,	tegoto,	téj,	téjto.
	Dat. temu,	temuto.	téj,	téjto.
	Lok. tém,	témto,	téj,	téjto.
	Soc. tym,	tymto,	tą,	tąto.
Množ.	*Nom.* ci,	cito,	te,	teto.
	Akk. te,	teto,	te,	teto.

Gen. tych, *Dat.* tym. *Soc.* tymi.

Střední *to* má v Akk. *to,* v množném Nom. a Akk. *te.* Právě tak *onen, ono, ona,* a *ów, owo, owa,* Gen. *onego, onegono,* Dat. *onemu, onemuno* a t. d.

Tyż, też, taż sklání se scela jako *prawy* (B): *tegoż, temuż, też.* Tak také *który* a *któryż, którego, któremu, któregoż* a t. d.

130. *Sam, samo, sama,* skloňuje se v Nom. a Akk. jako *mamin.* Mužský Akkusativ, *sam* dosazuje s Genitivem *samego,* žen. *samę,* střed. *samo*; množ. Nom. *sami, samy, samy,* Akk. *samy, samy, samy.* Ostatní pády má s přídavným jménem *samy, same, sama,* kteréž se s náměstkou *sam, samo, sama* míchati nesmí, stejny. *Dziecię*

samo jeszcze niechodzi; co śmy pili, było same wino. Pro samę piękność ją kochał; samą wodę pije.

131. *Nasz, nasze, nasza*, a *wasz, wasze, wasza* mají v Akkus. *nasz, nasze, naszę, wasz, wasze, waszę*, v množ. Nom. *nasy* (*nasi*), *nasze, nasze*. Akk. *nasze* ve všem pohlaví. V jiných pádech se řídí dle *jego: naszego, naszemu, naszem, naszym*, množ. *naszych, naszym, naszymi* (*naszemi*).

Od *mój, twój, swój* skracuje se střední *moje, twoje, swoje* v *me, twe, swe*, a ženské *moja, twoja, swoja* v *ma, twa, swa*.

Mužské.

Jd. N. A.	mój,		twój,		swój.	
Gen.	mojego,	mego,	twojego,	twego,	swojego,	swego.
Dat.	mojemu,	memu,	twojemu,	twemu,	swojemu,	swemu.
Lok.	mojém,	mém,	twojém,	twém,	swojém,	swém.
Soc.	moim,	mym,	twoim,	twym,	swoim,	swym.
Mn. Nom.	moi,		twoi,		swoi.	
Akk.	moje,	me,	twoje,	twe,	swoje,	swe.

Ženské.

Jd. N. A.	moje,	me,	twoje,	twe,	swoje,	swe.
Gen.	mojego,	mego,	twojego,	twego,	swojego,	swego.
G. D. L.	mojéj,	méj,	twojéj,	twéj,	swojéj,	swéj.
Soc.	moją,	mą,	twoją,	twą,	swoją,	swą.
Mn. N. A.	moje,	me,	twoje,	twe,	swoje,	swe.

Střední.

Jd. Nom.	moja,	ma,	twoja,	twa,	swoja,	swa.
Akk.	moję,	mą,	twoję,	twą,	swoję,	swą.
Mn. N. A.	moje,	me,	twoje,	twe,	swoje,	swe.

Gen. Lok. pro vše pohlaví: *moich, mych*; Dat.

moim, mym, Soc. *moimi, mymi* neb *mojemi, memi* tedy scela dle B.

132. *Jéj* (ejus) se vstahuje na ženskou osobu k. p. *jéj syn, jéj córka, jéj dziécię*, a nesklońuje se v polském, ačkoli se *czyj, czyja, czyje* scela podlé C. skloňuje.

Jedn.	*Nom.*	czyj syn?	jéj syn,
	Akk.	czyj kapelusz?	jéj kapelusz.
	Gen.	czyjego syna?	jéj syna.
	Dat.	czyjemu synu?	jéj synu.
	Lok.	o czyjém synu?	o jéj synu.
	Soc.	z czyim synem?	z jéj synem.
Množ.	*Nom.*	czyji synowie?	jéj synowie.
	Akk.	czyje kapelusze,	jéj kapelusze.
	Gen.	czyich synów?	jéj synów.
	Dat.	czyim synom?	jéj synom.
	Lok.	o czyich synach?	o jéj synach.
	Sok.	z czyimi synami?	z jéj synami.

V ženském pohlaví.

Jedn.	*Nom.*	czyja matka?	jéj matka.
	Akk.	czyję matkę?	jéj matkę.
	Gen.	od czyjéj matki?	od jéj matki.
	Dat.	ku czyjéj matce?	ku jéj matce.
	Lok.	o czyjéj matce?	o jéj matce.
	Soc.	s czyją matką?	z jéj matką.
Množ.	*N. A.*	czyje córki?	jéj córki.
	Gen.	czyich córek?	jéj córek *a t. d.*

Někteří v množném skloňují *jéj* jako *czyj*.

133. *Ki, kto, co* se takto skloňují:

Nom.	ki,	kto,	co (cze).
Akk.	—	—	co (cze).
Gen.	kiego,	kogo,	czego.
Dat.	kiemu,	komu,	czemu.
Lok.	o kiém,	o kiém,	o czém.
Inst.	kim,	kim,	czym.

Ki též *kiż* jest též množného počtu schopno: *ki, kich* (*djabłów*), *kim, o kich, kimi* (*djabły*) dle B. *Niekto, nikt* místo *nikto, ktożkolwiek* řídí se dle *kto: niekogo, nikogo, kogożkolwiek, komużkolwiek: cokolwiek* ale *nieco* a *nic* dle *co; czegokolwiek, nieczego, niczego* a t. d. Nominativ *cze* jest zastaralý. Akkusativ *cze* skracovali staří tak jako Čechové po některých předložkách v *cz*: *ocz, wecz, nacz, zacz, secz, przecz* místo *o cze, we cze, na cze, za cze, se cze, przez cze.* Přivěsíli se k *cze* potažné *ż*, nesmí se *e* vypouštěti: *oczeż, naczeż, zaczeż, proczèż*, nyní ale se říká *o co, w co, na co, s co, przez co. W niwecz* místo *w nic*, jest předložka *w* dvakrát.

ČASOVÁNÍ SLOVES.

134. Označení osob v přítomném čase.

Osoby časův označují se připojenými zvuky, kteříž nic jiného nejsou, než zastaralé neb skrácené náměstky.

Východy:

1. *-m*, 2. *-si*, 3. *-t*; mn. 1. *-my*, 2. *cie*, 3. *-ą*, má samostatné sloveso, jehož přítomný čas od kořene *jes* tvořen jest:

jestem	*místo* jes-m,	jeste-śmy	*místo* jeś-my.
jesteś	— jes-si,	jesteś-cie	— jeś-cie.
jest	z jes-t,	są	— jes-ą.

V dvojném:

1. *m.* swa, *ż. s.* świe *místo* jes-wa, jeś-wie.
2. — sta, — ście — jes-ta, jeś-cie.

Východy:

1. *-ch*, 2. *-s*, mn. 1. *-chom* (*-chmy*, *-śmy*), 2. *ście*, jsou už scela zastaralé, ano i spojovací částečka *by* má nyní *bym* místo *bych*, *byś* (st. *by*), *byśmy* místo *bychom* (*bychmy*, st. též *bychomy*), *byście*; *by* znamená nyní 3tí osobu jednotného i množného počtu. Staří mívali v množném 3tí osobu *bychą* (sl. též *byszę*). V dvojném *byswa* místo *bychwa* (*bychowa*), *byświe* místo *bychwie* (*bychowie*), *bysta*, *byście*. Viz §. 47. Scela zastaralý jest první minulý čas: *biech*, *bie*, *bie* (opětavě *biesze*, *biejesze*), *biechom*, *bieście*, *biechą* (sl. též *bieszę*). Dvojný: *biechwa* (*biechowa*), *biechwie* (*biechowie*), *biesta*, *bieście*.

Tak se též znamenávaly osoby na prostém minulém

čase jiných sloves: 1. *pich*, 2. *pi*, 3. *pi*, mn. 1. *pichom*, 2. *piście*, 3. *pichą* (sl. *piszę*); *stach*, *sta*, *sta* (opětavě *stasze*), *stachom*, *staście*, *stachą*; *bieżech*, *bieże* (opětavě *bieżesze*), *bieżechom* (též *bieżechomy*) *bieżeście*, *bieżechą*. Dvojný: *pichwa* (*pichowa*), *pichwie* (*pichowie*), *pista piście* a t. d. Viz §. 45.

Obyčejná označování všem ostatním slovesům jsou:

	(a)	(b)	(c)
Jedn.	ę, ię,	-ię,	-am.
	-esz,	-isz,	-asz.
	-e,	-i,	-a.
Množ.	-emy,	-imy,	-amy.
	-ecie,	-icie,	-acie.
	-ą,	-ią, eją,	-ają.

V polském tak jako v našem jazyku se *t* 3tí osoby v jedn. i množ. dávno stratilo. V ruském je ještě posavád mají: *budet*, *budut*.

(a) *J.*	będę,	mnę,	mażę,	trę,	łgę,	ciekę.
	będziesz,	mniesz,	mażesz,	trzesz,	łżesz,	cieczesz.
	będzie,	mnie,	maże,	trze,	łże,	ciecze.
Mn.	będziemy,	mniemy,	mażemy,	trzemy,	łżemy,	cieczemy.
	będziecie,	mniecie,	mażecie,	trzecie,	łżecie,	cieczecie.
	będą,	mną,	mażą,	trą,	łgą,	cieką.

Dvojný býval: *będziewa*, *będziewie*, *będzieta*, *będziecie*; *mniewa*, *mniewie*, *mnieta*, *mniecie*; *mażewa*, *trzewa*, *łżewa*, *cieczewa* a t. d. Od *będę* byl také prostý minulý *będziech*, *będziesze*.

Po otevřené původní syllabě, jako po *bi*, *my* a t. d. může se *ę* toliko pomocí *j* zavěsiti: *biję*, *myję*. Tak také *piszę*, *skaszę* místo *píšu*, *skáču*.

(b) *J.*	widzę,	walę,	gonię.
	widzisz,	walisz,	gonisz.
	widzi,	wali,	goni.
Mn.	widzimy,	walimy,	gonimy.
	widzicie,	walicie,	gonicie.
	widzą,	waleją,	gonią.

(c) *J.* znam, chowam, zżymam się, wyganiam.
znasz, chowasz, zżymasz się, wyganiasz.
zna, chowa, zżyma się, wygania.
Mn. znamy, chowamy, zżymamy się, wyganiamy.
znacie, chowacie, zżymacie się, wyganiacie.
znają, chowają, zżymają się, wyganiają.

Východ *am* pošel z *aję*, pročež ještě *zraję* neb *zram*, *graję* neb *gram*, st. *kaję się* neb *kam się*. Mimo to jsou ještě *laję* a *taję* v obyčeji. *Daję* přítomný, *dam* budoucí. Všecka ostatní slovesa, ješto před *ć* v neurčitém *a* mají, už několiko věků na *aję* nevycházejí, nobrž na *am*.

Dvojný bývá: *widziewa*, *walewa*, *wyganiawa*, *goniwa*, *znajewa*, *kopajewa* a t. d.

135. Spůsob rozkazovací.

Celé časování rozkazovacího spůsobu jest poznačení 2hé osoby v jednotném a 1ní a 2hé osoby v množném, při čemž k pozorování jest, že 2há osoba v obou počtech také za třetí platí.

Jedn. 1.	-i,	*Množ.*	-iémy, -iécie.
2.	-j,		-jmy, jcie.
3.	-'.		-my, -cie.
4.	-aj,		-ajmy, ajcie.
5.	-jéj,		-iéjmy, iéjcie.

1) V první případnosti bývá *i* místo *ę*, *ię*:

gnę:	gni,	gniémy,	gniécie.
żnę:	żni,	żniémy,	żniécie.
poślę:	pośli,	poślémy,	poślécie.
melę:	mli,	mlémy,	mlécie.
śpię:	śpi,	śpiémy,	śpiécie.
czczę:	czci,	czciémy,	czciécie.
mszczę:	mści,	mściémy,	mściécie.

2) V druhé případnosti přichází *j* (místo *i*) na místo *ję*:

a) laję:	laj,	lajmy,	lajcie.
przeję:	przéj,	przéjmy,	przéjcie.
grzeję:	grzéj,	grzéjmy,	grzéjcie.
wieję:	wiéj,	wiéjmy,	wiéjcie.
st. mieję:	miéj,	miéjmy,	miéjcie.
b) piję:	pij,	pijmy,	pijcie.
biję:	bij,	bijmy,	bijcie.
szyję:	szyj,	szyjmy,	szyjcie.
ryję:	ryj,	ryjmy,	ryjcie.
myję:	myj,	myjmy,	myjcie.
kryję:	kryj,	kryjmy,	kryjcie.

Od *ę* jest *lij, lijcie*; od formy *leję*: *léj, léjcie.*

V třetí případnosti se *i*, kteréžby na místo *ę*, *ię* přijíti mělo, pohlcuje a nad zvučkou se klade *'*:

będę:	bądź,	bądźmy,	bądźcie.
wiozę:	wieź,	wieźmy	wieźcie.
żonę,	żeń,	żeńmy,	żeńcie.
mażę:	maż,	mażmy,	mażcie.
ścielę:	ściel,	ścielmy,	ścielcie.
gonię:	goń,	gońmy,	gońcie,
siedzę:	siedź,	siedźmy,	siedźcie.
chwycę:	chwyć,	chwyćmy,	chwyćcie.
milczę:	milcz,	milczmy,	milczcie.

Tak také *mielę*: *miel, mielmy, mielcie,* a podlé ní obdoby (analogie) *mli, mlímy, mlécie,* neurč. *mleć.* Více skrácených rozkazovacích spůsobů viz svrchu §. 32.

k) V čtvrté případnosti přichází *aj, iaj,* na místo *am, iam.*

dam:	daj,	dajmy,	dajcie.
znam:	znaj,	znajmy,	znajcie.
kopam:	kopaj,	kopajmy,	kopajcie.
wołam:	wołaj,	wołajmy,	wołajcie.
wyganiam:	wyganiaj,	wyganiajmy,	wyganiajcie.

Starý dvojný: *gniewa, gnieta, lajwa, bądźwa, dajwa, klaniajwa się.*

Všecko ostatní odvozování rozkazovacího od třetí

osoby oznamovacího jest přepiato a proti analogii, jako: *rwiéj, tżéj, mrzéj, zawrzéj, rozedrzéj, schniéj, tniéj* místo prostého, nenuceného a s pověchnou výslovností se srovnávajícího *rwi, tży, mrzy, zawrzy, rozedrzy, schni, tni* a t. d. Viz též §. 147.

136. Poznačování pohlaví.

Pohlaví se jak na činných příčestích (*-ł, -ął, -ał, -ił, at*) tak na trpných (*-t, -ion, -an*) v jednotném i množném právě tak poznačuje, jako na náměstce *on, ona, ono*, mn. *oni, y, y*.

ł: miótł, miotła, miotło, *M.* mietli, miotły, miotły.
ął: mnął, mnęła, mnęło, mnęli, mnęły, mnęły.
ał: siedział, siedziała, siedziało, siedzieli, siedziały, siedziały
ił: chodził, chodziła, chodziło, chodzili, chodziły, chodziły.
ał: znał, znała, znało, znali, znały, znały.
t: dobyt, dobyta, dobyto, dobyci, dobyty, dobyty.
ion: miocion, miociona, miociono, miocieni, miociony, miociony.
an: kopan, kopana, kopano, kopani, kopany, kopany.

Poněvadž pak minulí časové od příčestí se tvoří, patrno jest, proč v minulých časech (oznamovacího a spojovacího) pohlaví se rozeznává; *pytałem się, pytałam się, pytałom się* a t. d.

V starém dvojném bývalo pro mužské *a*, pro žen. i střed. *ie* (*e*) *miotła swa, mietle świe, goniena sta, gonienie ście, bita swa byta, bicie świe byle.*

V příčestném spůsobě, jejž přestupovací (transgressiv neb gerundiv) jmenujem, neznamenají Poláci ani pohlaví ani počtu: st. *sąc, rzkąc, będąc, prosząc, mitując.* §. 47.

V minulém přestupovacím: *bywszy, rzekszy, prawiwszy, prosiwszy, mitowawszy.*

137. Znakové časování.

I. *-ę, -ć, -t*: po hrubých spoluzvučkách.
II. *-ję, -ć, t*: po samohlásce původní syllaby.

III. -ę, -ądź, ąt: po n.
IV. -ię, -ieć, -iat (-eć, -at).
V. -ię, -ić, -it.
VI. -am, -ać, at: Rozk. aj, Přestup. ając.
VII. -iejȩ, -ieć, -iat: — iaj, — iając.

138. První tři časování.

	I.	II.	III.
	Oznamovací přítomný.		
Jedn.	1. wiozę,	piję,	lnę.
	2. wieziesz,	pijesz,	lniesz.
	3. wiezie,	pije,	lnie.
Množ.	1. wieziemy,	pijemy,	lniemy.
	2. wieziecie,	pijecie,	lniecie.
	3. wiozą,	piją,	lną.
	Rozkazovací.		
Jedn.	2. wieź,	pij,	lni.
Množ.	1. wieźmy,	pijmy,	lniémy.
	2. wieźcie,	pijcie,	lniécie.
	Přestupovací přítomný.		
	wiozący,	pijąc,	lnąc.
	Neurčitý.		
	wieźć,	pić,	lnąć.
	Minulý čin. příčestí.		
Jedn.	*m.* wiózł,	pił,	lnął.
	ž. wiozła,	piła,	lnęła.
	s. wiozło,	piło,	lnęło.
Množ.	*m.* wieźli,	pili,	lnęli.
	ž. wiozły,	piły,	lnęły.
	s. wiozły,	piły,	lnęły.
	Minulý trp. příčestí.		
Jedn.	*m.* wiezion,	pit,	lnięt.
	ž. wieziona,	pita,	lnięta.
	s. wieziono,	pito,	lnięto.

Množ.	*m.* wieźieni,	pici,	lnięci.
	ž. wieziony,	pity,	lnięty.
	s. wieziony,	pity,	lnięty.
Přest. minul.	wiózszy,	piwszy,	lnąwszy.

Budoucí *powiozę, wypiję, polnę,* časují se jako v přítomném, trvalejší však budoucí čas od *pić* tvoří se s pomocným slovesem *będę*, kteréž se zrovna jako *wiozę* časuje, a sice na dvojí: 1) kladeli se pomocné napřed, musí následovati příčestí minulého času; 2) pakli pomocné následuje, předkládá se neurčitý:

1)	*J.* 1.	będę pił	*Mn.* 1.	będziemy pili.
	2.	będziesz pił,	2.	będziecie pili.
	3.	będzie pił,	3.	będą pili.
2)	*J.* 1.	pić będę,	*Mn.* 1.	pić będziemy.
	2.	pić będziesz,	2.	pić będziecie.
	3.	pić będzie,	3.	pić będą.

K 1mu (*wiozę*) náležejí také taková na *ę*, ježto *-ł* v příčestí, a *ć* v neurčitém zrovna na předcházející spolu-zvučku (*w, r*) nezavěšují nobrž před *ł* a *ć* vkládají *a* neb *e*, jako *zwę : zwał, zwać; żrę: żarł, żrzeć*; *urę : marł, mrzeć; drę : darł, drzeć.* Z ohledu těchto časů sahá *eł* v 4té, *ał* v 6té časování. Tak také náležejí *sypę, sypię* k 1mu, jich pak neurčitý s ostatními obdobnými časy k 6mu.

K 2mu (*piję*) náležejí též všecka slovesa na *ję*, ač se jich druhá polovička též k 4tému a 6tému blíží, jako *melę, mlał, mleć*, pročež trpné příčestí *mlet* dle 2ho, *mlon* dle 4ho časování; *chcę, chcesz, chce* dle 2ho, *chciał, chcieć*, Rozk. *chciéj*, dle 7ho. Tak se *pośle, ścielę, kolę, mażę, miłuję*, z polovice dle 2ho časují, ač neurč. s ostat. časy k 6mu náleží.

II.	*Příč.*	mażę,	VI.	*Neurč.*	mazać.
	Rozk.	maż,		*Čin. příč.*	mazał.
		mażcie,		*Trp. příč.*	mazan.
	Přest.	mażąc,		*Přest. min.*	mazawszy.

Právě tak *liżę, lizać, wzeszę, czesać, miocę, miotać. Miłuję* dle 2ho, *miłuję, miłuj, miłując*, dle 6ho *miłować, miłowan, miłowawszy.*

K třetímu náležejí také *dmę, dmąć. Jmę* ale a *pnę, tnę, żnę, zacznę* (*naczną, poczną*), a krátký budoucí *stanę* jen z 1ní polovice, neboť v 2hé polovici, t. j. v neurčitém a v příčestích do 2ho časování přecházejí.

jmę:	jął,	jęt,	jąwszy,	jąć.
pnę:	piął,	pięt,	piąwszy,	piąć.
tnę:	ciął,	cięt,	ciąwszy,	ciąć.
żnę:	żął,	żęt,	żąwszy,	żąć.
zacznę:	zaczął,	zaczęt,	zacząwszy,	zacząć.
stanę:	stał,	—	—	—

Od *weźmę: wziął, wzięł, wziąwszy, wziąć,* Rozk. *weź, weźmy, weźcie*; *żonę,* Rozk. *żeń,* náleží k 1mu, neurčitý *gnać* a příčestí *gnał, gnan* k 6mu.

Taková slovesa na *nę*, která *nę* po zavřené syllabě, jako *padnę, siadnę, ciągnę*, neb po dvou spoluzvučkách beze samohlásky, jako *schnę, tknę, dotknę*, přivěšují, odvrhují ráda v činném příčestí *nę*, a na ten spůsob přecházejí, aspoň z ohledu tohoto času, v 1ní časování: *padł, siadł, ciągł, zaprzągł, schł.* Viz výše 2hou formu §. 30. (2).

139. Časování čtvrté, sedmé a páté.

Přítomný.

	IV.	VII.	V.
Jedn. 1.	wonię,	tępieję,	gonię.
2.	wonisz,	tępiejesz,	gonisz.
3.	woni,	tępieje,	goni.
Množ. 1.	wonimy,	tępiejemy,	gonimy.
2.	wonicie,	tępiejecie,	gonicie.
3.	wonią,	tępieją,	gonią.

Rozkazovací.

Jedn. 2.	woń,	tępiéj,	goń.
Množ. 1.	wońmy,	tępiéjmy,	gońmy.
2.	wońcie,	tępiéjcie,	gońcie.

Přestupovací.

woniąc,	tępiejąc,	goniąc.

Neurčitý.

wonieć, tępieć, gonić.

Minulý činného přičestí.

Jedn.	*m.*	woniał,	tępiał,	gonił.
	ž.	woniała,	tępiała,	goniła.
	s.	woniało,	tępiało,	goniło.
Množ.	*m.*	wonieli,	tępieli,	gonili.
	ž.	woniały,	tępiały,	goniły.
	s.	woniały,	tępiały,	goniły.

Minulý trpného přičestí.

Jedn.	*m.*	wonion,	tępion,	gonion.
	ž.	woniona,	tępiona,	goniona.
	s.	woniono,	tępiono,	goniono.
Množ.	*m.*	wonieni,	tępieni,	gonieni.
	ž.	woniony,	tępiony,	goniony.
	s.	woniony,	tępiony,	goniony.

Přestupovací minulý.

woniawszy, tępiawszy, goniwszy.

Krátcí budoucí časové s předložkou (*powonię, dogonię*) řídí se dle přítomného. Při opsaných budoucích časech časuje se toliko pomocné sloveso: *będę woniał, o, a, będziesz woniał, o, a, będę tępiał, o, a* a t. d. aneb: *wonieć będę, wonieć będziesz, tępieć będę* a t. d.

K 7mu náležejí 1) všecka začínavá na *ieć*, jako *tleć, słabieć, modrzeć, jaśnieć, tucznieć, zemdleć, wiétrzeć* atd., pročež 3tí osoba množ. *ieją; tuczniejąc*, Rozk. *tuczniéj*, Přestup. *tuczniejąc*. Tak též *umieć, rozumieć, śmieć*, ačkoli tato i se svými složenými v první osobě *iem* místo *eję* mají: *umiem, rozumiem, śmiem*. Některá jiná slovesa 3tí formy, která sice opětavá nejsou, přece však trvalejší jednání vyjevují, jako *boleć, musieć, należeć, przynależeć*.

Pro dosavadní neanalogický pravopis třeba podotknouti, že východy *isz, i, imy, icie, ić, it, ita, ito, ilj, ity, iwszy* po *rz, ż, sz, cz* s ypsilonem se píší: *patrzysz, patrzy,*

patrzymy, patrzycie, patrzyć, patrzył, patrzyła, patrzyło, patrzyli, patrzyły, patrzywszy; leżysz, leży, leżymy, leżycie; gorszysz, gorszy, gorszyć, gorszył, gorszywszy; toczysz, toczy, toczyć, toczył, toczywszy a t. d.

140. Šesté časování mimo některé časy z sedmého.

VI.

Přítomný.

Jed. 1. wołam,
2. wołasz.
3. woła,
Mn. 1. wołamy,
2. wołacie,
3. wołają.

Činné příčestí.

Jed. m. wołał,
ž. wołała,
s. wołało,
Mn. m. wołali,
ž. wołały,
s. wołały.

Rozkazovací.

Jed. 2. wołaj.
Mn. 1. wołajmy.
2. wołajcie.

Přestupovací přítomný.

wołając.

Neurčitý.

wołać.

Trpné příčestí.

Jed. m. wołan.
ž. wołana.
s. wołano.
Mn. m. wołani.
ž. wołany.
s. wołany.

Přestupovací minulý.

woławszy.

Tak jest v 6tém časování 3tí osoba množného počtu v přítomném *ają*, přestup. *ając*: *wołają*, *wołając*, v 7mém ale *ieją*, *iejąc*: *tępieją*, *tępiejąc*, v rozkazov. *ają*: *wołają*, *iéj*: *tępiéj*, v neurčit. *ać*: *wołać*, *ieć*: *tępieć*, v min. čin. příč. *ał*: *wołał*, *iał*: *tępiał*, trp. *an*: *wołan*, *ion*: *tępion*.

141. Časování slovesa *jestem*, s opsanými časy.

Oznamovací přítomný.

	1.	2.	3.
Jedn.	jestem,	jesteś,	jest.
Množ.	jesteśmy,	jesteście,	są.

Minulý.

Jedn.	byłem,	byłeś,	był (jest).
	byłam,	byłaś,	była.
	byłom,	byłoś,	było.
Množ.	byliśmy,	byliście,	byli (są).
	byłyśmy,	byłyście,	były.
	byłyśmy,	byłyście,	były.

Budouci.

Jedn.	będę,	będziesz,	będzie.
Množ.	będziemy,	będziecie,	będą.

Jako pomocné sloveso: *będę wołać*, neb *wołać będę*.

Rozkazovací.

Jedn.	—	bądź,	bądź.
Množ.	bądźmy.	bądźcie,	bądźcie.

Žádací nedominulý.

Jedn.	był-bym,	był-byś,	był-by.
	była-bym,	była-byś,	była-by.
	było-bym,	było-byś,	było-by.
Množ.	byli-byśmy,	byli-byście,	byli-by.
	były-byśmy,	były-byście,	były-by.
	były-byśmy,	były-byście,	były-by.

Předminulý.

Jedn.	byłbym był,	byłbyś był,	byłby był.
	byłabym była,	byłabyś była,	byłaby była.
	byłobym było,	byłobyś było,	byłoby było.
Množ.	bylibyśmy byli,	bylibyście byli,	byliby byli.
	byłybyśmy były,	byłybyście były,	byłyby były.
	byłybyśmy były,	byłybyście były,	byłyby były.

Neurčitý: być (*chybně* bydź).

Příčestí.

Činné.	*Trpné.*
Jedn. był, była, było.	(byt, byta, byto).
Množ. byli, były, były.	(byci, byty, byty).

Přestupovací.

Přítomný.	*Minulý.*
będąc.	bywszy.

Jestem a t. d. s částečkou *nie* spojeno: *niejestem, niejesteś, niejest, niejesteśmy, niejesteście, niesą; byłem: niebyłem* a t. d. posud píší odděleně *nie*.

Jesteś, když po jiných částkách řeči stojí, skracuje se v *eś, ś*, a připojuje se k nim: *byłeś, byłoś; tyś błazien; wiém, żeś tu był, byłbyś rad.*

Minulý čas *był jest*, také jen *był* v 3tí osobě, a *byli* místo *byli są*.

Rozk. *bądź*, s důrazným *ź*: *bądźże, bądźmyż, bądźcież*. Budoucí *będę*, v složení též *zbędę, dobędę, nabędę, odbędę, przebędę, przybędę*.

Žádací *byłbyś*, u starých jen *byłby* též v 2hé osobě; *bylibyśmy, bylibyście, byliby*.

Příč. trp. *był*, užívá se jen v složených z *być*, ježto činný význam mají: *dobył, odbył, nabył*; přece však jest slovesné *bycie* od *był*.

142. Opětavé *bywać, bywam*, a složená *dobywam, nabywam*, kteréžto jako přecházející též trpného příčestí schopna jsou, skloňují se scela pravidelně dle 6ho.

Přít. bywam, bywasz, bywa *atd.*
Min. bywałem, bywałeś *atd.*
Bud. bywać będę, *neb* będę bywał, a, o *atd.*
Rozk. bywaj, bywajmy, bywajcie.
Žád. min. I. bywałbym, bywałby *atd.*
Žád. min. II. byłbym bywał *neb* bywałbym był.
Neurč. bywać.
Příč. čin. bywał, bywała, bywało *atd.*
Příč. trp. dobywan, nabywan.
Přest. přít. bywając, *min.* bywawszy.

143. Časování slovesa *żonę* a jeho opětavého *gonię*, se všemi opsanými časy.

Přítomný čas *żonę* atd. jest velmi zřídka v užívání, lepší spisovatelé dosazují jej slovem *pędzę* a horší z něho spotvořili nesnosné *gnam, gnasz, gna, gnamy, gnacie,*

gnają, tak jako kdyby někdo *bram*, *brasz*, *bra* místo *biorę*, *bierzesz*, *bierze* psáti chtěl.

Oznamovací přítomný.

Jedn.	żonę,	gonię.
	żeniesz,	gonisz.
	żenie,	goni.
Množ.	żeniemy,	gonimy.
	żeniecie,	gonicie.
	żoną,	gonią.

Minulý I.

Jedn.	gnałem, am, om,	goniłem, am, om.
	gnałeś, aś, oś,	goniłeś, aś, oś.
	gnał, a, o (jest),	gonił, a, o (jest).
Množ.	gnaliśmy, yśmy, yśmy,	goniliśmy, yśmy, yśmy.
	gnaliście, yście, yście,	goniliście, yście, yście.
	gnali, y, y (są).	gonili, y, y (są).

Minulý II.

Jedn.	byłem gnał, a, o,	byłem gonił, a, o.
	byłeś gnał, a, o,	byłeś gonił, a, o.
	był (jest) gnał, a, o,	był (jest) gonił, a, o.
Množ.	byliśmy gnali, y, y,	byliśmi gonili, y, y.
	byliście gnali, y, y,	byliście gonili, y, y.
	byli (są) gnali, y, y,	byli (są) gonili, y, y.

Budoucí.

Jedn.	pożonę,	będę gonił, a, o	gonić będę.
	pożeniesz,	będziesz gonił, a, o	gonić będziesz.
	pożenie,	będzie gonił, a, o	gonić będzie.
Množ.	pożeniemy,	będziemy gonili, y, y	gonić będziemy.
	pożeniecie,	będziecie gonili, y, y	gonić będziecie.
	pożoną,	będą gonili, y, y	gonić będą.

Rozkazovací.

Jedn. żeń (żeńże), goń (gońże).

Množ.	żeńmy (żeńmyż),	gońmy (gońmyż).
	żeńcie (żeńcież),	gońcie (gońcież).
2.	pożeń *a t. d.*	

Žádací minulý I.

Jedn.	gnał, a, o bym,	gonił, a, o bym.
	gnał, a, o byś,	gonił, a, o byś.
	gnał, a, o by,	gonił, a, o by.
Množ.	gnali, y, y byśmy,	gonili, y, y byśmy.
	gnali, y, y byście,	gonili, y, y byście.
	gnali, y, y by,	gonili, y, y by.

Žádací minulý II.

Jedn.	byłbym gnał, a, o,	byłbym gonił, a, o.
	byłbyś gnał, a, o,	byłbyś gonił, a, o.
	byłby gnał, a, o,	byłby gonił, a, o.
Množ.	bylibyśmy gnali, y, y	bylibyśmy gonili, y, y.
	bylibyście gnali, y, y	bylibyście gonili, y, y.
	byliby gnali, y, y,	byliby gonili, y, y.

Neurčitý.

gnać,	gonić.

Příčestí činné.

Jedn.	gnał, a, o,	gonił, a, o.
Množ.	gnali, y, y,	gonili, y, y.

Příčestí trpné.

Jedn.	gnan, a, o,	gonion, a, o.
Množ.	gnani, y, y,	gonieni, goniony, y.

Přestupovací přítomný.

żonąc,	goniąc.

Budoucí.

pożonąc *a t. d.*	będąc gonił *a t. d.*

Minulý.

gnawszy,	goniwszy.

144. Časování slovesa v trpném.

a) S náměskou *się*.

Oznamovací: přítomný.

Jedn. nazywam się, nazywasz się, nazywa się.
Množ. nazywamy się, nazywacie się, nazywają się.
Min. I. nazywałem się, nazywałeś się *a t. d.*
Min. II. byłem się nazywał, byłeś się nazywał *a t. d.*
Bud. nazywać się będę, nazywać się będziesz *a t. d.*
będę się nazywał, a, o *a t. d.*

Přeceby však při některých činných slovesech, kterých s *się* jako vracovacích se užívá, často obojetnost vzniknouti mohla. Tak *myję się*, *mytem się*, žádné trpné není, proto že se sám míti mohu. Jestli podmět v průpovědi bezživotná věc, nespůsobuje trpné s *się*, žádné obojetnosti: *aż się wszystko naczynie umyje. Iż, jeźli, się obrzezować będziecie*, Gal. 5. 2 a 2. 3. *któryż się obrzezuje* jsou proto méně obojetná, protože se obřízka obyčejně od jiného vykonává. V jiných případnostech bere se trpné příčestí: *byłem myt, będę myt* neb *myty*. Viz svrchu tvoření trpného smyslu. §. 50. též pozn. str. 61.

b) S trpným příčestím.

Wołać: wołan.

Oznamovací přítomný (*s* bywam).

Jedn. wołan, a, o bywam, bywasz, bywa.
Množ. wołani, y, y bywamy, bywacie, bywają.

Minulý (*s* jestem) *jako přítomný.*

Jedn. wołan, a, o jestem, jesteś, jest.
Množ. wołani, y, y jesteśmy, jesteście, są.

Minulý (*s* byłem).

Jedn. wołan, a, o byłem, byłeś, był (jest).
Množ. wołani, y, y byliśmy, byliście, byli (są).

Minulý (*s byłem był*).

Jedn. byłem był, byłeś był, był jest był wołan, a, o.
Množ. byliśmy byli, byliście byli, byli są byli wołani, y, y.

Budoucí.

Jedn. wołan, a, o będę, będziesz, będzie.
Množ. wołani, y, y będziemy, bedziecie, będą.

Rozkazovací.

Jedn. wołan, a, o bądź.
Množ. wołani, y, y bądźmy, wołani, y, y bądźcie.

Žádací: Nedominulý.

Jedn. byłbym, byłbyś, byłby wołan, a, o.
Množ. bylibyśmy, bylibyście, byliby wołani, y, y.

Předminulý.

Jedn. byłbym był, byłbyś był, byłby był wołan, a, o.
Množ. bylibyśmy byli, bylibyście byli, byliby byli wołani, y, y.

Neurčitý: a) wołanu być.

b) *Jed.* wołan być, wołana być, wołano być. *Množ.* wołani być. wołany być. wołany być.

Přestupovací přítomný.

Jedn. wołan, wołana, wołano będąc.
Množ. wołani, wołany, wołany będąc.

Minulý.

Jed. wołan, wołana, wołano bywszy.
Množ. wołani, wołany, wołany bywszy.

Mohou se však nejen přítomný přestupovacího a rozkazovacího, nobrž také ještě i minulý časové s ča-

stotlivým pomocným slovem *bywam* tvořiti: *wołan bywając, wołami bywając; pouczowan bywaj, pouczowani bywajcie; bywałem pouczowan, bywałbym pouczowan.* Obyčejnější jest se zakončením: *pouczowany, a, e.* V. pozn. str. 61.

145. Přímětky k některým časům.

Přítomný.

V *emy* (čas. 1, 2, 3.) odpadává v básních poslední *y*: *będziem, kryjem, miłujem, giniem,* místo *będziemy* atd.

Před *esz, em, ecie* (časov. 1.) přechází *g* v *ż*, *k* v *cz*, ne však před *ę* a *ą*: *łgę, łżesz, łże, łżemy, łżecie, łgą; mogę, możesz, może, możemy, możecie, mogą; wlokę, wleczesz, wlecze, wleczem, wleczecie, wloką.* V sprostém mluvení říkají také *łżę, łżą, wlóczę, wlóczą.*

Ale *r* přechází zde v těchto osobách v *rz*: *wrę, wrzesz, wrze, wrzemy, wrzecie, wrą; prę, przesz, prze, przemy, przecie, prą; mrę, mrzesz, mrzę, mrzemy, mrzecie, mrą; drę, drzesz, drze, drzemy, drzecie, drą; trę, trzesz, trze, trzemy, trzecie, trą.* Tak také *żrę, żrzesz, żrze, żrzemy, żrzecie, żrą.* Místo *sioręmají* Poláci *sram, srasz* atd. *Biorę* a *piorę* mají *bierzesz, bierze, bierzemy, bierzecie, biorą; pierzesz, pierze, pierzemy, pierzecie, piorą.*

146. Minulý.

Pomocné slovce 3tí osoby (*jest, są*) obyčejně v obou minulých časech se vynechává: *był* místo *był jest, byli* místo *byli są, raczył* místo *raczył jest; co się było stało,* místo *co się jest było stało, włożon był* místo *włożon jest był, wykrzesan był* místo *wykrzesan jest był.* Však řídčeji v trpném příčestí: *co wam poruczono, což pisano,* místo *poruczono jest, pisano jest.* Vypouštění *był* v spojovacím, jako 1. Kor. 1. 16: *nad to niewiem, jeźlim kogo drugiego ochrzcił,* místo *jeźlim był — ochrzcił,* není neobyčejno. Marek 15, 44: *jeźliby już umarł,* si jam obiisset. Tak také Jan 11, 32: *Panie,*

byś tu był, nie umarłby by brat mój, kdežto v první sadě *by był* jen slouti může, *si esses*, ne pak *fuisses*. V následce znamená se předminulý čas už určitěji: *nie umarłby był*. Ale také v přední průpovědi měloby to slouti: *byś był tu był*, neb *gdybyś był tu był*.

Vypouštění pomocných slovcí *em* dovolujem sobě jen tehdáž, když je k osobné náměstce *ja* připojujem: *jam tam był*, místo *byłem tam*, v množném se *śmy* vypustiti nemůže: *my śmy go słyszeli*, neb *słyszeli śmy go*.

147. Rozkazovací.

V prvních 5ti časováních se obyčejně *i* rozkazovacího způsobu pohlcuje, v kteréžto případnosti *ń*, *dź*, *ć* znamenány bývají:

wiodę:	wiedź,	wiedźmy,	wiedźcie.
plotę:	pleć,	plećmy,	plećcie.
winę:	wiń,	wińmy,	wińcie.
pełnię:	pełń,	pełńmy,	pełńcie.
garnę:	garń,	garńmy,	garńcie.

Též *r* v *rz* přechází *bierz*, *bierzmy*, *bierzcie* od *biorę*; *pierz*, *pierzmy*, *pierzcie* od *piorę*.

Zvuk *g* přechází v *ż*, *k* v *cz*, nechť *i* zůstane anebo se pohltí:

strzegę:	strzeż,	strzeżmy,	strzeżcie.
pomogę:	pomoż,	pomóżmy,	pomożcie.
piekę:	piecz,	pieczmy.	pieczcie.
wlokę:	wlecz,	wleczmy,	wleczcie.

Tak také ve *tży* od *tygę*, *żży* od *żgę*, přešlo *g* v *ż*.

Přidáváli se v rozkazovacím důrazné *ż*, nevyskytuje se opět pohlcené *i*, jako v češtině, ale připojuje se k *ż* v jednotném *e*:

bądź,	bądźże,	bądźmyż,	bądźcież.
pójdź,	pójdźże,	pójdźmyż,	pójdźcież.
pomoż,	pomożże,	pomożmyż,	pomożcież.
racz,	raczże,	raczmyż,	raczcież.

Zůstalaliby jednoslabičná původní syllaba po odvr-

žení ę, ię, beze samohlásky, jako *mnę, trę, śpię*, nedopouští tomu blahozvučnost, by se *i*, a před *my* a *cie* v množném *ié* pohlcovala:

mnę:	mni,	mniémy,	mniécie.
grzmię:	grzmi,	grzemiémy,	grzmiécie.
trę:	trzy,	trzémy,	trzécie.
śpię:	śpi,	śpiémy,	śpiécie.
mszczę:	mści,	mściémy,	mściécie.

Od *idę* jest *idź, idźmy, idźcie. Weź, weźcie* místo *weźmi, weźmiécie* jest často slýchati.

Více spoluzvuček na konci původní syllaby nezabraňuje pohlcování *i*, dajíli se pohodlně vyříknouti.

pełń,	pełńmy,	pełńcie,	*od* pełnię.
patrz,	patrzmy,	patrzcie,	*od* patrzę.
polepsz,	polepszmy,	polepszcie,	*od* polepszę.
gorsz,	gorszmy,	gorszcie,	*od* gorszę.
poświadcz,	poświadczmy,	poświadczcie,	*od* poświadczę.
obmiękcz,	obmiękczmy,	obmiękczcie,	*od* obmiękczę.

Od *polepszę* jest *polepszy* více v užívání.

Nestojíli před *n* žádného *r* neb *l*, nobrž jiná spoluzvučka, nodopouští blahozvučnost skracování:

błaźni,	błaźniémy,	błaźniécie,	*od* błaźnię.
ciągni,	ciągniémy,	ciągniécie,	*od* ciągnę.
rzekni,	rzekniémy,	rzekniécie,	*od* rzeknę.

Mnohá slovesa 5té formy (na *ać*) tvoří sice svůj rozkazovací jak od přítomného na *am*, tak na ę neb *ię* t. j. dle 6ho a 1ho neb 2ho časování, jako *sypać*: *sypaj* od *sypam* a *syp* od *sypię; chrobotać*: *chrobotaj* od *chrobotam, chrobocz* od *chrobocę; orać*: *oraj* od *oram* a *orz, orzcie* od *orzę*. Přece však jsou od některých jen delší rozkazovací ve zvyku:

tępać:	tępaj;	gibać:	gibaj.
łamać:	łamaj;	wikłacz:	wikłaj.
kąsać:	kąsaj;	plątać;	plątaj.
klaskać:	klaskaj;	skakać:	skakaj.

Ač jejich krátký přítomný *tępię, gibię, łamię, wiklę,*

kąszę, plączę, skaczę, klaszczę, ještě v obyčeji jest a *tam, plącz* ještě se někdy slýchá. *Kazać, pisać, płakać*, nejsou delšího rozk. schopna, protože jejich přítomný nepřijímá *am*, tedy *każ, pisz, płacz* od přít. *każę, piszę, płaczę*. Viz svrchu §. 32 a 135.

148. Trpné příčestí.

Slovesa na *ić* (čas. 5.) proměňují před *ion* spoluzvučky *dź, ć, ź, ś, ść*, a sice:

dź v dz:	sądzić:	sądzon,	pędzić:	pędzon.
ć v c:	chwycić:	chwycon,	pozłocić:	pozłocon.
ź v ż:	skazić:	skażon,	urazić:	urażen.
ś v sz:	gasić:	gaszon,	kwasić:	kwaszon.
ść v szcz:	puścić:	puszczon,	pomścić:	pomszczon.

Právě tak *grodzić : grodzon, płodzić : płodzon. Wozić* má *wożon, płazić* jen *płazon*. Též *dz* a *ć* zůstávají bez proměny, předcházíli zrovna spoluzvučka: *zgromadzon* od *zgromadzić*; poněvadž v takové případnosti blahozvučnost proměny nedopouští. Právě z té příčiny v *dziedzon* od *dziedzić*, *cudzon* od *cudzić*, *kadzon* od *kadzić; cucon* od *cucić*, *chrzcon* od *chrzcić*, *dz* a *c* se neproměňuje. Však ale *czczon* od *czcić* se říká.

V 5tém časování se klade *ion*, jak po *n, dz, c* když se neproměňují, tak po retných (*w, b, p, m*): *łowion, wabion, łępion, mamion*.

Slovesa na *ę* (1ho čas.) mají toliko *on*, před nímž *g* v *ż*, *k* v *cz* přechází:

przemogę:	przemożon,		zażgę:	zażżon.
wlokę:	wleczon,		piekę:	pieczon.

Tak také *rzeczon* od *rzekę*, *urzeczon* od *urzekę*. Viz tvoření §. 29 (4).

Zvukové *d, t, z, s* přecházejí v *dzi, ci, zi, si*: *wiedzion, miecion, wiezion, pasion, niesion* od *wiodę, miotę, wiozę, pasę, niosę*.

149. Přestupovací.

Přítomný se řídí dle oznamovacího, od něhož tvořen bývá.

	Oznamovací.		*Přestupovací.*	
Časov.	1. ę:	wiozę,	ąc:	wioząc.
	2. ję:	piję,	jąc:	pijąc.
	ę:	piszę,	ąc:	pisząc.
	3. nę:	winę,	nąc:	winąc.
	4. ę:	siedzę,	ąc:	siedząc.
		wiszę,	ąc:	wisząc.
	5. ę:	płodzę,	ąc:	płodząc.
		proszę,	ąc:	prosząc.
	6. am:	targam,	ając:	targając.
	7. ieję:	tuczniejȩ,	iejąc:	tuczniejąc.
	eję:	mędrzejȩ,	ejąc:	mędrzejąc.

150. Nepravidelná slovesa.

Ponĕvadž sme počet časování rozmnožili, obdobné časy pod sebe postavili, a ukázali, že slovesa, ješto dle svého přítomného času k jednomu časování náležejí, z ohledu svého neurčitého spůsobu v jiná časování přecházejí, muselo už tím samým jich znamenité množství z poznamenání nepravidelných odpadnouti. *Biorę*, *wrę*, *wiozę* časujť se dle 1ho časování; to však platí jen o časích, ješto se obdobně od přítomného odvozují. Neurčitý *brać*, *wrzeć*, *wieźć* tvořen jest dle tří rozličných obdob; nemohou se tedy ve svých obdobných časech dle toho samého časování sklánĕti, nobrž, *wieźć* dle 1ho, *wrzać*, *wrzat* dle 6ho, a *wrzeć*, *wart* dle 1ho. Na místo tedy aby se taková slovesa, ješto jen z ohledu své druhé polovice od sebe odstupují, za nepravidelná vyhlašovala, třeba jest tvoření neurčitých od časování nezávisně představovati, a jim jich místo brzo v tom, brzo v onom časování vykázati.

Jiné uchýlky od pravidla pocházejí buď ze smíšení kořenů čili forem, buď jsou to zastaralosti (archaismi) t. j. pozůstatky zastaralých obdob řeči, aneb pouhá skrácení. Tak pochází *jestem*, *będę*, *być* ze dvou kořenů *jes*, *by* neb *bę*.

Idę, idziesz, idzie, idziemy, idziecie, idą neurčitý *iść* vypůjčuje některé časy od neužívaného *szedę*, pročež *szedł, szła, szło* a min. přest. *szedłszy*.

Jadę, jedziesz, jedzie, jedziemy, jedziecie, jadą má neurčitý *jechać*, od neužívaného *jecham*, pak *jechał, jechała, jechało* a min. přestup. *jechawszy*.

Mam, mieć, miał pozůstává ve dvou formách, v *mieję*, pročež *miéj, mieć, miał, mian, miawszy*, a v *mam*, pročež *mam, mając*.

Chcę, chcesz, chce, chcemy, chcecie jest stará forma přítomného na ę od *chcieć, chciał*, pročež 3tí osoba *chcą*. Přest. *chcąc* dle 4ho časování. Rozk. pak *chciéj* dle 7ho.

Daję, dajesz, daje, dajemy, dajecie, dadzą místo *dają*, a staré *dadząc* místo *dając, zdadzę się* místo *zdaję się*, jsou ještě v užívání. Budoucí jest tak jako v českém *dam, dasz, da*.

Wiedzieć a *jeść* zkracují pět osob, ne však třetí v množném.

wiem, wiesz, wié, wiemy, wiecie, wiedzą.
jém, jesz, jé, jémy, jécie, jedzą.

Přestp. *wiedząc, jedząc* a *widząc* od *widzieć* jsou starší formy, jako *gorąc, wrąc*, pročež přídavná *gorący, wrący*.

V Rozk. proměňuje *wiedzieć* své *d* v *dz*: *wiedz, wiedzcie*, pročež také *powiedz* od *powiedzieć*; *widzę* vypůjčuje místo *widz, widzcie, patrz, patrzcie* od *patrzyć*.

Stoję, stoisz, stoi, stoimy, stoicie, stoją, stać, (sl. *stojati*), *stał*, Rozk. *stój, stójcie*.

Pławać jest z *pluwać, niech* z *niechaj*, sprosté *pada* z *powiada* skráceno.

ZVLÁŠTNOSTI
POLSKÉ SKLADNY.

Poněvadž pravidla přiměřenosti, užívání statných i přídavných jmen, jakož i čísel, náměstek, sloves i částeček, pak pravidla závisnosti, vypouštění i slovosled skoro ve všech slovanských nářečích stejny jsou a býti mají, radou jest každému, aby hned po přečtění této mluvnice pilně a často dobré knihy polské čítal[1]: cvičení jest základ, zvlášť při učení se řečem, a proto zde postavíme jen některé od češtiny se lišící zvláštnosti.

151. Promluva a přivětivosti.

V Polštině se mluví v druhé osobě jednotného počtu *a*) k Bohu: *Boże, zmituj się nademną! b*) k mocnáři a ke všem vyšším osobám: *Najjaśniejszy Panie racz darować! Popatrz Jaśnieoświecony Książę! Zechciéj Jaśnie-wielmożny Panie wstąpić. Dałeś mi pozwolenie Wielmożny Mości Panie Dobrodzieju. Pamiętaj na mię Panie Dobrodzieju. Panie byłeś dziś u sąsiada?* Tak též i: *Najjaśniejsza Pani, Jaśnieoświecona Księżno, Jaśniewielmożna, Wielmożna Mości Pani Dobrodziéjko* atd. S titulem *Waszmość, Waszeć, Waść, Wac Pan, Wac Pan Dobrodziej*, od čehož i přídavná *Waszmościn, Waszecin,*

1. Nejpříhodnější budou k tomu *Nowe Wypisy Polskie. Część druga. Zawierająca Historyą Prozy polskiéj z Wyimkami. W Lesznie. Všeslovanské počáteční čtení, z písemnictví polského. V Praze* 1850.

Waszacin, i slovesa *waszmościać*, *waszeciać*, *waszciać* odvozena jsou.

152. Toliko sobě rovným důvěrně aneb nižším může se říkati *Wac Pan*, *Wac Pani*, *Wac Panna*, vyšším třeba dodati k tom *Dobrodziej*, *Dobrodziejka*: *Wac Pan Dobrodziej*, *Wac Pani Dobrodziejka*, *Wielmożna Wac Pani Dobrodziejka*. Z této titulatury skrácená *Aściej*, *Aśka*, *Assyndźka*, *Wassyndźka* jsou již zastaralá a místo nich prosté *Pan*, *Pani* s třetí osobou jednotného počtu v obyčeji: *proszę Pana siedzieć; niech Pani raczy siędzieć. Co Pan powiada; co Pani mówi.* V listování *WWMM Pan Dobr.*, *WWMM Pani Dobr.*, *WWMM Panna Dobr.*, t. j. *Wielmożny Wac Pan Dobrodziej*, *Wielmożna Wac Pani Dobrodziéjka* neb *Panna Dobrodziéjka* ještě zůstalo.

153. V druhé osobě množného počtu se mluví k sprostým: *Panie Gospodarzu niemacie siekiérki? Tatulu dajcież nam chleba. Idźcie Matulu.* Tak to do šestnáctého věku i k vyšším, jako v Češtině i Ruštině bývalo. V dvojném počtu slýchá se u sprostých k sobě rovným: *Mój Grzasiu idźta po siekiérkę do karczmy; przyniesta wody.* A tomu říkají *dwoić komu.*

154. V třetí osobě jednotného počtu jako v hebrejském v největší zdvořilosti mluví se pouhým *Pan*, *Pani*: *niech Pan raczy darować; niech Pani daruje.* Říkati *Panna* k nevdaným není tak poníženě, jako *Pani*, kteréhož se ke všem vzrostlým osobám ženským, i k nevdaným, jimž se největší uctivost prokázati chce, užívá. *Panna* jest důvěrnější, tak jako *Pan*, *Pani* s připojeným vlastním aneb ouředním jmenem: *niech Panna pozwoli. Niech Pan Maciej* (*Pan Niesecki*, *Pan komornik*) *raczy darować.*

Jegomość m., *Jéjmość* ž. náleží vlastně třetí osobě: *czego Jegomość chce, co Jéjmość powiadała* lépe než: *czego Jegomość chcesz, co Jéjmość powiadałaś. Jegoć*, *Jéjć* jakož i *Mościpanie*, *Mościanie* jest zastaralé. V množném jest *Ichmość Panowie*, *Ichmość Pani.*

155. Hromadného zakončení *stwo* užívá se také o dvou osobách různého pohlaví s přídavným slovesem v množném počtu. *Bratrstwo* t. j. bratr a sestra; *gospodarstwo*: hospodář a hospodyně; *państwo*: pán a pani; *stryjostwo*: strýc a strýna; *podkomorstwo, kasztelaństwo*: podkomoří, kastelán a jich ženy, k. p. *Państwo młodzi jechali do miasta, gospodarstwo nami przyszli na gumno.*

156. Zvláštní užívání sloves.

Místo statného *niejest* v záporném mluvení, říká se a sice jen v přítomném čase *niemasz*: *przy tém jest wielka korzyść*, záporně: *niemasz przy tém żadnéj korzyści. Jest tam jeden znajomy*, záporně: *żadnego tam niemasz znajomego. Brat był dziś w szkole*, záporně: *Brata dziś niebyło w szkole. Każdy był wesół*, záporně: *nikogo niebyło wesołego. Wszyscy będą szczęśliwi*, záporně: *nikogo niebędzie szczęśliwego.*

Być za kim, jest držeti jeho stranu: *szlachta tego czasu była za królewiczem. Być za czym*, chtíti aby se co stalo: *on niechciał, ale jego żona była za tym. Być za mężem*, provdanou býti: *w tém czasie córka jego była już za mężem.*

Wydać kogo, prozraditi, zraditi někoho: *co mi chciecie dać, a ja go wam wydam.* Mat. 26, 15. *Wydać za mąż*, provdati: *wydał ją ojciec za pana Podstolego.*

Zostać znamená také státi se, udělati se: *sąsiad nasz przeniósł się do miasta i został kupcem. Uciekł Jaś od matki i został żołnierzem.*

Śmiać się do kogo, usmívati se na někoho; *śmiać się z kogo*, vysmívati se někomu.

Przodkować komu, předcházeti koho; *przodkować w czém* neb *czym*, předčiti, převyšovati někoho.

Rozmanitost polské skladny se slovesem z tohoto příkladu poznati možná; může se říci: *kazał konie przyprowadzić*, aneb *kazał żeby konie przyprowadzić*, aneb *kazał*

żeby konie przyprowadzono. Zdaž ale dobře jest: *ci pięciu panowie, wczoraj przyjechali* místo *tych pięć panów wczoraj przyjechało,* pochybuju.

157. Zvláštní užívání předložek a jiných částeček.

Od se často užívá místo *než: wyszszy od brata, bielszy od śniegu;* pak místo *na: lekarstwo od oczu, od głowy;* místo *pod: niekupisz tego od dwu dukatów, od sześciu złotych, od dwudziestu groszy, od pięciu czątych.*

Na se též často užívá místo našeho *u: zaklinam cię na przyjaźń naszę! o nie, na Peruna. Na* místo našeho *k: na nic się to nieprzyda,* k ničemu se to nehodí. Elipticky jest *na* v: *zasłużyć na nagrodę, na karę. Po* se užívá jako v staročeském: *idź po wino; posłać po lekarza.*

Do jest naše *k: nogi do chodzenia, książka do nabożeństwa, podobny do ojca, ochoczy do pracy, masz do tego pomoc, jechać do kogo, poszedł do brata, pójdę do matki, do ciotki, pisałem do wuja.*

Dla místo *pó: więcej dla bojaźni, niżeli dla kogo; nie wiedzieć za co i dla czego; wszystko dla ciebie.*

Co za stojí v Polštině s Nominativem: *co to za kobieta; co za panowie; co teraz za ludzie na świecie, co za mina,* t. j. jaký pohled. S Instrumentalem v litaniích: *modl się za nami* místo *za nas; prosić za kim* místo *za kogo.*

Przez stojí často místo našeho *od: oddany przez niego list, Grammatyka języka Polskiego przez Józefa Muczkowskiego; chorować przez imaginacyą; kto co czyni przez drugiego, tak to waży jak przez niego.*

Průpovědi s dvojí i s trojí předložkou bývají dosti zhusta: *po za, ponad, pomiędzy, spomiędzy, spod, sprzed, z nad, z za: dusza twoja już po za grobem żyje; dawniej w samotności unosił się po za granice pojęcia; wyglądały rogi spod kapelusza; dzieci wyglądały z za pieca.*

To se užívá často jako v ruském místo *tedy*: *jeżeli co zasługuje na szacunek, to cnota; kiedy niemamy pieniędzy, to niechodźmy na targ.*

Aby, żeby, ażeby, iżby užívá se často elipticky jako v ruském: *aby ogonek położyć, liszka prosi. Chciej już, aby raz skończyć interes. Boję się, żeby tego panu nieoznajmić. Aby znaczenie imion wyraźniejszym uczynić.* S významem našeho *aspoň*: *miejcie jeszcze cierpliwość aby do roka; przestań mię aby trochę męczyć; zbaw mię aby przez godzinę; aby raz spojrzy na mnie; aby raz rzuć słodkie wejrzenie na wiernego kochanka. Dzięki opatrzności, że aby przecię teraz potrafimy zachować powagę naszę.*

Oto jest naše *hle*, ruské *wot*: *o to winowajca; o to króla swojego i ojczyzny zdrajca!* Elipticky se často užívá *podobna, pewna, dziwna, słuszna, mniejsza o to, co największa, co najgorsza*, kdežto *rzecz* t. j. naše *věc* se rozumí: *tak cały zatopiony w towach, czy podobna, aby mógł się doskonalić w naukach? to zaś pewna, że ten który się na niecnoty wylewa i chce razem nauki z nimi złączyć, ma myśli rozerwane; że niedokonał tego zupełnie, wcale nie dziwna; jeżeli słuszna wajdelotom wierzyć.*

Chyba užívají místo našeho *leda, leč*: *niecnotliwa zazdrość, chyba w niebie jéj niemasz. — Niewierz, że kto przyjaciel, chyba że go doznasz. Chybaby też żelazne serce miała, żeby się tym niewzruszyła.* Místo mimo: *chyba mnie, niemasz inego boga. Przyszli pogrześć ją, alić nienależli z niéj chyba łeb a nogi.*

Czy, czyż místo našeho *zdaž: czy ja wiém? Czy byłeś u nieyo; czyż moją, w lasach morskie przebywać delfiny?*

OBSAH.

PŘEDMLUVA.

	str.
1. Slovanský jazyk	III
2. Slovanská nářečí	IV
3. Polský jazyk	VII
4. Pravopis polský	XIV
PROPRAVA	1

UVEDENÍ.

Výslovnost polských písmen . . .	3
Spřízněnost písmen	4
Proměna písmen . . . 4, 114, 123,	134
Ostré a protažné samohlásky . . .	4
Dvojzvučky (Diphthongi)	5
Měké samohlásky	—
Důležitý rozdíl *i* a *y*	6
Znamenání měkých souzvuček . . .	7
O přízvuku polských slov . . .	—

TVOŘENÍ SLOV.

Původní zvukové první třídy . . .	9
Původní zvukové druhé třídy . . .	10
Původní zvukové třetí třídy . . .	15
Určovací zvukové	19
Všeobecné poznačení pohlaví . .	21

O b s a h.

str.

Tvoření jmen statných 22
Zdrobnělá slovce 33
Složená statná jména 36
Určení pohlaví 39
Určení pohlaví v množném 42
Tvoření přídavných jmen 43
Čistí kořenové . . . . . —
Odvozená přídavná jména 44
Zdrobněné formy přídavných 50
Složená přídavná jména 50
Tvoření stupňování 51
Přezvuk *a, ą v e, ę; o v e* 52. 111, 117, 119, 123, 125
Tvoření a formy čísel 53
Prostá čísla . . . . . —
Složená čísla 54
Rodová čísla 55
Násobní čísla 56
Čísla s předložením *pót* . . . . . —
Od čísel odvozená jména 57
Hromadná čísla 58
Tvoření a formy náměstek . . . . —
Osobné náměstky 59
Tázací náměstky . . . . . —
Ukazovací náměstky . . . . . —
Vstažné náměstky 60
Přivlastňovací náměstky . . . . —
Tvoření a formy sloves 61
Slovesa 1ní formy . . . . . —
Slovesa 2hé formy 65
Slovesa 3tí formy 67
Slovesa 4té formy 68
Slovesa 5té formy 70
Opětovací slovesa na *iać* 74
Slovesa 6té formy 76
Odvozování od sloves 77

O b s a h.

	str.
Slovesa vracovací	77
Tvoření přítomného času	78
Tvoření budoucího času	79
Budoucí časy 1ní formy	—
Budoucí časy 2hé formy (na *ę*)	80
Budoucí časy 3tí a 4té formy	81
Budoucí časy 5té a 6té formy	84
Tvoření minulého času	87
Tvoření žádacího (spojovacího) způsobu	88
Tvoření přestupovacího způsobu	—
Tvoření neurčitého způsobu	89
Tvoření Supinum (dostižného)	—
Tvoření trpného smyslu	—
Slovesná jména	90
Tvoření předložek	—
Předložky v složení se statnými jmény	91
Předložky v složení s přídavnými	93
Předložky v složení se slovesy	—
Tvoření příslovek	95
Příslovky pomocí tvořících syllab	96
Složené příslovky	97
Příslovky složeny s předložkami	98
Odvozené příslovky od přídavných jmen	100
Stupňování příslovek	—
Spojky (Conjunctiones)	101
Vykřičníky (Interjectiones)	103

SKLOŇOVÁNÍ.

Skloňování jmen statných	105
Znakové skloněnĺ	—
Přírostkové	106
Obrazec všech skloněnĺ	107
Všeobecná poznamenání	108
Skloněn (mužských a středních) 1ní a 2hé	109

Obsah.

	str.
Přímětky k 1mu a 2mu sklonění	110
Proměna *ó* v *o*	111
Přímětky k pádům 1ho sklonění	112
Sklonění středních na *o* (*słowo, wieko*)	116
Přezvuk *ia* v *ie*	117, 123, 134
Přezvuk *ą* v *ę*	117
Přezvuk *ę* v *ą*	118, 125
Přímětky k pádům 2ho sklonění	118
Sklonění jmen míst	120
Sklonění středních (*kazanie, pole*)	—
Sklonění středních životných (*Kočię*)	121
Sklonění 3tí (*kość, rzecz*)	—
Sklonění 4té (*ryba, rzéka*)	122
Dvojný počet od *ręka, noga*	124, 129
Mírnivé *e* v Genitivu	—
Proměna *o* v *ó*	125
Sklonění 5té (*ziemia, dusza, baśń*)	—
Dvižné čili hnutelné *e*	127
Pravidla pro hnutelné *e*	128
Nehnutelné *e*	129
Mírnivé *e*	129
Sklonění přídavných, obrazec A.	130
Sklonění přídavných, obrazec B.	132
Sklonění obrazec C.	—
Všeobecné a zvláštní přímětky	133
Skloňování čísel	135
Skloňování neurčitých čísel	137
Sklonění osobných náměstek (*ja, ty, siebie*)	139
Sklonění náměstky *on*	140
Sklonění ukazovací náměstky *ten*	141
Sklonění přivlastňovacích náměstek *mój, twój, swój*	142
Sklonění tázacích náměstek *czyj* a *jéj*	143
Sklonění tázacích náměstek *ki, kto, co*	143

O b s a h.

ČASOVÁNÍ SLOVES.

	str.
Poznačení osob v přítomném	145
Osoby rozkazovacího	147
Pohlaví na příčestích	149
Znakové sedmera časování	—
První tři časování (*wiozę piję, lnę*)	150
Časování 4té, 7mé a 5té (*wonię, tępieję, gonię*)	152
Časování 6té mimo některé časy z 7ho (*wołam*)	154
Časování slovesa *jestem*	155
Přímětky k slovesu *jestem*	156
Časování sl. *żonę* a *gonię* se všemi opsanými časy	—
Časování trpných *a*) s náměstkou *się*	159
Časování *b*) s trpným příčestím a pomocnými slovci	161
Přímětky k přítomnému času	162
Přímětky k minulému času	162
Přímětky k rozkazovacímu spůsobu	163
Přímětky k přestupovacímu spůsobu	165
Přímětky k trpným příčestím	166
Nepravidelná slovesa	166

SKLADNA.

Promluva a přívětivosti	168
Zvláštní užívání sloves	170
Zvláštní užívání předložek a jiných částeček	170

CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(650) 723-1493
grncirc@sulmail.stanford.edu
All books are subject to recall.

DATE DUE

DEC 28 1999
DEC 1999